

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

Fazakas Sándor \ Reformátori teológia és demokratikus kultúra

Jasper-Makay Emese \ Válságmenedzsment a Zsidókhöz írt levélben. 21. századi reflexiók

Simon Réka \ Pasztorálpszichológiai szemlélet a hittanórán

Réz-Nagy Zoltán \ A gyengeségben megmutakozó erő Ebed Jahveh szolgálatában

Bibliatanulmány Ézs 42,3-6 alapján

Reuss András \ A hosszú fáradozás értelme. Ünnepi beszéd

a Károli Gáspár-díj átvétele alkalmából

Kedves Olvasó!

Mit értünk ma demokrácia alatt? Miért érzik úgy teológusok, keresztény értelmiségiek és hívő egyháztagok, hogy mondaniuk kell valamit a demokráciáról, még a fogalom sokrétűsége és a félreérthetőség kockázata ellenére is? – kérdezi Fazakas Sándor *Reformátori teológia és demokratikus kultúra* című tanulmányának elején. A probléma aktualitását Giorgio Agambennek, Slavoj Žižeknek és Hans Vorländernek a modern kori demokráciák törékenységével és sérülékenységével kapcsolatos gondolatain keresztül mutatja be a szerző, majd a keresztény egyházak demokráciához fűződő ambivalens viszonyát, a reformátori teológia meghatározó impulzusait tárgyalja. Végül Johannes Althusius (1563–1638) jogtudós, a herborni egyetem professzorának 1603-ban *Politica* címmel megjelent kötete alapján szól a politikáról mint művészetről.

Válságmenedzsment a Zsidókhoz írt levélben című dolgozatában Jasper-Makay Emese egyebek mellett megállapítja, hogy a levél szerzője tehetséges krízismenedzserként mindig megfelelő pasztorációs stratégiát is alkalmazott: segített a hallgatóságnak újragondolni a prioritásait a keresztény hitvallás fényében, emlékeztette őket az Istentől kapott kegyelmi ajándékok értékére, a szegény megvetésére buzdította őket, rábírta a közösség tagjait, hogy támogassák egymást, figyeljenek az elsodródás jeleire, a hívek énképeit pedig úgy pozicionálta, hogy Isten tervében betöltött jelentőségükre mutasson rá. Mindezek rendkívül aktuális gondolatok az egyház küldetésének újragondolása számára.

A hittanóra lelkigondozói attitűdjét hangsúlyozva mutat rá Simon Réka dolgozatában arra, hogy a lelkigondozói jelleg jelentős mértékben támogatja a tanulókat az önálló bibliaértelmezésben. Az így elsajátított bibliaszeretettel önállóan, saját életükre nézve ismerhetnek, fedezhetnek fel új, életigenlő jelentéstartalmakat.

Az igehirdetési előkészítők *hatvanad vasárnapjától böjt harmadik vasárnapjáig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Februári számunk szerzői

Balogné Vincze Katalin lelkész, tudományos segédmunkatárs – Budapest

Fabiny Tamás püspök, egyetemi tanár – Budapest

Fazakas Sándor református lelkész, egyetemi tanár – Debrecen

Gáncs Péter nyugalmazott püspök – Budapest

Gerófiné Brebovszky Éva lelkész, újszövetséges teológus

– Budapest

Jasper-Makay Emese magyar–angol szakos tanár, doktorandusz – Érd

Lackner Pál, a püspöki tanács titkára, egyháztörténész

– Budakeszi

Reuss András nyugalmazott lelkész, egyetemi tanár

– Budapest

Réz-Nagy Zoltán egyetemi lelkész – Budapest

Seben Glória lelkész, pszichológus, tanársegéd – Gödöllő

Simon Réka lelkész – Bük

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Perce Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Úllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 14 400 Ft; fél évre: 7200 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 8100 Ft; fél évre: 4050 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft. www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133282 1122028

Haragszol?

Ef 4,26

■ BALOGNÉ VINCZE KATALIN

Idővel sok mindent megtanulunk. Hasznos dolgokat és olyanokat is, amiket jobb lett volna nem megtanulni. Kezdetben csak önkéntelenül utánozzuk a szűkebb környezetünkben élőket, később tudatosan alkalmazzuk a látott viselkedés elemeit, miközben egyre több szemponthoz igazítjuk és alapelvek mérlegére tesszük saját viselkedésünket. Tanulási folyamataink nem egyenletesen haladnak, és nem is minden területen vannak szinkronban. Sok múlik egyéni adottságainkon, környezetünkön, főleg pedig a kompetenciák fejlesztéséhez szükséges kihívást jelentő helyzetekkel való találkozáson.

Ha haragról hallunk, az embertársaink szeme tükrében látott düh háborgó viharának képei rajzolódnak ki emlékeztünkben. Megjelennek szemünk előtt talán hittanórai helyzetek, gyermekek olykor valójában muris, máskor inkább kétségbeesztő reakciói. Eszünkbe juthatnak saját családtagjaink vagy a gyülekezetünkhöz tartozók. Talán szívesen adnánk tanácsot a kétségbeesett tekintetű testvéreknek. De vajon mit válaszolnánk, ha tőlünk kérdeznék, hogy állunk a harag kérdésével? Konfliktusok kezelésében szert tettünk bizonyos rutinra az évek és a szolgálatunk során. A hónap igéje mégis fontos lecke lehet. Még ha nem is egyszerű az ige jó tanácsát magunkkal vinni a mindennapjainkba. Amikor a napi rutin valami bosszantó közjáték miatt megakad. Amikor számunkra érthetetlen módon szerintünk rossz irányt vesznek fontosnak érzett ügyek. Amikor egyszerre jelentkezik mindenki, aki tőlünk vár segítséget. Amikor késő este is határidős teendők felett görnyedünk, s másnap reggel kialvatlanul vágunk neki a feladatok sorának. „*Haragudhattok, de ne vétkeztek...*”

Talán jobb annak, aki már gyermekként elsajátította a nem haragvást? Van, aki nem is érzi, hogy haragudnia is lehetne, míg más mérgében elhamarkodottan ítél, s egyre nehezebben mozdul ki sértődöttsége bástyája mögül. Sokféleképpen viszonyulhatunk a harag indulatához. A megélt vagy éppen meg nem élhetett érzelmek, a szülői minta, a látott és tanult viselkedés és az átélt helyzetek is meghatározóak e tekintetben. Meglepett, amikor egy ismerősöm

elmesélte, hogy az ő falujában mindig épp ez a mondat volt az idősek bölcs tanácsa. Ő nem tudta, hogy egy bibliai igét idéz, én viszont, bár ismertem ezt az igét, sosem gondoltam, hogy valahol valóban ezt tanácsolják a felnövekvő generációknak. Különleges felismerés volt ez, talán számomra leginkább. Azóta kihívást jelentő helyzetekben gyakran eszembe jut, és át is élhetem e tanács igazságát.

De miért kell megtapasztalnunk a haragot? Tudományosan bizonyították, hogy van, amikor hasznos haragudni. Amikor a harag tehetetlen kiszolgáltatottságunkkal szembesít, s éppen ez a felismerés segít eljutni az elengedéshez. Vagy amikor az igazságtalanság bosszant fel valakit, és ez jó tettek, a probléma megoldására sarkallja. Előfordul olykor, hogy még az empátiánál is erősebb motivációként szolgálhat. Talán a haragra is igaz lehet, hogy kis mennyiségben orvosság, nagy mennyiségben mérég?

A levélbeli tanács egészen reális, praktikus és bátorító: „*Haragudhattok, de ne vétkeztek: a nap ne menjen le haragotokkal!*” Hogy helyet se adjunk az ördögnek (27. vers). Hogy életünket a megbocsátás és egymás elfogadásának ajándékával élhessük, ahogyan Jézustól tanultuk. Nem bántással, nem rombolva. Van, amikor nagyon nehéz elviselni a terheket, az emberi sokféleséget, tán önmagunkat is. Érdemes e helyzetekre próbaként tekinteni, s ha már adatnak, Isten kezéből fogadni, de legalább eléje letenni. Akkor a harag feneketlen örvénye is könnyebben szelídül akár egy fontos jelzéssé vagy motiváló impulzussá. Ha ezt az igét tanulva és szívünkben forgatva bár megengedjük a harag érzését magunknak és a ránk bízottaknak, talán nem fogunk vétkezni a harag sodrásában, és nem feledkezünk meg róla, hogy ajándékkal kaptuk mindnyájan egymást. Ha addig nem sikerült volna, legkésőbb a nap és testünk nyugvásának szent idejére adjunk esélyt e háborgó tenger lecsendesítésére.

Feladataink között kísérjen és a tehetetlenség dühe ellenében erősítsen minket Assisi Szent Ferenc imádsága: „Uram, adj türelmet, hogy elfogadjam, amin nem tudok változtatni! Adj bátorságot, hogy megváltoztassam, amit lehet! És adj bölcsességet, hogy a kettő között különbséget tudjak tenni! (...) Ámen.”

Reformátori teológia és demokratikus kultúra

■ FAZAKAS SÁNDOR

Mit értünk ma demokrácia alatt? Nem arra döbbsen rá minden vita és eszmecsere, amely a demokráciáról szól, hogy mennyire sokrétegű a fogalom? És miért érzik úgy teológusok, keresztény értelmiségiek és hívő egyháztagnok, hogy mondaniuk kell valamit a demokráciáról, még a fogalom sokrétűsége és a félreérthetőség kockázata ellenére is?

A demokrácia válságjelenségei

A bevezető során érzékeltetett nem mindennapi probléma szemléltetésére álljon itt néhány szempont és megfigyelés a modern kori demokráciák törekenységét és sérülékenységét illetően:

1. A neves olasz filozófus, Giorgio Agamben arra hívja fel a figyelmet, hogy a demokrácia fogalmának használatában jelen van egyfajta kétértelműség. Ez annak tudható be, hogy a demokráciát hol „alkotmányos berendezkedésként, hol pedig kormányzásként értjük” (AGAMBEN 2012, 10. o.). Szerinte ez a jelenség a nyugati politikai gondolkodás eltévelyedésének tudható be, amely a *politeia* eredeti értelmét (a politikai magaratásformának és következményeinek mint oknak és okozatnak az egységét) megbontotta, a politikai kormányzást a közakaratról leválasztotta. S bár a politikaelmélet nagy teoretikusai minduntalan megpróbálták a kettőt, a közakaratot (mint szuverén alkotmányozó hatalmat) és a kormányzati funkciót (mint végrehajtó organumot) megkülönböztetni, ugyanakkor egymásra is vonatkoztatni (a politikai közösség szuverenitásának megőrzése érdekében), a gyakorlatban a kormányzás mégis önállósult – majd fokozatosan a gazdasági érdekek függőségébe került (uo. 11. o.). Az újkor további függőségi viszonyokat generált, a demokrácia pedig (mint a politikai kormányzás formája) gyakran állt az etnonacionalizmus vagy a bolsevik ideológia szolgálatába, amelynek következményeit e he-

lyen nem kell bemutatnunk. Ezért időről időre fel kell tenni a kritikus-önkritikus kérdést, hogy ez a függőség még milyen változatokat mutat fel a történelem során különböző társadalmi kontextusok összefüggésében, melyek azok a mechanizmusok, amelyek e függőségeket újból előidézik, és miért alakulhat ki az a benyomás, hogy a demokráciára való állandó hivatkozás tulajdonképpen fikció, amely „annak a ténynek elkendőzésére szolgál, hogy a gépezet belseje üres” (uo. 11. o.).

2. Még élesebben diagnosztizál a szlovén származású Slavoj Žižek filozófus, amikor e végzetes fejlődés eredményét így foglalja össze: „...egy demokráciában minden hétköznapi polgár ténylegesen király – de az alkotmányos demokrácia királya csak formailag dönt, s funkciója kimerül a végrehajtó apparátus által javasolt intézkedések szignálásában. A demokratikus rituálék problémája ezért analóg az alkotmányos monarchia nagy problémájával: hogyan védjük meg a király méltóságát? Hogyan tartsuk fenn azt a látszatot, hogy ténylegesen dönt a király, miközben mindannyian tudjuk, hogy ez nem igaz?” (ŽIŽEK 2016, 323. o.)¹

3. Hans Vorländer, a politikatudomány professzora pedig a modern kori demokráciák működőképessége tekintetében fogalmaz meg kritikus észrevételsort (VORLÄNDER 2017). Szerinte a demokrácia modern kori válsága abban áll, hogy

- a) hiányzik a demokratikus döntések komplexitásának megfelelő transzparencia;
- b) a helyi vagy nemzeti demokratikus folyamatokat eluralják olyan nemzetközi szervezetek, amelyek legitimitása kérdéses;

¹ A megállapítás folytatása sem kevésbé kíméletes: „A »szabad választások« alkalmával mindig jelen van az udvariasság minimális aspektusa: a hatalmon lévők udvariassan úgy tesznek, mintha valójában nem lenne a kezükben a hatalom, s megkérik bennünket arra, hogy szabadon döntsünk arról, akarunk-e hatalmat adni nekik...” (ŽIŽEK 2016, 323–324. o.)

- c) a politika elvesztette közvetítő szerepét a társadalom és az államhatalom között, aminek következtében a polgárok egyre inkább elveszítik bizalmukat a pártok iránt, és felmondják tagságukat;
- d) a média feladta feltáró és ellenőrző funkcióját a politikai folyamatok felett; szórakoztatás helyettesíti az informálást, a tartalmak helyét elfoglalta a hangulat-keltés és az érzelmek irányítása;
- e) a 2008-as gazdasági válság, a globális igényekkel felépülő befektetések, valamint a nemzetközi pénzvilág és kereskedelem szervezetei (mint pl. a WTO) „uralják” a világot, a demokrácia helyére pedig a szabad és szabályozás nélküli piacok uralma lépett.

A keresztény egyházak ambivalens viszonya a demokráciához

Egyházaink történelmi tapasztalatait és társadalmi meghatározottságát ismerve – különös tekintettel az egyház és az állam viszonyának sajátos, kelet-közép-európai kontextusban való alakulására – feltevődik a kérdés: van egyáltalán lehetősége az egyháznak és a teológiának pozitív impulzusokat nyújtani a demokratikus együttélés számára? Vajon a demokráciához való viszonyulásunkat nem határolja be eleve az egyház és állam kapcsolatának térségünkben jellemző ambivalenciája, az elnyomás elszenvedésének vagy a feltétel nélküli alkalmazkodásnak, illetve együttműködésnek a negatív emléke vagy éppen jelen tapasztalata?

E felemás-ambivalens magatartásnak – amely sokszor a „konfrontáció” és/vagy „kollaboráció” lehetőségén túl térségünkben más alternatívát nem kínált² – az okai sokkal mélyebbre nyúlnak vissza, s nem csak pragmatikus vagy morális indokokkal magyarázhatók. Ernst-Wolfgang BÖCKENFÖRDE német jogfilozófus egy kevésbé ismert esszéjében például abban látja az egyházak elbizonytalanodásának és társadalmi térvesztésének okát, hogy az európai társadalmak újkori története során az egyházak képtelenek voltak tisztázni, miként viszonyuljanak a modern gondolkodáshoz vagy éppen annak kríziséhez s ezen belül olyan kérdésekhez, mint demokrácia, liberalizmus, emberi jogok stb. (1986, 156–165. o.). Pedig a keresztény egyházak igenis hozzájárultak az újkori gondolkodás kialakulásához – igaz, időnként el is határolódtak tőle (uo. 159. o.; vö. TÖDT 1961, 235–241. o.).

De mi az, ami jellemzi a modern gondolkodást? Böckenförde szerint a *racionalitás*. Ez a racionalitás szembe helyezkedik a megkérdőjelezhetetlennek vélt igazságokkal, mítoszokkal és tabukkal, a józan ész szerint nem legitimálható autoritásokkal, az egyetemes igénnyel fellépő és megkérdőjelezhetetlen rendekkel (BÖCKENFÖRDE 1986, 154. o.).

Ez a gondolkodás Augustinussal veszi kezdetét a lelki és a világi szférák megkülönböztetése által, amely megbontotta a vallás és a politika korábban megfellebbezhetetlennek vélt egységét, a politikának pedig racionális megalapozást kívánt adni. Az ily módon egyre inkább szekularizálódó ál-lamban a vallásszabadság eszménye lett a garancia arra nézve, hogy a lelki-hitbeli élet fejlődése független legyen a politikai érdekektől. Ugyanakkor – szintén a keresztény teológia hozadékaként – az egyén individualitása, személy volta, a lelkiismeret szabadsága ki nem sajátítható értékeként kerültek tételezésre, amit a politikának is respektálnia kellett.

A világ deszakralizálása s ennek nyomán a világhoz való viszonyulás megváltozása megteremtette a tudomány és a technika fejlődésének lehetőségét (sajnos egészen a környezet és a természet kíméletlen kizsákmányolásáig). De érdekes módon az egyházak elhatárolódása az újkori gondolkodástól éppen azokon a területeken jelentkezett, ahol a teológia korábban formálója volt a modern tudatnak. Így a modernitással szembeni ellenállás abban mutatkozott meg, hogy az egyház(ak) gyakran blokkolni szerették volna a világi és a lelki szférák megkülönböztetéséből adódó konzekvenciákat, vagy ellenfrontot kívántak felépíteni az egyház és az állam intézményes elválasztásának érvényesítésével szemben.

A vallásszabadság, a demokrácia, a tolerancia vagy az emberi jogok elvének érvényesülésével sem mindig tudtak mit kezdeni az egyházak, s gyakran nem voltak bajnokai az egyéni szabadságjogok érvényesüléséért folytatott harcnak. A felvilágosodás eszméi előli elzárkózás pedig oda vezetett, hogy a társadalmi modernizáció folyamatában nem tudtak tevélegesen alakító-formáló módon részt venni vagy a folyamatokba kritikai észrevételekkel és korrigáló szándékkal beavatkozni. Majd a későbbi radikális antikapalista és anti-individualista megnyilvánulások még a saját belső egyházi reformelképzeléseket is letompították – az időnként fel-felendülő szociális érzékenység és diakóniai kezdeményezések ellenére is. Azzal, hogy az egyház lemondott a modern társadalom formálásában való aktív részvételről, nem maradt más lehetősége, mint keresni az alkalmazkodás útját, immár egy nélküle formálódó és fejlődő világban. Ezért a modern társadalom korán megmutatkozó krízisjelenségeire sem volt képes adekvát válaszokat adni vagy azokra reflektálni (BÖCKENFÖRDE 1986, 154–161. o.).³

³ BÖCKENFÖRDE itt differenciáltan használja az egyház fogalmát: a modern tudatformálásban nem annyira a hierarchikus egyházat tartja szem előtt a hivatalaival és intézményeivel együtt, mint inkább a hívők hitközösségét, illetve „a hívők gondolkodásának és cselekvésének hatását” és a teológiát mint ennek reflektáló tudományát (1986, 156. o.). Vö. TÖDT 1961, 234–235. o.

² Részletesen erről lásd FAZAKAS 2008, 69–76. o.

A reformátori teológia impulzusai a demokrácia számára

Pedig a reformátori teológia kimeríthetetlen tárházát nyújtja azoknak az impulzusoknak, amelyek a demokratikus tudat és kultúra megerősítésében szerepet játszhatnak. E helyen csak néhány alapvető szempontot említünk a teljesség igénye nélkül.

Ha a protestáns egyházak és teológia demokráciához való viszonyát vizsgáljuk, talán az a legkézenfekvőbb, ha analógiákat vagy „a szabadság és a demokrácia igazságmomentumait” keressük az egyház és a politikai közösség természetében. De e látszólagos megfelelések esetén is látnunk kell a különbséget a reformátori egyházak teológiai és szervezeti sajátosságai, valamint a demokrácia között – ami nem zárja ki azt, hogy adott esetben e különbségekben korrekciós tényezőket is keressünk a demokratikus együttélés számára.

1. Az egyházi közösség és a demokratikus társadalom első közös előfeltétele a tagok vagy polgárok *szabad döntése az együttélés megvalósításáról*. Ellenvetésként felhozható, hogy az egyház léte és eredete nem az emberek szabad akaratán alapul. Az egyházat Isten alapította és Jézus Krisztus hívta el. Azonban senki, még a megkeresztelték sem kötelezhetők arra, hogy részt vegyenek az egyház intézményes életében. Az egyház a szabadon hívők közössége.⁴

Teológiai értelemben azt tartjuk, hogy az emberi lét Isten teremtő akaratában gyökerezik, a hívő egzisztenciát és az ember személyes döntését megelőzi Jézus Krisztus megváltó munkája, a Szentlélek megvilágosító és hitet ébresztő cselekedete. Viszont nem tagadható az a tény, hogy a megkeresztelt és felnőtt ember csak saját szabad akaratára alapján szólítható meg az egyház részéről, és csak így válhat elkötelezett, aktív tagjává a hívők közösségének, azaz az egyház helyi, megtapasztalható, történelmi formájának. Az egyház nem ismerhet kényszerszereplőket. Ezzel szemben egy profán, a társadalmi együttélésre néző közösségekben lennie kell bizonyos kényszerítő eszközöknek, amelyek nélkül az állam nem töltheti be feladatát (még demokráciában sem): a szabadság, a béke és a jobbiztonság feltételeinek megőrzését. Ehhez szükség van mindenkit kötelező törvényekre, jogkövető magatartásra – és adott esetben az állam erőszak-monopóliumának kényszerítő eszközeire. Mindemellett a politikai közösségekben belül is szükség van arra, hogy megteremtjük az együttélés szabad tereit és kereteit – szemben a kényszerszereplővel. Ennek a térnek a kitöltése már a demokrácia feladata. Úgy is mondhatnánk: míg a politikai közösség színterén a *szabad mozgástér* megteremtése és kitöltése a cél, addig az egyházban mindez már adott, előfeltétel, alap (vö.

⁴ A demokrácia és az egyház e sajátossága tekintetében nincs különbség a római katolikus és a protestáns egyházak megítélései között. Lásd RAHNER 1968.

RAHNER 1968, 5. o.). Ezzel nem mondtuk azt, hogy az egyházban adott esetben ne lenne szükség több demokráciára – már csak azért is, mert a megkeresztelt, de isteni elhívásának vagy kiválasztásának tudatában nem lévő, sokszor saját érdekei szerint cselekvő embert kell elvezetni a szabad, önként vállalt hívő életformára és egyháztagságra. Másfelől pedig az egyház küldetése felől kell időről időre tisztázni, mennyire felel meg az egyház intézményes formája, struktúrája és szervezeti kultúrája az evangéliumi mértéknek.

2. Történelmileg nézve a reformációval jött létre az egyház és az állam, a hívő közösség és a társadalom közötti kapcsolatnak az a formája, amely leginkább lehetővé teszi a demokráciát. Teológiailag nézve ennek gyökere a *lelkiismeret felszabadításában* áll; abban a szabadításban, amely a hívő keresztény embert és a gyülekezetet kivonta az egyházi és világi hierarchia gyámkodása alól. Luther 1523-ban arról értekezik egy gyülekezetnek, hogy a keresztény közösségnek „joga és hatalma van” arra, hogy tanítóit elhívja és tanításukat megítélje.⁵ De félreértés ne essék: amikor Luther arról beszél, hogy a gyülekezetnek jogában és hatalmában áll (Recht und Vollmacht) megítélni a tisztviselők tanítását és intézkedni a szolgálatra való elhívásról, nem a nép, a démosz hatalmát kívánja ezzel az egyházban felállítani. Sokkal inkább arról van szó, hogy az egyházat mint az igazán hívők közösségét⁶ kívánja a tévhit és a lelkiismereti kényszer ellen biztosítani. A lelkiismeret és a hit feletti hierarchikus uralom helyére így az evangéliumhirdetés tisztisége lép mint a keresztény gyülekezet és a lelkiismeret szolgálata saját egyházi szervezet keretei között. Ennek a közösségnek joga van a tanítás felülvizsgálatára és a szolgák elhívására. Ezt az igazán hívők közösségeként értelmezett egyházat kívánta Luther a világi és egyházi felsőbbbbség hatalmával szemben szabaddá tenni – de nem egy jogtól és törvényektől mentes szférában (mint ahogyan azt a rajongók képelték), hanem az erre elhívott és jogilag is definiált hivatal, illetve tisztviselők vezetésére bízva. Ilyen hivatalként egyfelől a prédikatori tisztviselés számításba, amelynek kapcsán fontos megjegyezni, hogy itt a hatalom alatt nem az ember, hanem az Isten hatalmát kell érteni (amely az Ige és a Szentlélek által érvényesülhet); másfelől a szabadság és a béke megőrzése végett szükség van egy másik tisztviselésre, amely a jog eszközeivel az egyház és a gyülekezet számára is biztosítja a külső rendet (politica administratio). Erre a keresztény felsőbbbbség alkalmas, ha és amennyiben ezt a hivatását képes tudatosítani – ha nem, akkor ehhez egy erre külön elhívott grémiumra van szükség. Ez utóbbi Kálvinnál válik még hangsúlyosabbá, aki arra törekedett, hogy a

⁵ „...daß eine christliche Versammlung oder Gemeinde Recht und Macht habe, alle Lehre zu urtheilen und Lehrer zu berufen, ein- und abzusetzen: Grund und Ursache aus der Schrift.” *Ordnung eines gemeinen Kasten* (1523), WA 12: 5. Vö. MÜLLER 1999, 326. o.

⁶ „...communis fidelium, Euangelion agnoscentium ac profitentium.” *De instituendis ministris Ecclesiae* (1523), WA 12: 191.

gyülekezet vezetését ne a városi tanácsra, hanem a gyülekezet soraiból választott tisztségviselőkre bizza.⁷

3. Ennek a *saját egyházi szervezeti formára való igénynek* a fenntartása és teológiai megalapozása a következő szempont, amely által az egyház nemcsak saját küldetéséhez marad hűséges, hanem a demokratikus államrend fenntartásához is hozzájárulhat. Hogyan kell ezt értenünk? Mint láttuk, a reformátorok igénye szerint az igazán hívők közössége maga őrökdi a tanítás tisztasága felett, és maga határozza meg együttélésének rendjét (ez nem jelenti azt, hogy állampolgárként kivonná magát az állam rendje alól, hogy a törvények ne lennének rá nézve kötelezőek). Amit itt hangsúlyoznunk kell, az a következő: történelmileg nézve az egyház – így a protestáns egyházak is – szervezeti formájuk tekintetében gyakran alkalmazkodtak a környező társadalmi közeg szociális struktúráihoz. Ahelyett, hogy saját küldetésük tisztázásával teológiai kritériumok alapján felülvizsgálták volna saját szervezeti kultúrájukat, kézenfekvőbb volt a társadalmi-politikai szervezeti modellek adaptálása. Így a hatalomról, szuverenitásról, a népfenség elvéről, paritásról, reprezentációról való elgondolások úgy nyertek polgárjogot az egyházban, hogy azok teológiai-egyházjogi felülvizsgálata leginkább elmaradt.

Hova vezet egy ilyen kritikátlan alkalmazkodás? Az egyházra nézve ez azt eredményezi, hogy a környezethez való alkalmazkodás, szerződéses, paktumok és kompromisszumok által kívánja tartósan biztosítani egzisztenciáját az adott társadalmi környezetben. A politikai rendhez való állandó alkalmazkodás azzal a következménnyel jár, hogy minden politikai és ideológiai változáshoz azonnal igazodnia kell, amennyiben nem szeretné elért társadalmi pozícióját veszélyeztetni. Ilyenkor az a kérdésfelvetés hangzik el, hogy mit tehet a demokratikus állam az egyházért, és nem az, hogy mit tehet az egyház a demokratikus állam érdekében. Miért, tehet valamit az egyház az államért, a demokráciáért? Igen, mégpedig azt, hogy a saját önállóságára, szabadságára és eszkatológiai meghatározottságára építő egyház figyelmeztetheti a demokratikus államot a totalitárius, autoriter tendenciák veszélyeire... Ugyanis ha az állam kívánja meghatározni a vallás és az erkölcs alapelveit, ha a politika kívánja definiálni azt, hogy ki a jó keresztény, és mi a feladata az egyháznak, ön-maga küldetésétől idegenedett el.⁸ (Számos példát lehet

hozni arra nézve, mit jelent, ha az állam világnézeti állam kíván lenni, és mint ilyen, az élet minden területére totális igényét jelenti be.)

4. Van az egyházban még egy sajátosság, amely látszólag nem demokratikus – legalábbis első ránézésre nem. Ez az egyházi tisztségek és a véleményformálás kapcsolatából ered. Az egyházban is választott tisztségviselőket találunk, az egyházjog által körülírt funkciókkal, feladatkörökkel. Felhatalmazásukat a tisztségviselők választás, pontosabban elhívás által nyerik el. Bizonyos tisztségek meghatározott időre szólnak. Testületek, zsinatok látszólag a parlamentarizmus mintájára működnek. Ez eddig demokratikusnak tűnik. Viszont bibliai és teológiai értelemben az egyházi tisztségek Isten rendelésén alapulnak. Erről szól az Írás (lásd pl. Ef 4,11kk) és a reformátori hitvallások. Az egyház rendje, ezzel a tisztségek rendeltetése az ige hirdetésére és a sákramentumok rendeltetésszerű kiszolgálására tekint. Werner Elert szerint az ige és a sákramentum adja meg az egyház állandó és kötelező rendjét (obligatorische Dauerordnung; ELERT 1956, 425. o.). Ez az a terület, amelyet nem lehet elvitatni, többségi véleménynyilvánítással megváltoztatni. Vagyis bizonyos tisztségek tartalma, elhívásuknak a rendje – főleg az ordinációval összekapcsolt és egy életen át tartó tisztségek esetén – nem változtatható meg érdekek kiegyenlítésére tekintő kompromisszumokkal. A tisztségviselő éppen ezért – tisztségének teológiai tartalma és isteni rendelése miatt – nem lehet egyszerűen a többségi akarat végrehajtója, tolmácsa. Ez a körülmény nem privilégium az egyházban, hanem arra emlékeztet, hogy az egyházat végső soron Isten igéjének hatalma vezeti.

De mit jelenthet mindez a demokrácia számára? Mint már jeleztük, a tisztség teológiai értelmezése szerint az egyházban vannak funkciók, amelyek – az egyetemes papság feltétele mellett – isteni rendelésen alapulnak, nem közmegegyezésre vezethetők vissza, de esetükben a feladatokat a tisztségviselő személyében kell, hogy felvállalja és teljesítse. S bár a tisztséggel való helyes élés felügyelete a teljes közösségre tartozik, mégsem rejtőzhet el a tisztségviselő valamely kollektív szándék vagy vélemény mögé, nem háríthatja át feladatát egy anonim csoportra, be nem azonosított szereplőkre (mint ahogyan az a politikai élet mindennapjaiban gyakran előfordul). Vannak ugyanis demokráciák, ahol fennáll annak a veszélye, hogy nem lehet tudni, miként születnek a döntések, és ki vállalja a felelősséget például a negatív következményekért (ha úgymond az első vonalbeliek is csak végrehajtók voltak). Viszont ott, ahol a hivatalos viselő személy nem rejtőzhet névtelen csoportok akarata mögé, ahol a konkrét felelősök megnevezhetők és számonkérhetők, és az érintettek ezt fel is vállalják, ott teret nyerhet az, amiről a demokrácia szól: a társadalom tagjainak aktív, szabad elhatározásból fakadó részvétele és részesedése a közösséget érintő döntésekben.

⁷ Lásd erről részletesen FAZAKAS 2017.

⁸ Egyébként BÖCKENFÖRDE is megjegyzi említett tanulmányában, hogy az újkori gondolkodás egyik válságszimptomája abban áll, hogy *a modern öntudat affinitást mutat a totalitarizmus iránt* (1986, 155. o.). Ugyanis az individualizmus és a haladáshit bővületében élő racionális gondolkodás bizonyos körülmények között kétségbe vonja az egyén szabadságát, s magát az embert totális módon kívánja igénybe venni, természetesen mindezt a szebb jövő ígéretének jegyében. Ily módon viszont a totalitarizmus megjelenése nem pusztán történelmi jelenség, hanem állandó veszélyt is jelent a demokrácia számára.

Politika mint művészet – Egy inspiráló példa a reformatori teológiatörténet és politikai etika örökségéből

Eddig az elméleti alapokra, valamint az egyház és a demokrácia, a teológia és a politika közötti különbségtételre összpontosítottunk. Arra a kérdésre, hogy a teológia és a protestáns gondolkodás milyen konkrét impulzusokat adhat a demokratikus együttéléshez, álljon itt egy példa: Johannes Althusius politikai koncepciója.⁹

Röviden a személyéről: Johannes Althusius (1563–1638) a maga korában jelentős jogtudósként és gyakorló jogászként volt ismert. A herborni egyetem professzora, elismert tudós, majd városvezető („szindikusz” Emdenben) az úgynevezett második reformáció¹⁰ egyik emblematikus alakja volt, és mint ilyen, befolyással bírt a református protestantizmus megújulására a Német-római Birodalomban és Európában. Nassau-Dillenburgban született, Olevianus Gáspár tanítványa volt, Bázelen szerzett jogi doktorátust (ahol kapcsolatba került Béza Tóddal is), majd 1588-ban a herborni egyetem professzora, később rektora lett. Fő műve, a *Politica* 1603-ban jelent meg először (ALTHUSIUS 1603). Ez a református politikaelméleti mű Joachim Winters szerint „a Kálvin teológiáján alapuló politikatudományi tanácskönyv” (WINTERS 1963, 270. o.). Több mint kétezer bibliai hivatkozással ez a mű világossá teszi a kálvinista protestantizmus sajátos szemléletét: azt a meggyőződést, hogy a Szentírás nem csupán Isten üdvösségre vonatkozó akaratának kinyilatkoztatásaként értelmezendő, hanem normatív igénnyel is bír az egyház rendjére, a politikai közösség életére és a keresztények világban való cselekvésére nézve.

A *Politica* vezérgondolata a *consociatio symbiotica*: az együtt élők szimbiotikus közössége kialakításának igénye. Nem arról van szó csupán, hogy emberek egyszerűen és véletlenszerűen élnek együtt meghatározott helyen és időben, hanem arról, hogy ennek az együttélésnek tudatosan választott rendje és minősége van. A politika feladata, hogy ezt a rendet megteremtse. Althusius számára alapvető bibliai hivatkozási alap 1Kor 12 a testről és annak tagjairól, illetve az egy testhez való tartozás törvényéről. Szerinte nemcsak a vallási élet, hanem a politikai közösség számára is tanulságos ez a bibliai metafora arra nézve, hogy miként kell a politikai közösség tagjainak egymásra találniuk. A kölcsönösségről és a részvételről van itt szó, amelynek a társadalmi élet minden szintjén érvényesülnie kell: a különböző intézményekben, szervezetekben, egyesületekben, a közösségi

életben, falvakban és városokban, a tartományok és országok közigazgatásában. Ez a szerves kölcsönösség képes életet lehelni a társadalom hierarchikus és kiszáradt testébe. A politika feladata pedig az kell hogy legyen, hogy ezt az összekapcsolódást, egymásra találást szerződésekből és jogalkotási eljárásokban rögzítse. Althusius nem tagadja, hogy az emberi együttélésnek mindenütt van valamilyen formája – de ezek a csoportosulások vagy túlságosan is az egyének laza szövetségéből állnak, vagy központosított, hierarchikus módon szerveződnek. Olyanok, mint egy test, amelynek nincs szíve. De az együttélés, azaz a szimbiotikus életközösséggé válás szíve a kölcsönös megértés, a jóindulatú konszenzus (*consensus*) és egyetértés (*concordia*) keresése által alakulhat ki.

Althusius az együttélés három szintjét (*consociatio prima*, *consociatio civilis*, *consociatio publica*) tartja számon az organikus (természetjogi) építkezés alulról felfelé irányuló logikája szerint. A *consociatio* felépítése, amely már megelőlegezi a modern államelméletet, alulról felfelé irányuló társadalmi együttélést irányoz elő a korporatív szabadság elvén alapulva, ahol minden réteg belső és külső autonómiával bír, a cselekvési lehetőségeit pedig az érvényes és közösen elfogadott szabályok korlátozzák. Mind-egyik szint (szféra) feladata a közjó biztosítása, tiszteletben tartva a másik közösségi formáció szabadságát és mozgásterét. Az egyes rétegek közötti kapcsolatokat az erények kötik össze. A *consociatio*ban való részvétel módja pedig a megosztáson (azaz a javak, jogok és erények megosztásán), a részesedésen és a kommunikáción alapul, a kölcsönösség és az egymásra utaltság mértéke szerint.

Az együtt élő, egymást segítő és egymásra támaszkodó közösségeket egyfajta szövetség (*pactum mandati*) köti össze. A közösségi együttélés magasabb szintű választott tisztségviselői és kormányzó testületei (magisztrátusok, ephorok) – szintén e szövetség jegyében – egyrészt reprezentálják az őket választók érdekeit, másrészt kontrollfunkciót töltenek be az egy szinttel feljebb található politikai vezetők és választott testületek irányába.¹¹ Ez a „paktum” azonban nem a modern szerződéselméletek értelmében veendő: itt nem az egyének racionális akaratnyilvánításának egyszeri aktusáról van szó (amely természetes módon vezetne el egyfajta politikai rendhez), hanem a *konszenzus* folyamatos kereséséről – Isten parancsolatainak tükrében. A paktum akkor tekinthető megvalósultnak, ha a közösség tagjai konszenzusra jutnak egymás között a társadalmi élet alapvető kérdéseit illetően. Ezt a konszenzust azonban folyamatosan keresni kell, mert az emberi együttélés soha nem statikus, hanem dinamikus, feltételei folyamatosan változnak, és ezért újra kell őket tárgyalni. Egy olyan politikaértelmezés áll tehát előt-

⁹ Althusius munkásságának és politika etikájának részletes bemutatását lásd FAZAKAS 2020, 103–135. o.

¹⁰ A kálvini reformáció európai (főleg Német-római Birodalmon belüli) térnyerésének és megerősödésének jelölésére használatos kategória (lásd SCHILLING 1986, 347–437. o.).

¹¹ A politikatudomány a korlátozott hatalom és a közvetlen demokrácia előzményei között tartja számon Althusius politikaelméletét (lásd pl. HAMZA 2013).

tünk Althusius munkásságában, amely – Thomas O. HUEGLIN szerint – a közösségépítést állandó folyamatként értelmezi, s mint ilyen *minőségi politika* lehet (1999, 86–87. o.).

Összegzés

Ha figyelembe vesszük a reformátori teológia felismeréseit és igazságigényét a társadalmi együttélés rendjének alakítása tekintetében – mint a lelkiismeret szabadsága, a szabad életfeltételek keretei között élés igénye, a minőségi együttélés mellett való személyes és szabad elköteleződés értéke vagy a kölcsönös jóindulat és megértésen alapuló állandó konszenzuseresés –, látható, hogy valamennyi mozzanat mögött ugyanaz a vágy körvonalazódik: az aktív részvételnek és részesevésnek az igénye egyfajta paternalista gyámkodással vagy adminisztratív eszközökkel való terelgetéssel szemben, a transzparencia igénye a közösséget érintő döntések esetén a ködösítések helyett, valamint a kölcsönösség és a respektus igénye a függelmi viszonyok helyett. Ez érvényes kellene, hogy legyen az együttélés valamennyi szintjén, személyek, intézmények és a különböző társadalmi-politikai szereplők között. Ilyen értelemben a reformátori teológia valóban rendelkezik olyan potenciállal, amely inspiratív és korrekciós jelleggel jó szolgálatot tehet demokratikus kultúránk elmélyítése érdekében.

Felhasznált irodalom

- AGAMBEN, Giorgio 2012. Einleitende Bemerkung zum Begriff der Demokratie. In: uő – Alain Badiou et al. (szerk.): *Demokratie? Eine Debatte*. Berlin, Suhrkamp. 9–12. o.
- ALTHUSIUS, Johannes 1981. *Politica methodice digesta atque exemplis sacris et profanis illustrata* [1603]. Faksimile-Reprint. Scientia-Verlag, Herborn–Aalen.
- BÖCKENFÖRDE, Ernst-Wolfgang 1986. Kirche und modernes Bewußtsein. *Communio*, 15. évf. 153–168. o.
- ELERT, Werner 1956. *Der christliche Glaube. Grundlinien der lutherischen Dogmatik*. Hamburg, Furche Verlag.
- FAZAKAS Sándor 2017. Reformáció és egyházszervezet. *Confessio*, 44. évf. 3. sz. 13–27. o. Web: <http://confessio.reformatus.hu/v/320/>. (Megtekintés: 2021. december 9.)
- FAZAKAS, Sándor 2008. Kirche und Staat in Ungarn. Öffentlichkeitsrelevanz unter den veränderten Rahmen nach der Wende. In: Michael Beintker – Sándor Fazakas (szerk.): *Die öffentliche Relevanz der reformierten Theologie*. Debrecen. (Studia Theologica Debrecinensis, Sonderheft.) 69–76. o.
- FAZAKAS Sándor 2020. Közösségé formálódás a *reformatio vitae* jegyében. Johannes Althusius református politikaelméletének aktualitása és innovatív ereje. In: uő: *A »reformatio vitae« jegyében. Tanulmányok a reformátori teológiatörténet, egyháztan és politikai etika tárgykörében*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, 103–135. o.
- HAMZA Gábor 2013. A közvetlen demokrácia előzményei Európában. *Magyar Tudomány*, 174. évf. 11. sz. 1380–1385. o.
- HUEGLIN, O. Thomas 1999. *Early Modern Concepts for a Late Modern World. Althusius On Community and Federalism*. Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario.
- MÜLLER, Hans Martin 1999. Kirche in der Demokratie – Demokratie in der Kirche? In: *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht*, 44. évf. 324–339. o.
- RAHNER, Karl 1968. Demokratie in der Kirche? *Stimmen der Zeit*, 182. évf. 1–15. o.
- SCHILLING, Heinz 1986. Die Zweite Reformation als Kategorie der Geschichtswissenschaft. In: uő (szerk.): *Die reformierte Konfessionalisierung in Deutschland. Das Problem der „Zweiten Reformation“*. Gütersloher Verlagshaus – Gerd Mohn, Gütersloh. 347–437. o.
- TÖDT, Heinz Eduard 1961. Theologie der Gesellschaft oder theologische Sozialethik? Ein kritischer Bericht über Wendlands Versuch einer evangelischen Theologie der Gesellschaft. *Zeitschrift für Evangelische Ethik*, 5. évf. 211–241. o.
- VORLÄNDER, Hans 2017. Demokratie – in der Krise und doch die beste Herrschaftsform? In: *Bundeszentrale für politische Bildung*, május 4. <https://www.bpb.de/izpb/248593/demokratie-in-der-krise-und-doch-die-beste-herrschaftsform>. (Megtekintés: 2021. december 7.)
- WINTERS, Peter Jochen 1963. *Die „Politik“ des Johannes Althusius und ihre zeitgenössischen Quellen. Zur Grundlegung der politischen Wissenschaft im 16. und im beginnenden 17. Jahrhundert*. Rombach Verlag, Freiburg i. B.
- ŽIŽEK, Slavoj 2012. Das „unendliche Urteil“ der Demokratie. In: Giorgio Agamben – Alain Badiou et al. (szerk.): *Demokratie? Eine Debatte*. Berlin, Suhrkamp. 116–136. o.
- ŽIŽEK, Slavoj 2016. *Zűr a paradicsomban. A történelem végétől a kapitalizmus végéig*. Ford. Reich Vilmos. Budapest, Európa Könyvkiadó.

Válságmenedzsment a Zsidókhöz írt levélben

21. századi reflexiók*

■ JASPER-MAKAY EMESE

Bevezető gondolatok

A Zsidókhöz írt levél mindig is a tudományos érdeklődés középpontjában állt, szüntelenül kihívást intézve akár laikus, akár szakavatott olvasókhöz bármely korban, legyen az régmúlt vagy kortárs. Épp úgy, mint az első században és a kanonizáció időszakában, manapság is lenyűgöző erővel hat, szinte megdöbben minket az áldozati nyelvezet és szimbolika, amely ennek a mesterien megalkotott szónoki kompozíciónak a szívét-lelkét adja. A szöveg értéke és üzenete elbizonytalaníthatja a modern olvasót, aki talán prekonceptiókkal olvassa, vagy félreértelmezvén azt, elavultnak gondolja, lemondóan legyint rá.

Azonban ez az írás, csakúgy, mint a Szentírás többi része is, párbeszédbe akar vonni minket. Azonnal fel is tehetjük a hermeneutikai kérdést: mit jelent ma ez a szöveg? A kérdésfelvetés indokoltnak tűnik Paul Ricoeur szavait idézve: „Az »írotttság« pusztá ténye elkülöníti a diszkurzust a szerzőjétől, az eredeti közegétől és az első olvasótól, így azok elveszítik elsőbbségüket mint a jelentés meghatározói: a szöveg ekkor szabadon létezik mint lehetséges jelentés, amely arra vár, hogy egy kor újra felfedezze, hivatkozási ponttá váljon minden újabb olvasó számára a saját helyzetében, akiknek ezáltal a »lehetséges világgá« lesz.”¹

Ezzel a szabadsággal élve a jelen tanulmány célja, hogy feltárja a Zsidókhöz írt levél és a kortárs vonatkozások lehetséges metszeteit. Az apropót a Selye János Egyetem által 2021. szeptember 7–8-án rendezett nemzetközi tudományos konferencia adta. A konferencia teológiai szekciójának témamegjelölése ezzel az esernyőkifejezéssel szólított fel közös gondolkodásra: „Újrakezdés a teológiában”. Egy ilyen cím burkoltan utal a keresztény egyházban lappangó válságra, amely alattomos formákat öltve kísért. A vizsgálódás során adódó reflexiók mesze nem teljes körűek, sőt, csupán madártávlatból tekintenek rá a felmerülő kérdésekre. A válasz és a megoldás felderítése és kimunkálása sürgető, de a probléma mindenekelőtt megértésre vár.

* A tanulmány elhangzott angolul előadás formájában a Selye János Egyetem XIII. nemzetközi tudományos konferenciáján 2021. szeptember 8-án.

¹ RICOEUR 1981, 177. o. (vö. 182–193. o.), idézi DUNNILL 2005, 9. o. Saját fordítás.

Bevezetéstani pillantás a Zsidókhöz írt levélre

A szöveg megírásának időpontja, a szerzőség, a címzettek, a hollétük és helyzetük, a tartalom és a szerkezet, a nyelvezet és a műfaj termékeny táptalajt nyújtott a tudományos vizsgálódás számára az évszázadok során, ami mára a különböző feltételezések bőséges tárházát eredményezte. E tanulmány megelégszik csupán néhány kérdés áttekintésével, amelyek hozzásegítenek, hogy észrevegyük a 21. századi jelenünkben visszhangra találó vonatkozásokat. E célból a szerző, a címzettek és a pasztorális helyzet kap kiemelt figyelmet. Ezeket kifejezetten olyan szemmel vizsgáljuk, amely a szöveg és napjaink olvasója közötti összefüggéseket kutatja.

Műfaj, szerkezet és tartalom

Természetes módon a pasztorális helyzet határozza meg, hogy milyen eszközökhöz folyamodik a szerző. Széles körben elterjedt nézet, hogy a Zsidókhöz írt levél inkább egy beszéd, gyakorlatilag prédikáció, amelyben az expozíciók és buzdítások felváltva követik egymást egy átgondolt retorikai felépítés mentén (DESILVA 2018, 697. o.). Emellett számos kutató határozottan vallja, hogy ez az írás csupán annyiban tekinthető levélnek, amennyiben ezt a külső jegyek indokolják, eszerint nevezetesen „egy enciklikus levél, amelyet több kisebb, főként zsidókeresztény egyháznak címeztek, valószínűsíthetően Kis-Ázsiában” (lásd DUNNILL 2005, 22–24. o.). Ez a vélemény alapvetően a szerző elvont, doktrinális fejtegetéseiből indul ki, ami valóban szembetűnő.

Az érvelés gerincét az áldozati terminológia és szimbolika alkotja, amelynek használata nem csupán természetesnek tűnik, hanem egyenesen axiomatikus a hallgatóság számára, akiket egy olyan kultúra nevelt, amelyet mélyen áthatott ez a fajta vallásos meggyőződés és gyakorlat. Ezek az áldozati kategóriák minden bizonnyal ijesztőnek tűnhetnek a modern olvasó számára, aki megütközhet ezeknek az anyagoknak, tárgyakkal, cselekedeteknek és jelentéseknek a homályosságán vagy bizarrságán, amelyek a vallásos gyakorlat és lelkület velejároként a hatékonyságot hivatottak előidézni. Például „a vérontás hangsúlyozása, a papi cselekedet összekapcsolása az isteni numinózzal, az áldozatbemutatás és megtisztulás szükségesszerűsége” mind olyan kényszerítő elemek, amelyek ma idegenül hatnak. De legalábbis oly módon fojtjuk el őket, hogy „pszichológiailag fájdalmas és veszélyes ezeken gondolkodni” (uo. 6. o.).

Egy elkötelezett pásztor

Hogy ki a szerzője a Zsidókhoz írt levélnek? Az Órigenésztől származó régi mondás szerint: „Csak Isten a megmondhatója!” A kutatók meglehetősen sokféle elképzeléssel álltak elő a szerző kilétét illetően,² de a Szentírás alapján tény, hogy az író magáról úgy ír, mint aki az apostoloktól hallotta az evangéliumot (Zsid 2,3), „a hallgatóságtól pedig elkülönül”, amennyiben egy vezetői körhöz sorolja magát, „akik felelősek az apostolok, szűkebb értelemben véve Pál missziós területéért, és az ő munkájának a megőrzésén fáradoznak” (Zsid 5,11).³ Az ő előjárói mivolta, ugyanakkor közösségvállaló, törődő figyelme a hallgatóság iránt lépten-nyomon kifejeződik a „mi”, „minket” többes szám első személyű névmások használatában, aminek révén számít rá, hogy intéseit megfogadják válaszképpen (DESILVA 2018, 696. o.). Mindezt körbeásta a kimagasló szónoki képességével és lehengerlő meggyőzőerejével.

Végző soron, amint a Zsidókhoz írt levél írója a névtelenség fátyla mögül kirajzolódik számunkra, egy őszintén aggódó és elszánt lelkész ismerhetünk fel benne, aki eltökélt abban, hogy felvegye a küzdelmet a csábító és züllesztő erőkkel szemben, amelyek szétzilálják a közösséget, és újra megerősítse a tanítványi attitűdöt ebben az ellenséges környezetben.

A szerző, avagy a gondos lelkész és karizmatikus vezető minden lehetséges eszközt bevet, hogy eltántorítsa a hallgatóságot a hitehagyástól: kiváló szónoki talentumát, nyelvi virtuozitását, szentírásbeli jártasságát és az áldozati nyelvezetet is felhasználva arra biztatja őket, hogy ne kössenek kompromisszumot, ne hódoljanak be mintáknak, modelleknek és vágyképeknek, amelyeket a világ rájuk erőltet, hanem buzgón ahhoz ragaszkodjanak, amit megismertek és megtapasztaltak Jézus Krisztusról (Zsid 2,1–4; 6,1–2.4.9–10).

Találgatások a címzettekéről

Ami a hallgatóságot illeti, a hagyományos nézet szerint ez az írás figyelmeztetés a zsidókeresztényeknek, intvén őket a zsidó hitre való visszatérés veszélyétől. Ez ugyanis kívánatosnak tűnt a családi és társadalmi kapcsolatokban adódott feszültségek enyhítésére mind az egyén, mind pedig a rendszer szintjén. Azonban a kutatások alapján a pogányság bevezetése a keresztény tanításba, életvezetésbe, istentiszteletbe – beleértve már a kereszttség felvételét megelőző felkészítést és a Szentírás olvasásának gyakorlatát – arra enged következtetni, hogy jól ismerték az ótestamentumi narratívákat és szimbolikát, elkötelezetten Krisztuson tájékozódó gondolkodással képesek voltak megér-

teni az író által alkalmazott összetett áldozati nyelvezetet, amelyet teletűzdel a zsidó történelemből vett példákkal.⁴ Egy másik, még inkább megalapozott érv szerint a kereszténységnek az Apostolok cselekedeteiben bemutatott terjedése a diaszpórában rivális zsinagógák alapításában öltött formát, ahol a pogányok és a zsidók nagyobb egyetértésben lehettek együtt (DUNNILL 2005, 25. o.). Ez magyarázná a körülmétkedés problematikájának hiányát a Zsidókhoz írt levélből, amely a páli misszió egyik állandó vitatémája volt.⁵ Elképzelhető tehát, hogy a második századi találgatáson alapuló cím („a zsidókhoz”) ellenére a szöveg szólhatott vegyes keresztény csoportokhoz, nem csupán zsidókeresztényekhez. Ha valóban ez volt a helyzet, annál inkább lenyűgöző, milyen átütő erővel hatott a hallgatóságra „Jézus kitartó összevetése a Tórából ismert lévita kultusz közbenjáróival”, amely „nagyértékben közrejátszott a keresztény identitás formálódásában” (DESILVA 2018, 688. o.)

Tények a címzettekéről – Karakterkép 1.0

A szövegből megtudjuk, hogy a közösség Jézus tanúinak igehirdetése nyomán született (Zsid 2,1–4), ami „erős alapot nyújtott, hogy az isteni elhívásban megélt és a Szentlélek munkájában megtapasztalt egzisztenciális élményhez ragaszkodjanak” (uo.). A társadalom minden rétegéből származó gyülekezeti tagok tehetősek voltak a felebaráti szolidaritás és vendéglátás terén (Zsid 10,33–34; 13,1–3.16), sőt inteni kellett őket anyagias gondolkodásuk és túlbuzgóságuk miatt (Zsid 13,5.17). Kétségkívül műveltek lehettek, ha a képekben és szimbólumokban bővelkedő igehirdetés emelkedett stílusába öltöztetett üzenetet képesek voltak megérteni (uo.). A gyülekezet történelmében már volt példa a hitbéli próbatételre, amelyet a szerző felidéz, hogy dicsérje a hallgatóságot, amiért „kitartóan hűségesek maradtak Krisztushoz” (uo.), és vállalták a szenvedést. Győzelmesen ellen tudtak állni a társadalom nyomásának, nem csüggedtek a hírnév és az anyagi biztonság megrendülése miatt, vagy amikor hátrányba kerültek a rendszer patrónus–kliens kapcsolatainak sérülése miatt. Ezek a sérelmek és megaláztatások „megszégyenítés és gyalázás” formájában érték őket, ami „megszokott módja volt annak, ahogy a társadalom reagált a fenyegetésre, amelyet a keresztények jelentettek a bevett világnézetre és értékrendre” (uo.). Az író szándékosan idézi fel a múltbéli tapasztalatokat, amikor „sok szenvedéssel teljes küzdelmet álltatok ki” (Zsid 10,32), mint például „zaklatás, fizikai bántalmazás, nyilvános megszégyenítés, bebörtönzés és a javak elkobzása, azonban a mártírhalál vállalására még nem került

² DESILVA 2018, 696. o. Például Priscilla, Lukács, Szilász, Epafrász, Arisztion, Barnabás és Apollós imponáló sorát adják a lehetőségeknek. A többség az utóbbi kettőt ismeri el, különösen Apollóst, aki kiváló szónok volt, és rendkívül jártas az Ótestamentum írásmagyarázatában.

³ DESILVA (uo.) felveti, hogy Timóteus említése miatt (Zsid 13,23), aki e kör tagja lehetett, akár maga Pál is lehetett a közösség apostoli alapítója.

⁴ A pogány (vagy vegyes) célközönség mellett szóló további érvekről lásd bővebben: DESILVA 2018, 686–688. o.

⁵ DUNNILL 2005, 25. o. Nem tudjuk, hogy a körülmétkedés kérdése vajon közrejátszott-e a közösség korábbi megpróbáltatásaiban és üldöztetéseiben, amelyekre a szöveg utal.

sor” (uo.). Az ékesszóló rétor pontosan tudja, hogy hogyan nyerve meg a hallgatóságot: feleleveníti a közösség emlékeit a lelki győzelmekről, és emlékeztet a „megvilágosodásukra” (Zsid 10,32). Így biztatja a híveket a Krisztusban gyökerező önazonosság és elkötelezettség megtartására, ami az utóbbi időkben meggyengült és veszélybe került (uo.).

Tények a címzettekéről – Karakterkép 2.0

Az író harciasan kiáll, hogy bátorítsa a híveket, akik ki vannak téve a mindennapok kísértéseinek, zsarolásainak és kompromisszumra csábító helyzeteinek. A veszély abban áll, hogy néhányan „elsodródtak”, és nem törődnek azzal, amit hallottak (Zsid 2,1.3), egyesek „elszakadtak az élő Istentől” (Zsid 3,12), lemaradtak „az ő nyugalmába való bemenetel” ígéretéről (Zsid 4,1), elvetették a közösségbe járást (Zsid 10,25), hagyták „a keserűség gyökerét felnövekedni” (12,15; vö. DUNNILL 2005, 21. o.), kiábrándultak hitükből, és meghátráltak (Zsid 10,39; 12,3–5), hitelenségbe estek, ahogy a pusztai nemzedék (Zsid 4,11), „elestek” (Zsid 6,6), és mindezek felett olyan is van, aki „Isten Fiát lábbal tiporja, a szövetség vért, amellyel megszenteltetett, közönségesnek tartja, és a kegyelem Lelkét megcsúfolja” (Zsid 10,29; vö. DESILVA 2018, 690. o.). Az elköteleződés ingatagsága komoly fenyegetést jelent a keresztény közösségre, halálos lelki veszélynek teszi ki őket.

A hallgatóság karakterének eme közelebbi szemrevételezése után talán ismerősnek tűnik mindez, ha napjaink – főként városi – keresztény közösségeire gondolunk. A vegyes nemzetiségi származás, az eltérő kulturális háttér és szocializáció, státusz és versengések, valamint nem utolsósorban az élőhelyi mobilitás és az ingázó életmód ma már a mindennapok valósága a nyugati országokban, amely hatalmas kihívást jelent a lelkipásztoroknak, akik küszködnek, hogy hűségesek maradjanak az elhívásukhoz. A 21. századi egyházi szolgálat fuldoklik ettől a soktól. A világjárvány pedig még inkább felgyorsította a folyamatokat, leleplezte a válságot.

Mit tanulhatunk a Zsidókhöz írt levél szerzőjétől?

Egy tehetséges krízismenedzser

Az ingadozó elköteleződés igencsak általános tünete napjaink egyházának, főként a nyugati kultúrákban, habár az okok különbözőek lehetnek. Szükséges az okokat felismerni és *fenyegetésekként* azonosítani, hogy stratégiát állíthassunk fel, amelynek segítségével mind a közösséget, mind pedig az egyes embereket megfelelően lehet tanácsolni a keresztény életvezetésben, hogy továbbra is hűséges bizonyágtevői legyenek/maradjanak az evangéliumnak. Figyelemre méltó, hogy az író birtokában van a sikeres válságkezeléshez szükséges eszközöknek. A karizmája és a nyelvi talentuma mellett

- képes átlátni azokat a rendszerszintű (negatív) folyamatokat, amelyek egészen az egyén szintjéig befolyással vannak a közösségre;
- a keresztény világnézetet és identitást képes oly módon bemutatni, amihez a megszólítottak létszükségleteik meghatározásában kapcsolódni tudnak;
- ezeket a létszükségleteket lelki/spirituális szintre tudja emelni;
- képes különböző narratívákat alkalmazni a címzettek énképének újraalkotásához, például az identitás (fiúság, polgárság, háznép, család témái – Zsid 2,13; 2,16; 3,1; 5,12; 12,7), a hit (hithősök Zsid 11-ben), a passió (a szenvedés motívumai – Zsid 2,9–10; 12,2–3), a papság (Zsid 10,10; 13,15), a szabadság (Zsid 2,15) vagy a vándorlás narratíváját (a „már és még nem” motívuma, vö. Ábrahám vándorolt az ígért földjén mint idegen földön – Zsid 11,9; vö. DUNNILL 2005, 30. o.);
- képes stratégiát alkotni, amely magában foglalja mindezeket az ismereteket, hogy azokat a meggyőzés szolgálatába állíthassa.

Megfelelő pasztorációs stratégia

A szövegben felvonultatott érvrendszer egy átgondolt stratégia mentén bontakozik ki, amelyben minden elem a féltő szeretetből indul ki. A szerző a következő eszközökkel él:

- Segít a hallgatóságnak újragondolni a prioritásait a keresztény hitvallás fényében, szemben azokkal, amelyeket a társadalmi előjogoktól való megfosztottságuk feletti borongás szül.
- Emlékezteti őket az Istentől kapott kegyelmi ajándékok értékére, annak jelentőségére, hogy Jézus közbenjárójuk az Isten felé, és az örök hazában való eljövendő polgárjog kintartásuk jutalma.
- Miután a megszegyenítés és gyalázás folyamatos bánatásainak nehéz volt ellenállni, a szegyen megvetésére buzdítja őket, amint Ábrahám, Mózes és Jézus is tette a megígért jutalom reménységével.
- Gondja van rá, hogy megerősítse őket az értékvesztettség és perifériára kényszerítettség elfogadásában azáltal, hogy a viszontagságokban való kintartásra biztatja őket, ami Isten szemében dicséretre méltó.
- Rábírja a közösség tagjait, hogy támogassák egymást, figyeljenek az elsodródás jeleire, és a szolidaritás vállalásával a közösség tagjai erőt tudjanak meríteni a kintartáshoz.
- Végül a környezet cenzúrája és elutasítása miatt kialakult énképeket a hívekben úgy pozicionálja át, hogy Isten tervében betöltött jelentőségükre mutasson rá (DESILVA 2018, 698–699. o.).

Egy közösség prioritásainak újrarahuzozásánál rendkívül fontos a világos és vonzó világnézet. Az író kozmológi-

ai és eszkatológiai alapokon építi fel az érvelését, így mutatja fel azt a pályaívet a látható és a mennyei világ között, amely felöleli és világos elvek mentén meg is tartja a keresztény identitást (uo. 699. o.). Ezt a világnézetet képes olyan plasztikus módon bemutatni, ami a hallgatóság legmélyebb félelmeire, aggodalmaira, bizonytalanságaira és szükségleteire azonnal rezonál. Csak az ilyen típusú egzisztenciális találkozásoknak van erejük ahhoz, hogy a tétovázó keresztényt újra irányba állítsák, megerősítsék. A szembesítések által elindított mérlegelési folyamatban a szerző folyamatosan a Fiúra irányítja az íghallgató/-olvasó tekintetét, az ő közbenjáró és engesztelő cselekedeteit és szerepét emeli ki, és arra buzdít, hogy a megszólítottak Jézus személye mellett foglaljanak állást. Ez rendkívüli jelentőséggel bír.⁶

Életmentő paradigmák

Az előbbieken említett narratívák közül azok, amelyek az énkép újralkotásában játszanak szerepet, történelmi példák (Ábrahám, Melkisédek, Mózes) és a címzettek saját szenvedéstapasztalataiból merítenek (korábbi üldöztetések, most pedig „elsodortatás”), egyben komoly figyelmeztetések példái is, amikor Isten haragja halállal sújtotta a hűtlenekeket (DUNNILL 2005, 39. o.). Ezzel szemben azok a narratívák, amelyek Jézus egyszer s mindenkorra szóló áldozatából építkeznek, a halált reménységgé változtatják, alátámasztva a Krisztus-központú világnézetet és a krisztusi identitást, amelyet az író alternatívaként felmutat a hallgatóságnak.

Kockára tett érdekek – Társadalmi-retorikai olvasat⁷

Az érvelésben a megfélemlítés eszközével is találkozunk, amikor az író Isten haragjára utal, amely valóságos fenyegetést jelent a hálátlanokra, akik „lábbal tiporják Jézust”. A Zsidókhoz írt levél társadalmi-retorikai olvasata szerint a patrónus–kliens viszonylat általánosan az e világi, társadalmi működésnek és az ember és istenség kapcsolatának is jellemzője. Ezért rendkívüli fontosságú Jézus személye mint közvetítő Isten és ember között. Testi és lelki törekvések, attitűdök és cselekedetek mind ama végső cél érdekében alakulnak, hogy Isten jóindulatát megnyerjék. „Ki az, aki az embert hatékonyan képes ebben képviselni? Ki képes létrehozni és fenntartani egy stabil kapcsolatot Isten és az emberiség között?” (DUNNILL 2005, 39. o.) Az író válasza:

⁶ DeSILVA 2018, 700. o. Jézus istenfiúsága, főpapként való megjelenése a nagyobb és tökéletesebb szentélyben, az Isten jobbán való helyet foglalása egyértelműen az ő személyét hangsúlyozza, mint aki a leghatékonyabban végehez tudja ezt vinni.

⁷ Ennek a szociológiai megközelítésnek világszerte elismert képviselője David A. DeSilva, aki a témában számos könyvet írt. Az olvasatról lásd bővebben: DeSILVA 2000.

kizárólag Jézus (DeSILVA 2018, 700–701. o.). Egy kölcsönöségen alapuló kultúrában⁸ Krisztus követői a lehető legnagyobb ajándék részesei lehetnek: közvetlen bejárásuk lehet Isten országába, amire Jézus áldozata és papi közbenjárása révén van felhatalmazásuk (pl. Zsid 4,14–16; 10,19–25; 12,28; uo. 701. o.). Az író a történelemből vett példákra építi az érvelését, mint például a pusztában vándorló nemzedék története (Zsid 3,7–4,11) vagy Ézsau, hogy a hitehagyástól való elretentés céljából rámutasson Isten haragjának a következményeire a hálátlanokkal szemben (Zsid 12,16–17; uo. 702. o.).

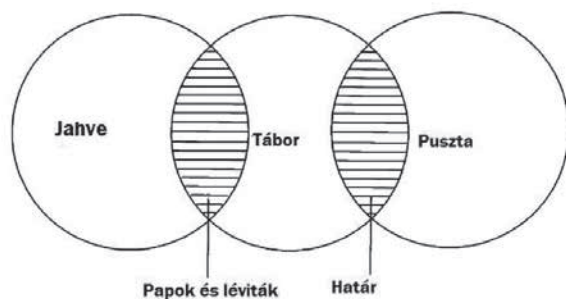
Határterületek – Liturgikus értelmezés

Jézus papi áldozatának jelentősége és a mód, ahogyan az író lefesti ennek képét, még inkább az elismerő figyelem középpontjába kerül John Dunnill strukturalista megközelítésében, amely „liturgikus olvasatot” ad. Dunnill a kompozíció szervező elemeként az „áldozati logikát” nevezi meg. Minden a szent idő és tér berendezésének van alárendelve, mintegy „kiábrázolva az istentiszteletet az emberiség és Isten kapcsolatában a beszédaktusok mintázata által” (DUNNILL 2005, 262. o.). Szóbeli tranzakciók, például esküvételek, ígéretek, áldások, átkok és magasztalások veszik át a szerepét a Leviticusból ismert „véren alapuló cserekereskedelemnek”, amelynek Jézus áldozata egyszer s mindenkorra véget vetett (uo.). Áldozati tipológia szempontjából a *communio* teológiája fejeződik ki. A jelen pillanat liturgikus értelmezéssel bír, amelyben kiábrázolódnak Isten, a pusztító és megtartó tényleges jelenlőségének a teológiája (uo. 261–263. o.). Dunnill megállapítja, hogy Istennek ez az ambivalens mivolta, mint aki egyszerre rettegett és imádott, és akihez a kockázat és fájdalom (fiú fenyegetés) vonásai egyaránt hozzátartoznak, lényegi tapasztalata minden kor olvasójának csakúgy, mint Jézusnak (uo. 262. o.). Az irat krisztológiai olvasatában Jézus, az örök Fiú inkarnációs narratívája rajzolódik ki, aki mint Ábrahám utóda test és vér mivoltában belép az ambivalencia – a halál – területére, hozzánk hasonlóan elszenvedve a próbatételt – „*de nem vétkezett*” (Zsid 4,15; lásd uo. 263. o.). Antropológiailag igazoltnak tűnik, hogy „mindenféle véráldozat (ideértve a *communio* áldozatát is) tárgya a halál, amely abból a mély emberi szükségletből ered, ami a halált az emberi lét határán látja és valamilyen módon ellenőrzése alatt akarja tudni, miközben elhárítja a tőle való félelmet.” (Uo.)

A Zsidókhoz írt levél liturgikus olvasata nagy figyelemmel vizsgálja a határterületek ambivalenciáját (például a tisztátalanság problematikáját), amely egy áldozati esemény során megtapasztalható. Így a Papi iratból felsejlő *szentség* teológiája „elkülönülésként” vagy „elkülönítésként” (*separatio*) nyer értelmet, amint az alábbi ábra mutatja (uo. 85., 98.

⁸ DeSILVA 2018, 701. o. „...ajándékokat elfogadni és viszonzni a megfelelő módon.”

o.). A Zsidókhoz írt levél írója a szent sátor közismert képét alkalmazza, hogy szemléltesse az elkülönülés szükségességét a veszélyes, szent környezetben, ugyanakkor ezáltal teret biztosít Jézusnak, aki megjelenik a színen, és áldozatával látványosan eltörlő a határt ember és Isten között. Érthető hát, hogy az író a Találkozás Sátrára úgy hivatkozik, mint amely a táboron kívül található (Zsid 13,13), így a személyes találkozás, a kommunikáció közvetlen formája elvonja a fókusz az áldozatbemutatástól.⁹ A *szent* tipológiája ennél fogva személyes-kötődő (personal-conjunctive) karaktert ölt.¹⁰

Ebben a strukturális elemzésben rendkívül izgalmas, hogy kiszélesíti a hermeneutikai megközelítés látószögét. A rituális gyakorlat és szimbolizmus perspektívájából a figyelem az ember és Isten közötti kommunikációra terelődik. A határok, határterületi élmények és a bűn fogalmának kérdése, legyen az áthágás, lázadás vagy beszennyeződés, mindig foglalkoztatja korunk olvasóit. DUNNILL az elemzésében a coleridge-i gondolat aranyfonalát követi, amely szerint „egy komplex egység sajátosság jellemzője, hogy az alkotóelemek természete megváltozik az összekapcsolódás folyamatában” (2005, 3. o.).

Következtetések

„Elkészítette a rézmedencét meg rézből egy állványt is hozzá azoknak az asszonyoknak a fémtükréből, akik a kijelentés sátrának bejártánál szolgáltak.” (2Móz 38,8)

Az identitás mint fegyvertény

Az identitásformálás a szerző fegyvertárának legfőbb eszköze, nélkülözhetetlen a meggyőzés folyamatában. A Zsidókhoz írt

levél írója a diszkurzusban rejlő erőket kifinomult illokúciós kompetenciával aknázza ki, amiben a modern performatív identitáselmélet is tetten érhető.¹¹ Sőt, az identitásformálás sikere azon a képességen múlik, hogy valaki az *én* definícióját mennyire ügyesen tudja a mintázatok, modellek és ideálok hálójában kidomborítani. Láttuk, hogy az áldozati szimbolizmus által megjelenített merev határok központi szerepet játszottak abban, hogy az emberek felismerjék és megértsék a kozmológiában betöltött helyüket, míg ugyanezeknek a határoknak a lebontása segítette őket a Krisztusban való új identitásuk kialakításában. Elkülönítés és fúzió, határok és szabadság, elutasítás és megerősítés mint az érme két oldala régóta az identitás motorjai az emberiség történetében.

A neuronális erőszak kora

Byung-Chul HAN, korunk egyik kultúrfilozófusa az immunológiai paradigma alapján működő társadalom legfőbb ismérveként a „negativitás dialektikájáról” beszél (2019, 14–15. o.). Ekként jellemzi a 20. századot, és az érát úgy írja le, mint „amelyben elvégezték a kint és bent, a barát és az ellenség vagy a saját és az idegen pontos különválasztását” (uo. 10. o.). Han eltöpreng azon a kortárs (21. századi) jelenségen, hogy a kritika akkor válik hangsúlyossá, amikor egy paradigma hanyatlásnak indul. Az átmenetnek ebben a mostani korszakában „a társadalom mindinkább olyan felállásban tűnik újlag elénk, amely az immunológia szervezeti és védekezési sémája alól egyformán kivonja magát: a *másság* és az *idegenszerűség* eltűnésével jellemezhető” (uo. 11. o.). A probléma abban nyilvánul meg, hogy a *Másságot* a *Különbözőség* váltja fel (uo.). Mivel azonban ez nem vált ki immunreakciót, immunológiai kategóriák szempontjából az *Ugyanazt* képviseli (uo. 12. o.). „Az immunreakciót kiváltó *Másság* a határok felszámolása ellen hatna.” Ez azonban nem fér össze a globalizációs folyamatokkal (uo. 14. o.). Ezért egy olyan korszakot tapasztalunk, amely negativitásban szegény, míg pozitivitásban túltengés figyelhető meg (uo. 15. o.).

Mivel e dolgot kereteiben nincs tér az egész elmélet kifejtésére, rögtön rá kell térnünk a kérdésre: hogyan mutatkozik ez meg a kereszténységben? Erre nem könnyű választ adni. Mindenekelőtt a performatív identitás és annak létrejötte szempontjából megállapítható, hogy az *én* mint *Saját* meghatározásához vagy legalább egy bizonyos irányba való orientálásához szükséges a *Mással* való összeha-

⁹ DUNNILL 2005, 87. o. Ex 33,7–10; Num 11,16.24–6; 12,4; Deut 31,14.

¹⁰ Uo. 78–79. o. Dunnill mélyrehatóan foglalkozik a kultúrák isteni hatalomhoz való viszonyából adódó eltérésekkel. Egy koordinátarendszer mentén gondolkodva a vertikális skálát a *személytelen/személyes* címkével feliratozza, a horizontális skálát a *kötődő/szétválasztó* alternatívákkal nevezi meg. Ezeknek az istenségtípusoknak megfelelő áldozatok a következők: 1. *személyes-kötődő*: communio; 2. *személytelen-kötődő*: participatorikus; 3. *személyes-szétválasztó*: kiengesztelő; 4. *személytelen-szétválasztó*: bűneltörlő. A kategóriákról bővebben ír a szerző uo.

¹¹ A performatív identitás fogalmát Judith Butler filozófusnő a nemiség kérdéskörében tárgyalva fejti ki. E dolgotnak a nemiség ugyan nem tárgya, azonban az identitással kapcsolatos megállapítások helytállóan tűnnek, amennyiben „Austin beszédaktus-elméletét felhasználó érvelése szerint az identitás kívülről formálódik [...] a kialakuló szubjektumot egy társadalmi szinten és ismétlések révén előadott performatív diszkurzus valósítja meg (amely tehát a mondás aktusa által valósítja meg, amit mond)”. FÖLDES 2018, 100. o. Bővebben az elméletéről: BUTLER 2005; 2006.

sonlítás.¹² Máskülönben kiegyensúlyozott önreflexió soha nem fog létrejönni. Le kell néznünk a „részmedence” mélyére, hogy meglássuk, valójában kik is vagyunk. Egy másik nagyon komoly veszélye a pozitivitás korszakának, hogy ráerőlteti az emberiségre a szabadság narratíváját: elhite-ti velünk, hogy azzá lehetünk, és azt tehetjük, amit csak akarunk. Ez szörnyű erőszakot az emberiségen, mivel az ember így önszántából zsigereli ki saját magát a halá-lig, miközben úgy gondolja, hogy „megvalósítja az álmait”. Byung-Chul Han ezért ezt a kort a *neuronális erőszak* korá-nak nevezi: „A neuronális erőszak [...] mindenféle immu-nológiai optika alól kivonja magát, mert mentes a negati-vitástól. Ez az erőszak nem megfoszt, hanem eltelít, nem kirekeszt, hanem kimerít. Pont ezért nem érzékelhető köz-vetlenül. [...] A neuronális erőszak nem a rendszerellenes negativitásból sarjad. Sokkal inkább szisztematikus, azaz a rendszer szerves részét képező belső erőszak. Mind a de-presszió, mind az ADHD vagy a BS [burnout syndrome, kiegészi szindróma] a pozitivitás túltengésére utal. A kié-gés az én túlhevülése, amely a túl sok Ugyanazra vezethe-tő vissza.” (Uo. 20. o.)

Egy 21. századi lelki vezetőnek egyre több embert kell lelkigondoznia, akik valamilyen látens identitáskriszisen gyökerező neuronális betegségben szenvednek, amelynek oka lehet a túlzott szakmai ambíció, a gyümölcstelen ma-gánélet vagy a tévesen értelmezett énkép. Korunk megfi-gyelő kapitalizmusa tökélyre fejlesztette az algoritmusait, amelyekkel az embereket termékké degradálják és az egyén identitását kereskedelmi célokhoz igazítva alakít-ják.¹³ Nyugaton statisztikák és pszichológiai kutatások bi-zonyítják, hogy az öngyilkosság aránya a Z generációban extrém méreteket öltött. A keresztény hit konformitásra való nyitottsága szexuális témákban (LMBTQ) vagy poli-tikai nézetekben az utóbbi időkben igen szembetűnő. Sok keresztény hitét önérdekeket szem előtt tartó konzum-individualizmus határozza meg: miért jó ez nekem? Mások egy dédelgető Isten képét táplálják érzelmi alapon, amely csak a pozitív impulzusokra figyel, azokat keresi („good vibes only”; lásd McCracken 2021). És mindig vannak az ún. „igazak”, akiknek a hitelvei alig találkoznak a gya-korlattal (uo.). Ilyen hatások és vallási korrupció örvénye-iben a templomba járók identitását még inkább megren-gette a világvárvány, és a virtuális istentiszteletek kísérletei újabb veszteségekhez vezettek, miközben képernyőboxok-ban individualizálódott a közösségi élmény. Mit mondana a Zsidókhoz írt levél szerzője minderre? Nagy valószínű-séggel ugyanazt: Ne kössünk kompromisszumot! Féljünk Isten haragjától! – De vajon félünk-e?

¹² Bár itt csupán leegyszerűsített megfogalmazásra van tér, a Han által leírt immunológiai reakciók működését igyekeztünk lényegében megragadni.

¹³ A téma iránt érdeklődőknek: ZUBOFF 2019.

οὐ χωρὶς αἵματος (Zsid 9,7)

Jézus főpapi áldozatához kétségkívül nehéz kapcsolódnia a nyugati kultúra X, Y vagy Z generációs gyermekének. A Zsi-dókhoz írt levélben bemutatott áldozati szimbolika már nem része a mindennapi tapasztalatunknak vagy világnézetünk-nek, sem az identitásunknak nem alapvető meghatározó-ja. Születés és halál emberi döntések függvényei (abortusz, mesterséges megtermékenyítés, eutanázia). Hogyan is lenne elvárható e tekintetben felelősségteljes viselkedés az embe-rektől, ha különbözőek az Isten országa iránt, ahova Krisz-tus vére révén szabad bejárásunk lehet? Hogyan tudna egy 21. századi, közösségi média által befolyásolt fiatal szilárd alapot találni az önértelmezéshez, ha számára a vér csupán egészségügyi anyag, vámpírital, festék egy paintballjátékban vagy hétköznapi kellék egy videojátékban? Ha az egyház meg akar maradni, és továbbra is az evangélium hirdetését akar-ja végezni, buzdítani a híveket a kísértő korszellemnek való behódolás ellen, akkor újra meg kell találnunk a kapcsolatot Krisztus főpapi áldozata és a keresztény identitásunk értel-mezése között. Ez lenne a valódi „újrakezdés”? A világ spiri-tuálisan sóvárog a valóban hiteles keresztény identitás után.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BUTLER, Judith 2005. *Jelentős testek. A „szexus” diszkurzív korlátai-ról.* Ford. Barát Erzsébet – Sándor Bea. Új Mandátum, Budapest.
- BUTLER, Judith 2006. *Problémás nem. Feminizmus és az identitás felforgatása.* Ford. Berán Eszter – Vándor Judit. Balassi, Budapest.
- DESILVA, David A. 2000. *Perseverance in Gratitude. A Socio-Rhetorical Commentary on the Epistle to the Hebrews.* Eerdmans, Grand Rapids.
- DESILVA, David A. 2018. *An Introduction to the New Testa-ment. Contexts, Methods & Ministry Formation.* 2. kiad. IVP Academic, Downers Grove.
- DUNNILL, John 2005. *Covenant and Sacrifice in the Letter to the Hebrews.* 2. kiad. Cambridge University Press, Cambridge. (Society for New Testament Studies, Monograph series 75.)
- FÖLDES Györgyi 2018. Identitás. In: Kricsfalusi Beatrix et al. (szerk.): *Média- és kultúratudomány.* Ráció, Budapest. 92–108. o. Web: <http://real.mtak.hu/81226/>. (Megtekintés: 2021. augusztus 19.)
- HAN, Byung-Chul 2019. *A kiégés társadalma.* Ford. Miklódy Dóra – Simon Szabó Ágnes. Typotex, Budapest.
- MCCRACKEN, Bratt 2021. 5 Foundations that Lead to Compromise on Sexual Ethics. *The Gospel Coalition*, augusztus 3. <https://www.thegospelcoalition.org/article/foundations-sexual-ethics/>. (Megtekintés: 2021. augusztus 15.)
- Novum Testamentum Graece.* 28. kiad. Szerk. Eberhard Nestle – Kurt Aland. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2012. Web: <https://www.academic-bible.com/en/online-bibles/novum-testamentum-graece-na-28/read-the-bible-text/>. (Megtekintés: 2021. augusztus 19.)
- RICOEUR, Paul 1981. *Hermenutics and the Human Sciences.* Szerk., ford. John B. Thompson. Cambridge University Press, Cambridge.
- ZUBOFF, Shoshana 2019. *The Age of Surveillance Capitalism. The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power.* Profile Books, London.

Pasztorálpszichológiai szemlélet a hittanórán*

■ SIMON RÉKA

A hittanóráinkhoz meghatározunk konkrét célokat, de vannak olyan céljaink is, amelyek nem annyira az adott hittanórákhoz, mint inkább a tanítványainkkal való találkozásukhoz kapcsolódnak. Hogyan akarok velük együtt lenni, hogyan határozom meg a saját szerepemet, jellegemet, a tanításom célját? Hogyan látom őket – a leginkább együttműködőktől a hittanórától leginkább eltávolodóig?

Én a hittanórát az iskolai élet különleges alkalmaként élem meg. Bár ez is egy tanóra a többi között, valahogy mégis más, mint a többi. Mintha ez lenne az a negyvenöt perc, amikor kicsit szusszanhatnak, megpihenhetnek, kiengethetnek a gyerekek. Többször halljuk a tanítványainktól, hogy a hittanóra nemcsak az iskolai nap kiemelkedő ideje, de az egész hét folyamán fontos alkalom.

Többen érzik, hogy valami nagyon fontosra pillanthatnak rá, Valaki nagyon fontos felé tehetnek még egy ismerkedő lépést – s közben érzik a közelségét, a jelenlétét. Mások nem annyira az Istennel való kapcsolatot érzik (még), inkább a hittanórai közösségre fókuszálnak. Vannak, akik megélik, hogy Isten tükrében önmagukra látnak rá. Különösen igaz ez, ha a hittanóra folyamán érzik, hogy fontos, hogyan érkeztek, milyen élethelyzet jellemző rájuk a leginkább, ha a bibliai történet, a tananyag összetalálkozik az ő aktuális gondolataikkal, érzelmeikkel, kérdéseikkel. Érzik, hogy Istennel való kapcsolatuk is fontos számunkra, és kívülről nem akarunk követelményeket állítani, kizárólagos útvonalat diktálni, de kíséreljük őket, tereljük őket, szempontokat adunk nekik az elmélyüléshez, a tudatosításhoz, hitük gyakorlásához. Tapasztalják, hogy fontos a közösségük, az egymással való kapcsolatuk. Érzik, hogy mindenkit egyformán fontosnak tartunk – és szeretettel fordulunk feléjük. Ilyen tanítási környezetben azok az ismeretek, amelyekkel a hittanórán találkozunk, nem egyszerű tananyagként állnak előttük, egy tőlük még idegen és memorizálásra, begyakorlásra váró tömegként, hanem Istentől megkezdett tudásuk és Istennel megkezdett tapasztalásuk újabb és újabb elemeiként. Ismeretek, amelyek az ő Istennel való kapcsolatukhoz járulnak hozzá, s amelyeket a hitoktató a saját Istennel való kapcsolatából oszt meg velük.

A hittanóra így alapvetően lelkipáspedagógiai attitűdöt kap – az én értelmezésemben legalábbis mindenképpen. Ez a

lelkipáspedagógiai jelleg támogatja a tanítványainkat abban a folyamatban, hogy elinduljanak és fejlődjenek az önálló bibliaértelmezésben. Olyan találkozási lehetőséggé válnak ezek a negyvenöt perces órák, amelyben támogathatjuk a tanítványaink találkozását a Biblia élő szövegeivel, amelyben Istentől személyes üzenetet kaphatnak, ha eljutnak az önálló értelmezés lehetőségéig – ki-ki a maga szintjén –, és a saját életükre nézve ismerhetnek fel vagy fedezhetnek fel új, életigenlő jelentéstartalmakat.

A pasztorálpszichológia a lelkipáspedagógiai szolgálatot és a pszichológiát összekapcsoló tudomány (HÉZSER 1995, 59. o.), amely a vallásos jellegű egyházi kommunikációs formák életigenlő és gyógyító dimenzióit kiemeli, miközben ezeknek a kommunikációs formáknak az akadályozó, akár destruktív jellegét igyekszik csökkenteni, megszüntetni. Ezek a kommunikációs formák a hitoktatás területén is nagy szerepet kapnak. A kommunikációs formákat pasztorálpszichológiai attitűddel használó hitoktatók a diákjaikban erősíthetik a megbecsültség és a megértettség érzését. Ennek a célnak az elérése érdekében a pasztorálpszichológia figyeli és felhasználja a kommunikáció mind verbális, mind nonverbális formáit, és empátiával fordul a másik ember felé. Azok a gyerekek és fiatalok, akik megtapasztalják az ilyen típusú kommunikációt, felszabadulhatnak korlátozottságaikból és hiedelmeikből olyan összefüggések meglátására, amelyekig addig nem jutottak el. Így lehetőséget kapnak arra, hogy egy „egész-séges” szempontból láthassanak rá önmagukra, értékükre és életükre (KLESSMANN 2006, 54–56. o.)

A pasztorálpszichológiai bibliai szövegértelmezés szempontjai a hittanóra kontextusában

Keresztény megalapozottsággal és hittel valljuk, hogy a Biblia az életet teremtő Isten életigenlő üzenete a világ számára. Ennek az életre nézve pozitív értelmezésnek a megtalálása ugyanakkor mind az egyháztörténet során, mind az egyén személyes életében korlátozásokba és hiedelmekbe ütközik. A hittanórai kontextusban azért fontos szempont Isten ígé-jének ezt a jellegét szem előtt tartanunk a diákok körében végzett saját, egyéni vagy közös bibliaértelmezés folyamán, mert a tanórai környezet korlátozott lehetőséget ad a diákok bibliaértelmezési reflexióira. Ilyen módon előfordulhat, hogy rajtuk kívül álló ismeretként kezelik a tőlünk kapott értelmezést, esetleg valamilyen korlátozottság vagy hiedelem miatt az

* A tanulmány az EHE-n 2021-ben beadott *Bibliai részek pasztorálpszichológiai értelmezéséhez kapcsolódó szakmódszertani megoldások* című záródolgozatom első részének felhasználásával készült.

általunk közvetített értelmezést negatív kicsengéssel teszik sajátjukká (még mindig reflexió nélkül, számunkra nem elérhető módon). Ezenfelül pedig hitoktatóként akár mi magunk is közvetíthetjük úgy az adott bibliai szakasz értelmezését, hogy közben magát Istent „pedagógiai eszközzé” degradáljuk. Feltehetjük a kérdést, hogy vajon eléri-e célját a hitoktatásunk, a gyermekek és fiatalok számára Isten szeretetének megmutatása, vagy tanításunk, tanórai magatartásunk, a velük megszakadó vagy létre sem jövő kapcsolat hatására bezárulnak, és megvonják fogadókészségüket. Ez a jelenség nem csupán a hitoktató által hozott bibliaértelmezés elutasítását eredményezi, hanem ezzel együtt Isten és igéje előtt is bezárulhatnak.

A tanulás akkor valósul meg igazán, amikor a bibliai szöveggel találkozó személy önmaga számára új jelentést tud értelmezni. *Fontos tehát, hogy a diákok számára olyan találkozást biztosítsunk a bibliai szöveggel, amelynek során nem egyszerűen ismereteket és értelmezéseket közlünk, hanem a diákokat bevonjuk az értelmezési körbe és folyamatra.* „... a Szentírás értelmezését pedig addig a pontig kell vezetni, ahol az ember a maga egzisztenciájában találva érzi magát, és megfordítva az irányt: az embernek el kell mélyülnie a jelen szituációban és meg kell keresnie személyiségének azt a pontját, ahol a leginkább meg tudja közelíteni a Szentírás értelmét.” (IGNÁCZ 2007, 43. o.)

Maga a bibliaértelmezés sokféle módon történhet, ezek közül pedig a hittanórai kontextushoz egyik legközelebb álló megközelítés a pasztorálpszichológiai jellegű értelmezés. Ez olyan megértési formákat kínál a hittanórákon is, amelyek szem előtt tartják a mai gyermekek és fiatalok megértési készségeit és képességeit, amelyek során a diákok nem maradnak kívül a bibliai szövegen, hanem interakcióba léphetnek vele, belevihetik saját tapasztalataikat, életüket. A bibliai szövegekkel való ilyen jellegű találkozások élő kapcsolatot teremthetnek a diákok és Isten igéje között.

A bibliaértelmezésben a pasztorálpszichológiai szemlélet felhasználja a modern hermeneutikai irányzatok közül az olvasóközpontú megközelítést. Ez abból indul ki, hogy a szöveg nem csupán leírásának idejéhez kötődik, hanem a mindenkori olvasó jelenéhez is, hiszen olvasó nélkül a szöveg halott marad. Gadamer szerint a szöveg megértése akkor valósul meg, ha az olvasó összefüggésbe hozza önmagával a saját jelenében, és eljut az értelmezésnek arra a szintjére, amikor alkalmazni tudja a kapott jelentést. Ehhez szükséges az olvasó kérdése: „Mit jelent? Mit jelent nekem?” (Lásd DÉR é. n.)

A pasztorálpszichológiai bibliaértelmezés értelmezési köre

A bibliai szöveg és az olvasó

A pszichoanalízisnek azt a módszerét vehetjük alapul, amikor az irányzat úgy közelít a Bibliához, mint egy személyhez. Ilyen

módon élő személyként tekint rá, és kezd vele értelmező beszélgetésbe. A modern pasztorálpszichológiai bibliaértelmezés pedig szem előtt tartja a több ezer éves szöveg történetét s azt a jellegét, amelyet a teológia így határoz meg: *Sacra Scriptura sui ipsius interpret*, azaz a Szentírás önmagát magyarázza – ami által valóban személyhez válik hasonlóvá. Ilyen értelemben figyelembe veszi a Biblia „élettörténetét” (történetkritika) és azt a jellegét is, hogy maga a szöveg is kérdezi és válaszra ösztönzi az olvasót. Tehát *a bibliaértelmezés esetében már nemcsak az olvasó értelmezi a szöveget, hanem a szöveg is az olvasót.*

A bibliai szöveggel kapcsolatban DÉR (é. n.) és RAGUSE (1986, 19. o.) hangsúlyozzák: a Szentírás más korabeli vagy későbbi alkotásoktól eltérően jellemzően bizonyos hézagokat hagy az elbeszélésben. Mindeközben a szóban megfogalmazott értelme mögött van egy vagy több másik értelme is, amelyekre meghökkenítő megfogalmazásokkal, lehetőségekkel hívja fel a figyelmet. DéR szerint ezek a hézagok az olvasó megszólításának az eszközei. Raguse a meghökkenítő értelme mögött feltételez egy „tulajdonképpeni lelki értelmet”, amelynek megragadásához Jézus Krisztus a kulcs.

A Biblia kérdező és válaszadásra ösztönző jellegével vonja be az olvasót szövegének egzisztenciális szituációiba és a szereplőkkel történő azonosulásba. Ilyen módon a bibliai szöveg és az olvasó között dialógus alakul ki, amelyben az olvasó bizonyos határok között autonóm értelmezője, ugyanakkor értelmezettje is lesz a bibliai szövegnek (DÉR é. n.). A pasztorálpszichológiai bibliaértelmezésnek ez a megközelítése lehetőséget ad a hitoktatásban részt vevő gyermekeknek és különösen a fiataloknak, hogy identitáskeresésükhöz újabb, életigenlő szempontokat kapjanak.

A bibliai szöveg értelmezésének helyzete

A szöveg és az értelmezője mellett a pasztorálpszichológiai bibliaértelmezés hermeneutikai körébe beletartozik még az értelmezés helyzete, amelyben az említett párbeszédben kialakul a szövegnek egy olyan új jelentése, amelyet implicit ismeretként él meg az értelmező.

Az értelmezés helyzetét a következők határozzák meg:

- Maga a *helyszín* és annak körülményei, hangulata stb. A hittanóra keretei a bibliaértelmezés számára megadják azt a lehetőséget, hogy a gyermekek és fiatalok csoportban és egyénileg is felismerhessenek új jelentéstartalmakat.
- Az *értelmező élethelyzete*, lelki, szellemi, testi állapota.
- Az *értelmezőt segítő vezető*, akinek minden alkalommal tudatosan kell figyelnie arra, hogy milyen szerepben vesz részt a szöveg és az értelmező találkozásában.

A hittanóra kontextusában a bibliai szövegekkel való találkozásra nézve szükségesnek tartom betölteni a diákoknak azt az igényét, hogy ők maguk is a Biblia önálló értelmezőivé váljanak. Amennyiben ez nem történik meg, fenn-

áll annak a veszélye, hogy kritikusan fogják szemlélni nem csupán a Bibliát előtűk kinyitó személyt (hittanórán első sorban a hitoktatót), hanem magát a bibliai szöveget is, így pedig megragadhatatlan maradhat számukra Isten üzenetének kapcsolata a saját jelenükkel, életük valóságával.

Lehetséges pasztorálpszichológiai bibliaértelmezési módszerek a hittanórán

Bibliológ

A hittanórai kontextusban megvalósuló pasztorálpszichológiai jellegű bibliaértelmezés egyik kiindulópontja vagy alkalmazott módszere lehet a bibliológ, amely dialógust kezdeményez a Bibliával. A bibliológot alkalmazhatjuk teljes menete szerint, de kiemelhetjük és használhatjuk egyes részeit is. A módszer alapja a midrás egyik felfogására épül. A midrás szerint Isten igéjének betűi fekete tüzek, amelyek egyértelműen közlik Isten szavát az emberrel. A betűk alatt a fehér papírt viszont szintén Isten igéjének tekinti, amelyet fehér tüzeknek nevez, és amelyek sejtetik Isten igéjét (POHL-PATALONG 2005, 31. kk.).

A bibliológ célja az, hogy a csoport közösen ismerje meg jobban a szöveget, és abban új értelmezéseket találjon. Használható nagyobb létszámú csoportban is (minimum tíz, de inkább húsz fő) és különböző bibliaértelmezési helyzetek alkalmával, beleértve a hittanórát is. Akár tizenöt-húsz percben is megvalósítható.

A módszer a csoport tagjait bevonja a különböző bibliai szerepekbe (szereplők, bibliai könyvek írói, a történetben szereplő élőlények, tárgyak, fogalmak, írásban meg nem határozott szereplők, bármilyen „fekete vagy fehér tűz”), a szerepekben szólítja meg a csoport tagjait, és ők a szerepükben válaszolnak. A folyamat során új jelentéstartalmak születhetnek, egyéni értelmezések felfedezésével kerülnek közelebb a csoport tagjai Isten élő szavához.

A bibliológra történő felkészülés során meg kell ismerni a bibliai szöveget értelmezési lehetőségeivel, kortörténeti és bevezetéstörténeti háttérével együtt. Ezt követi a szöveg jelenetekre bontása (három-négy jelenet), a különböző jelenetekben egy-egy szereplő meghatározása és az adott szereplőkhöz intézendő jelen idejű kérdés(ek) pontos megfogalmazása a bibliológ céljának megfelelően. Szükséges még megtervezni a bibliológ bevezetőjét, a jelenetek közötti továbblépéseket és a megszólalások megköszönését. A bibliológ vezetőjének meg kell határoznia saját szerepét is a bibliológ céljának megfelelően, hiszen lehet vezető, moderátor, igazgató, idegenvezető stb., aki szerepétől függően fog hatást gyakorolni az eseményre.

A bibliológ prologussal kezdődik, amely a megérkezést biztosítja a csoportnak, bemutatva a módszert, a célt, a részvétel módját (a megszólítottak szereplőként egyes szám első személyben mondhatják el gondolataikat), a válaszok elismétlését (echoing), hogy nincs jó vagy rossz megszólalás,

és a néma részvétel is ugyanolyan értékes, mint a hangos. Az átvezetés tartalmazhat információkat a bibliai szövegről. A jelenetek, kérdések, megszólalások, visszhangozás közben sor kerülhet interjúra, amikor a megszólalót a vezető további kifejtésre kéri. Bevihető az átélést segítő tárgy vagy alkotható szobor is. A bibliológ befejezésének fontos része a résztvevőknek a szerepekből történő kiemelése a szöveg újra elolvasása által is, és a jelen megnevezése.

Pasztorálpszichológiai szempontból a bibliológ folyamatában hangsúlyos az érzések és konfliktusmegoldások igei vonatkozásban történő megélése. A résztvevők a bevonó kérdések által lehetőséget kapnak olyan érzések megélésére, amelyek aktuálisan hangsúlyosak lehetnek a saját életükben is, vagy éppen háttérben vannak aktuális érzelmvilágukban. Ugyanakkor ez a megélés egy bibliai szereplő „álarca alatt” zajlik, így biztonságban tudhatja magát a résztvevő. Az érzést és annak esetleges erős aktualitását a bibliológ vezetőjének tükröző visszhangozása tudatosítja a résztvevőben.

A bibliológ a szöveg konfliktusainak megélése mellett a harmónia megteremtésére is törekszik a résztvevőkben. Ebben segítségére van maga a bibliai szöveg is, amely sokszor maga adja a megoldást a konfliktusra. A résztvevők a szerepekben ezeket a bibliai konfliktus-, illetve krízismegoldásokat kipróbálhatják, alkalmazhatják magukra, illetve megtanulhatják, elsajátíthatják.

A szerepjáték

Cohen szerint a gyermekek szerepjátékának célja, hogy „olyan forgatókönyvet írjanak, amely az ő javukra tér el a valóságtól” (COHEN 2015, 169. o.), ez segíti őket a frusztrációikkal és az igazságtalanságokkal való megküzdésben. A hittanórákon alkalmazhatunk olyan módszereket, amikor a tanítványaink kapnak vagy választanak a maguk számára olyan bibliai szereplőket, akiknek a történetébe, személyiségébe helyezkedve, élethelyzetüket empátiával átgondolva a diákok a javukra működő forgatókönyveket fogalmazhatnak meg, vagy átélhetik a bibliai szövegben kapott megoldást, forgatókönyvet.

Németh Dávid a bibliodráma egyszerűsített formáit tartja alkalmazhatónak hittanórai keretben, ahol a szöveg, a szereplők, a helyzet megismerése után egyéni meditációban készülnek fel a résztvevők a szerepre, amelyet maguk választanak a történetből. A csoport egy történetet dolgoz fel, és minden csoporttagnak kell valamilyen szerepet vállalnia. Az átélést segítik az előre kikészített kellékek. Mivel a résztvevők jellemzően egyre inkább önmagukat adják, módosulni fog az eredeti bibliai szakasz, és amikor túljut a dinamikai csúcsponton, a vezető leállítja a játékot, és kilépteti a résztvevőket a szerepükből. Ezt követően kerül sor egy közös reflektív beszélgetésre arról, hogy ki mit milyennek élt meg a játékban, illetve a vezető segíti a közös visszacsatolást az eredeti bibliai szöveghez (NÉMETH 2017, 293–294. o.).

Pohl-Patalong a bibliológgal kapcsolatban említi a találkozót (encounter), amely egy párbeszéd, beszélgetés két vagy több bibliai szereplő nevében (egy-egy szám első személyben) megszólaló résztvevő között. Akár az egész csoport megszólalhat így a bibliológ keretében spontán módon vagy a vezető kérésére. A szereplők érkehetnek az adott bibliai szakaszból, de a Biblia bármely más részéből, korából is. Fontos, hogy a vezető egyensúlyt tartson az egyes szereplők beszélgetése és a többi résztvevő hallgatása között, és jól megfogalmazott tükrözéssel további megszólalókat is bevonhat a beszélgetésbe. A résztvevők ezzel a módszerrel a bibliai szereplők mélyebb kapcsolatát élhetik meg és a bibliai szöveg új jelentéseit ismerhetik fel. A vezető konfliktus kialakulása esetén csak akkor zárhatja le a beszélgetést, ha a konfliktus feloldódott a szereplők között, különben a résztvevők élhetnek meg lelki sérülést (POHL-PATALONG 2005, 82. kk.).

Pohl-Patalong külön említi a nem elbeszélő jellegű szövegrészeket, amikor a szerzővel, az írónkkal, a címmel is kialakulhat beszélgetés (uo. 86. kk.).

A bibliai szereplőkkel történő szerepjáték által a keresztény tartalmú megoldás a játékban valóban megélhető és kipróbálható lesz, míg ha ez kívülről kapott és csupán memorizált ismeret, akkor csupán lehetőség marad, esetleg ideálá válik (SCHMALFUSS–PERTSCH 1987, 163. o.).

Beszélgetés a bibliai szereplőkkel

Az előző két módszer nagyon leegyszerűsített formája, amikor a szöveg alapos megismerése után csupán egy bibliai szereplő nevében szólal meg egy önként vállalkozó résztvevő, a többiek pedig a saját jelenükben maradván tehetik fel kérdéseiket, mondhatják el véleményüket, gondolataikat, érzéseiket, emlékeiket. Megoldható csupán párbeszédként is. Hittanórán elképzelhető, hogy a bibliai szereplő nevében a tanár szólal meg, a csoport minden tagja ilyen esetben a saját jelenében marad. Ha valakinek még lenne gondolata a bibliai szereplő helyében, akkor a megszólaló szereplő mellé vagy mögé állva teheti ezt meg (NÉMETH 2017, 289. o.). Variációja a módszernek, amikor a bibliai szereplőnek csak egy üres széklet teszünk ki, és aki éppen megszólalna, gondolata, válasza lenne az elhangzottakra, az ül oda, és onnan felállva adja át a lehetőséget másoknak is.

Az ilyen jellegű bibliaértelmezés után is érdemes reflektáló beszélgetést indítani arról, hogy ki hogyan érezte magát a módszerben, különös tekintettel a bibliai szereplőként megszólaló résztvevő(k)re.

Szoborcsoport (sculpting)

A teljes csoport vagy csak néhány résztvevő élőképet alkot egy bibliai szakasz bemutatására, mélyebb értelmezésére, egy-egy jelenet vagy jelentés kiemelésére, kimerevítésére, jobb rögzítésére. Fontos, hogy a vezető a biztonság érzését tege lehetővé a résztvevők számára (POHL-PATALONG 2005,

77. kk.). Gyermek és fiatalok esetén gondolnunk kell arra, hogy személyiségfejlődésüknek azon a pontján lehetnek, amikor a testüket még nem tudják vagy nem akarják teljes mértékben használni a bibliaértelmezés céljára, ezért velük mindenképpen megértő, elfogadó módon kezdeményezhetjük csak a szoboralkotást. A módszer lezárásaként mindenképpen lehetőséget kell adni a reflexiókra.

Meditáció

A pasztorálpszichológiai bibliaértelmezés során létrejöhet olyan találkozás, amikor a bibliaértelmező adja oda magát a szövegnek, őt vizsgálja és értelmezi a szöveg. Ehhez ki kell nyitnia magát az értelmező személynek, át kell engednie magát a szövegnek. Ezt meditációval teheti meg.

A meditáció egyik változatában a résztvevő passzív magatartással engedi magába a szöveget, az pedig előhoz belőle érzéseket, gondolatokat, emlékeket, szavakat, mozdulatokat.

A módszer másik változatában a résztvevő szempontok alapján tesz lépéseket a szövegben: Hol vagyok, ki vagyok én a szövegben? Melyik szereplőben ismerem fel magam? Felidézi a szöveggel kapcsolatos ismereteit és tapasztalatait, majd a választott szereplő szemével körülnéz, és meglátja a többi szereplőt. Felismerheti magát öbennük is, mert mindannyian minden tulajdonságukkal bennünk is élnek.

Mindkét változat az önértelmezést segíti.

A meditáció technikai feltételei lehetnek: a testhelyzet és a légzés, a zene, a meditáció ideje a nap folyamán (SPIEGEL 1978, 169. kk.). (Például: Hunyjátok be a szemeteket, maradjunk csendben. Ráborulhattok a padra/asztalra. Ebben a csendben forduljunk Isten felé, figyeljünk arra, ahogyan a bibliai történet/ige megérkezik hozzánk.)

A meditációt a hittanórán szükség esetén a hitoktató segítheti azzal, hogy a csendben olykor néhány mondattal irányítja a körültekintést.

Képinterpretáció

A módszer legérzékenyebb része, hogy már az alkotó bibliaértelmezésével találkozunk, ezért a képinterpretáció része lehet a sajátal összehasonlító megközelítés, a másét elfogadó nyitottság, de akár a kritikus jelleg is, amely szintén új jelentéseket eredményez azáltal, hogy olyan tartalmakat állapítanak meg a diákok, amelyekkel nem tudnak azonosulni.

A módszer a következő lépéseket követheti:

- A kép megtekintése;
- Az első benyomások megfogalmazása;
- Apró részletek megfigyelése, ezekkel kapcsolatos saját asszociációk;
- A kép pszichikai síkon észlelhető üzenetének megállapítása.

További szempontok az interpretációhoz:

- Az értelmező ismeri-e az ábrázolt bibliai szakaszt?
- Ismeri-e az alkotót, élettörténetét, kegyességét, az alkotó korának jellemzőit?
- Mi a kép szimbólumainak jelentése?
- Milyen emberi kapcsolatokat ábrázol?
- Milyen mozdulatokat, hangokat sejtet?
- Rejt-e, mutat-e konfliktusra megoldást?
- Milyen teológiai következtetések vonhatók le belőle? (SPIEGEL 1978, 141. kk.)

A módszert alkalmazhatjuk műalkotáson, de olyan kreatív bibliaértelmezési folyamat részeként is, amikor a csoport vagy annak résztvevői kisebb csoportban vagy egyéni módon rajzolnak le egy bibliai szakaszt, és társaik képinterpretációval értékelik azt.

Feldolgozás a zene és a tánc segítségével

Hittanórai környezetben is alkalmazható módszer lehet, ha a vezető/tanár megtalálja a feldolgozásnak azt a szintjét, amely a csoport számára még alkalmas. Az új jelentések keresését támogatja a bibliai szakasz ritmusos feldolgozása: a szöveg felolvasása közben a csoport közösen kialakít egy ritmussorozatot, amelyet akár a térdükön dobolva, akár más formában szólaltatnak meg. További jelentéstartalmat emel ki vagy eredményez egy dalszöveg írása akár még dallam nélkül, esetleg egy már létező dallamra. Utóbbi esetben érdemes figyelni a már meglévő dallam, esetleg ének hangulatára. Újabb szintje lehet a módszernek, ha a csoport körében mindenki számára elfogadható módon történik a megszülető ritmussor vagy dallam koreografálása.

Következtetések

A hittanóra valóban különleges alkalom lehet a diákok és az iskola életében, friss levegő, levegővétel – amennyiben képes alkalomról alkalomra a Szentírásból meríteni és újat is előhozni, azaz ha nem porosodik be a téma, a tanár, az óra a Biblia több ezer éves történetével. Ehhez elsősorban arra van szükség, hogy kinyissuk, hogy a tárgyként előttünk lévő könyv helyett megszólítson az élő szöveg, amelyben állandóan jelen van Isten élő üzenete számunkra – az aktuális élethelyzetünkben, azaz a pasztorálpszichológiai bibliaértelmezésünk helyszínében és szituációjában. Amennyiben a hittanórákon lehetővé tesszük, hogy a diákok ne csupán a saját vagy egyházunk többé-kevésbé hivatalosnak mondható merítéseit kapják meg mintegy irányított tanulás lehetőségével, hanem támogatjuk őket abban, hogy maguk is önálló bibliaértelmezőkké fejlődjenek, akkor az ismeretek, amelyekkel a hittanórákon találkoznak, nem egyszerűen hozzáadható elemeivé válnak az Istennel való kapcsolatuknak és életüknek, hanem maguk is képessé lesznek az ilyen

„építőelemek” megtalálására, a „nyersanyagok” hasznosítására és „elkészítésére”. Így a hittanóra élethosszig tartó ismereteket, hangsúlyosabban: készség- és kompetencia-fejlődést biztosító különleges alkalommá válik. *A hittanóra nem csupán levegővétellel válik, hanem lélegzéssel.*

A hittanórán így elsajátítható pasztorálpszichológiai jelleggel gyakorolt bibliaértelmezés mint levegővétel és lélegzés tehát támogatja a diákok önértelmezését és kapcsolataik értelmezését már kisiskolás kortól (a megfelelő szinten). Ebben a folyamatban tanárként az istenkapcsolatunkra nézve külön meg kell határoznunk a szerepünket. Amellett, hogy beszélhetünk vezető, igazgató, kísérő, terelő, idegenvezető stb. szerepekről ilyen értelemben is, meg kell határoznunk ezek mélységét is. Például a tanár váljon-e, válhat-e egyes esetekben a diák vagy diákok profétájává (Isten aktuális célzott üzenetének átadóivá), vagy abban kell segítséget nyújtania, hogy a diákok maguk ismerjék fel a célzott és aktuális üzenetet a bibliai szövegben, Isten élő ígéjében, és így paradox módon önmaguk profétájává váljanak? Ahogyan például Sámuelnek sem más proféták mondták el Isten neki szóló aktuális, célzott üzenetét, hanem Istennel beszélgetve ő maga ismerte fel azokat. A pasztorálpszichológiai bibliaértelmezés ilyen beszélgetéssé válik a szöveggel való találkozásban értelmező és Isten között az aktuális értelmezési helyzetben.

Felhasznált irodalom

- COHEN, Lawrence J. 2015. *Játékos nevelés*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- DÉR Katalin é. n. Hermeneutika és vallástudomány. *Vallásfilozófia Könyvtár*, <http://www.tarrdaniel.com/documents/Vallásfilozofia/hermeneutika.html>. (Megtekintés: 2021. április 18.)
- HÉZSER Gábor 1995. *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin János Kiadó, Budapest.
- IGNÁCZ Lilla 2007. *Hermeneutika és teológia Rudolf Bultmann gondolkodásában*. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Budapest. Web: http://doktori.btk.elte.hu/phil/ignacz/ignacz_dissz_hun.pdf. (Letöltés: 2021. április 13.)
- JESZTL József – LENCSE Máté 2018. *Társasjáték-pedagógia*. Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, Budapest. Web: <https://mek.oszk.hu/18800/18806/>. (Letöltés: 2021. január 17.)
- KLESSMANN, Michael 2006. *Pasztorálpszichologie. Ein Lehrbuch*. 3. kiad. Neukirchener Verlag, Neukirchen.
- NÉMETH Dávid 2017. *Vallásdidaktika*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- POHL-PATALONG, Uta 2005. *Bibliolog. Gemeinsam die Bibel entdecken im Gottesdienst, in der Gemeinde, in der Schule*. W. Kohlhammer Verlag, Bonn.
- RAGUSE, Hartmut 1986. Gedanken zur psychoanalytischen Deutung von biblischen Texten. *Wege zum Menschen*, 38. évf. 18–28. o.
- SCHMALFUSS, Lothar – PERTSCH, Reinhard 1987. *Methoden im Religionsunterricht. Ideen, Anregungen, Modelle*. Claudius Verlag, München.
- SPIEGEL, Yorick (szerk.) 1978. *Doppelseitig. Tiefendimensionen biblischer Texte*. Chr. Kaiser Verlag, München.

A gyengeségben megmutatkozó erő Ebed Jahveh szolgálatában

*Bibliatanulmány Ézs 42,3–6 alapján**

■ RÉZ-NAGY ZOLTÁN

„A megrepedt nádszálat nem töri össze, a füstölgő mécses nem oltja ki, hűen hirdeti a törvényt. Nem alszik ki, és nem törik össze, míg a törvénynek érvényt nem szerez a földön; tanítására várnak a szigetek. Ezt mondja az Úristen, aki az eget teremtette és kiterítette, szilárdá tette a földet, és abból növényeket sarjast, leheletet ad a rajta lakó népek, és lelket a rajta járóknak: Én, az Úr, elhívtalak az igazságért, én fogom a kezdet. Megőrizlek, és benned ajándékozom meg szövetséggemmel népemet, világossággal a nemzeteket.”

Így hangzik új fordítású Bibliánkban a tanulmányozásra kiválasztott szakasz. Érdekes egy másik fordítást is hozzáolvasni, mégpedig a *Sefaria.org* oldalról.¹ Az angol nyelvű változat nyers magyar fordítása így hangzik:

„Nem töri el a megtört nádszálat sem, és nem oltja ki a halovány kanócot sem. Az igaz utat ő mutatja meg. Nem fog elhomályosodni [a kanóc] és nem fog megroppanni [a nád], amíg meg nem alapítja az igaz utat a földön; és a tengerpartok várják tanítását. Így szólt az Úristen, aki megteremtette az eget és kifeszítette azt, aki kiterítette a földet, és termővé tette, aki leheletet adott a rajta élő embereknek, és életet azoknak, akik rajta járnak: Én, az Úr, az én kegyelmem által hívtalak téged, és megragadtalak téged a kezdednél fogva. Én teremtettelek téged, a szövetség népét, a nemzetek világosságának neveztelek el.”

Ennek a megtört nádnek a képét egyrészt megtaláljuk

ibn Ezránál: „Nem töri össze a nádszálat, átvitt értelemben mondják, hogy nem fog erőszakkal cselekedni.”²

Másrészt a Talmudban ez olvasható róla: „Aki álmában nádszálat lát, korán kell kelnie és idéznie: »A megzúzott nádszálat nem töri össze«, tegye ezt a Messiás dicséretére, mielőtt egy másik, negatív jelentésű vers [a gondolataiban] megelőzné, és az valósulna meg: »Most pedig íme, ezen összezúzott nádszál botjára bízod magad« (2Kir 18,21), ami Egyiptomot becsmérően ábrázolja.”³

Bár kevés hivatkozást találunk a Talmudban erről az ígéről, de azt láthatjuk, hogy a Messiással hozzák kapcsolatba azok, akik ennek az ígének a magyarázatára vállalkoztak, mint Alexander Stözl, aki a két kép alapos körbejárásával kezdi:

„Egyrészt ott van a »meghajlott nádszál«. Amikor egy meghajlított nádat képzelünk el, akkor egy tó partján vagy egy csendesen hömpölygő folyó partján álló nádra gondolhatunk, vagy egy ismeretlen kis erdei tóra. A tó partját nádas szegélyezi, az égbolt tükröződik a vízben, a felhők átsodrónak a tavon. A nádszálak ringatóznak a szélben. A szabad természet azonban nem egy ideális világ. A nádas védtelenül ki van téve a szélnek és az időjárás egyéb hatásainak, a viharok eltörlik a nádat. És az események menete az, hogy egy nádszálnak egy nap el kell törnie, a vízbe kell esnie és el kell rothadnia. A hideg vízben az időjárásnak kitett, meggörcsült nádszál szintén az élet végére enged gondolni. A nádszál tehát többregeű em-

* Elhangzott a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület munkaévkezdő konferenciáján 2021. augusztus 24-én.

¹ <https://www.sefaria.org/Isaiah.42.3>.

² https://www.sefaria.org/Ibn_Ezra_on_Isaiah.

³ Berakhot 56b:13.

lékeket ébreszt, a boldog szabadság vagy a védtelen elhagyatottság emlékeit.

A másik kép egészen más érzéseket idéz: az »épp csak parázsló, alig világító kanóc«. Amikor az izzó kanóca gondolok, egy szoba jut eszembe, egy helyiség, amely a gyertya meleg fényében fürdik. Régen a természetes, nem elektromosan előállított fény volt az egyetlen módja annak, hogy az éjszaka sötéttségét bevilágítsák. Aki ma gyertyát gyújt, az pihenni akar, időt akar szánni önmagára vagy a számára fontos emberre, a vele kapcsolatos gondolatokra, vagy időt szán másokra, akikkel együtt van. A gyertya meleg, élő fénye a biztonság érzését váltja ki, a bizonyosságot, hogy nem vagyunk egyedül.

A gyertyafény azonban sebezhető dolog. A mécses is az volt. A gyertya viasza is elolvad, a mécses olaja kifogy – elég a tíz szűz példázatát megemlíteni. És egy szélhökés is elég ahhoz, hogy elfújja a lángot. A fényt mindig az a veszély fenyegeti, hogy újra elnyeli a sötéttség. De ez a dolgok rendje, aki gyertyát, vagy mécsesét gyújt, az tudja, hogy egy nap el fog fogyni.⁴

Tehát a nád sérül, eltörik a mécses, a gyertya kanóca pedig elég és kialszik. Ez a dolgok, a mindennapok történéseinek menete. Ézsaiás pedig arról beszél, hogy Isten áttöri a dolgoknak ezt a hétköznapi menetét. Nem töri össze a meghajlott nádszálat és nem oltja ki a parázsló kanócot. Sok minden kialszik az életben, sok minden megtörik, a szabadságból elveszettség lesz, a biztonság körül ott a fenyegető sötéttség. Mindannyian megtapasztaljuk az örömet és elszenvedjük a nagy veszteségeket, elveszítjük szüleinket, testvéreinket, barátainkat. Sok csodálatos órát élhetünk át, sokat elérhetünk és alkothatunk, szeretünk, gyerekeket nevelünk, másokkal törődünk. De még a saját munkaképességünk is elvesz egy nap, és az egészségünk és életerőnk is. Egy ember sem menekülhet ez elől a folyamat elől. A megrepedt nádszál és a parázsló kanóc képe talán nem illik életünk alkonyának tapasztalataihoz?

„Nem töri meg a meghajlott nádat, és nem oltja ki a parázsló kanócot.”

Miben rejlik Deutero-Ézsaiás szövegének fő üzenete? Hans Jürgen HERMISSON (2006) a következőképpen foglalja össze a lényegét.

Az elején találjuk a sivatagi csodákkal teli út építését. Azért, mert JHVH dicsőségét az egész világ előtt akarja kijelenteni (Ézs 40,5). Hogy aztán ennek a dicsőségkijelentésnek milyen konkrét formát kell öltetnie, azt a következő szövegek mutatják. Az út a fogságban élők hazatértét szolgálja, JHVH pedig népe előtt megy. A sivatagon át vezető út sima lesz, forrásokban csodásan bő

és fákkal gazdagon beültetett. A hazatérés csodálatos volta és Izrael megmentése túl kell, hogy mutasson önmagán, és JHVH dicsőségét kell igazolnia az egész világ előtt. A hazatérő száműzöttek dicshimnuszának a világ végéig el kell hallatszania. Hogy JHVH egész világ előtti megjelenésének mit kell eredményeznie, az fokozatosan válik érthetővé.

JHVH megdicsőül a világ népei előtt, Izraelnek a fogságból való csodálatos hazavezetése és Sion jelképes „királynővé” emelése által. Ennek az a következménye, hogy az összes nép egyetlen Istennek és szabadítónak ismeri el JHVH-t, aki ezáltal üdvösséget szerez nekik. Ezzel érkezik el a történelem a céljához: olyan történelmi átalakulás, amely ezt az eredményt megingathatná, immár elképzelhetetlen. Az eszkatológia Deutero-Ézsaiásnál univerzális koncepció. Izraelt tekintve a JHVH és népe között zajló történelem a fogsággal a végpontjához érkezett; a „régí”, vagyis az első exodus és annak történelmi következményei elmúltak, és többé nem alapozzák meg Izrael létét. Az „új” Izrael története egy megváltoztatott pusztán való csodálatos átkeléssel kezdődik. A pusztai vándorlás akkor éri el a célját, amikor JHVH és népe megérkezik a Sionra, ahol jelen van JHVH, és uralja a világot. Végérvényes lesz Izrael üdve – sőt az egész világ üdve – egy új világ rendjében, amelyben minden nép megvallja az egy Istent. Minden történelmet JHVH alkotott, minden békeességével és bajával együtt, de útjainak végén már csak üdvösséget szerez. Ezzel ér véget hagyományos értelemben a történelem, amelyet bukás és újrakezdet és mulandóság jellemez.

Deutero-Ézsaiás szemlélete, úgy gondolom, jóval inkább méltó lehetne a figyelmünkre, mint amennyit jelenleg kap. A történelem és az üdvösség ilyen univerzális szemlélete segít az evangéliumok üzenetét is teljesebb perspektívába állítani.

Van azonban néhány olyan részlete a szövegnek, amely viták tárgyát képezte, és ezt nem szeretném megkerülni. Az egyik a „szolga” alakjának értelmezése. Vajon olyan jelképes kifejezésről van szó, amelynek valójában kollektív értelme van? Tryggve N. D. METTINGER (1977/78) szerint a 42,1–9-ben előforduló kifejezések egyike sem gördít komolyabb akadályt a „Szolga” kollektív értelmezése elé. A „megrepedt nádszálra” és a „füstölgő mécsesre” való utalások legvalószínűbb értelme az, hogy ezek Egyiptomra vonatkozó metaforák (vö. Ézs 36,6; Ez 29,6; Ézs 43,17). Így értelmezhetjük úgy is a szöveget, hogy a szolga Izrael nem támaszkodhat a „megrepedt nádszálra”, Egyiptomra, és így nem törheti össze. Nyomós érvek szólnak amellett, miszerint a *berít ’ám* kifejezés is a népekre vonatkozik. Van még egy jelentős részlet 42,5–9-ben, ahol először találkozunk a Szolga egyes szám második személyű megszólításával (6. vers), amely később a többes számú *’etkemre* változik a 9. versben. Ezt a német

⁴ https://www.stadtkirche-bad-cannstatt.de/fileadmin/mediapool/gemeinden/KG_badcannstatt_stadtkirche/Zeichnungen/Downloads/Andacht_ueber_Jesaja_42.rtf. (Letöltés: 2022. január 21.)

szakirodalom olyan zavarba ejtő információként (Verlegenheitsauskunft) említi, amely azt sugallja, hogy a szónak semmi köze a szövegkörnyezethez. A probléma azonban megoldódik, ha a szolgát kollektív értelemben használjuk. A megszólítás ez esetben a szolga Izraelhez szól, amint az 1–9. versek többi része.

Ha azonban egzisztenciálisan nézzük ennek az ézsaiási szakasznak a jelentését, akkor az alábbi következtetések kínálkoznak.

A meghajlott nádszál nem törik el, a parázsló kanóc nem alszik ki: az ígéret a fenyegetetteknek és az elesetteknek szól. Egy napon a sztyeppék virágozni fognak, a béna ember táncolni fog, a vak pedig újra látni. A hit reménye a helyreállított, teljes élet felé mutat. Mert abból a bizonyosságból él, hogy Isten lát, hall, gyógyít és üdvözít. Ez a jövő már a jelenbe vetíti izzását; égve tartja a lángot; megóvjaa a gyengéket a megtöretéstől. Milyen megnyugtató, amikor ez a bizalom a miénkké válik! Mert önbecsapás, ha úgy teszünk, mintha minden sikerülne nekünk, akik alkotunk, szervezünk, döntünk, segítünk. Álságos lenne, ha még magunk előtt is titkolnánk, hogy gyakran nem tudjuk, mit tegyünk. És mit érzünk, amikor már nem tudunk mit tenni? Amikor nem sikerül, amikor kudarcot vallunk? Betegségből kifolyólag, korlátozottságunkból vagy hibáinkból következően vagy félreértésből? Reménykedhetünk-e másban, mint a saját erőnkben? Igen, mondja Ézsaiás. Légy bizakodó még azokban a helyzetekben is, amikor a szíved csügged. Isten megvéd téged, ő tartja a kezét feletted.

Ézsaiás próféta igazi vigasztaló. Nem csak a felszínes sajnálat foglalkoztatja. Azzal foglalkozik, hogy mások szenvedését a sajátjává tegye. A bibliai üzenet középpontjában az együttérzés áll, amely nem arra a személyre irányul, akivel kellemes élményben volt részem. Ez az a helyzet, amikor a másik ember szenvedése és szűkölködése valóban közel kerül hozzám, és együttérzés alakul ki.

Johann Baptist METZ katolikus teológus arról vallott, hogy Jézus volt ennek az együttérzésnek a biztosítéka (2008). Jordán-parti keresztsége után Galileába vezető útja a szenvedők iránti együttérzésről szólt. Felemelte a beteget, új életet mutatott a bűnösöknek, még a vámszedők számára is kiutat keresett, akikről a környezetük igazán semmi jót nem tudott mondani. Senki számára nincs sablon – kivéve az ígéretet: „A hited segített rajtad.” Jézus a maga módján beteljesíti azt, amit a próféta Isten szolgájáról mond: nem töri össze a meghajlott nádszálat, nem oltja ki a parázsló kanócot, igazságot szolgáltat a pogányoknak, kiáll az igazságért – akár a kereszthalálig is. Így válik maga Jézus Isten szolgájává, akin Isten Lelke nyugszik: „Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik.” (Lk 9,7; SZIT)

Metz felveti: Mennyire másképp nézne ki a világunk, ha az együttérzés vezetné a tekintetünket! Mennyire másképp

nézünk az emberekre, ha Jézus együttérzése vezet bennünket, ha az ő irgalma határozza meg, hogy mit veszünk észre! Látjuk a körülöttünk lévő szenvedést, a megromlott kapcsolatokat és megtört életet a közelünkben, a fiatalok hiábavaló keresését vagy az idősek apátiáját, és megértjük: semmi sem ismétli önmagát, az emberi élet problémáira nincs egyetlen recept. Minden emberi sorsnak megvan a maga saját drámája. A kudarcnak éppúgy megvan a maga arca, mint a sikernek.

Az együttérzés Jézus igazi témája. Az irgalom az Evangélium kulcsszava. Nem függeszti fel az erkölcsi normákat; nem ad engedélyt az önkényre. De azok, akik részt vesznek ennek az irgalomnak a térhódításában, azok tudják, hogy minden eset egyedi. Azok az emberek, akik kívülről nézve minden normának a lehető legjobban megfelelnek, gyakran nem az együttérzés példaképei. De akit nem vakít el, akinek látását nem homályosítja el saját jó cselekedeteinek tömjénfüstje, az rájön, hogy semmi sem csak fekete vagy csak fehér.

Egyetlen emberi lény sem felel meg a sablonnak. Semmi sem teljesen és tökéletesen egyértelmű. De körülményeink ellentmondásossága között egy világos zsinórmérték adódik számunkra: az együttérzés, az irgalom mércéje. A Biblia ezt a mércét adja meg nekünk.

A megrepedt nád és a füstölgő mécses is erőtlenséget idéző képek, és az Ézsaiás gondolatmenetét jobban ismerők számára kínálkozik az a lehetőség, hogy egy másik fejezetben leírtak alapján értelmezzék ezeket. A megrepedt nád és a füstölgő mécses tulajdonképpen azzal a másik ézsaiási igével hozható párhuzamba: „Erőt ad a megfáradtnak, és az erőtlent nagyon erőssé teszi.” (Ézs 40,29)

Talán egyes rajongók hiszik, hogy Isten még fizikai erő is tud az elcsigázottnak adni, mint valami bónuszt az extra erős hitért. Pál apostol ránk hagyott egy jézusi mondatot, amely az erő és erőtlenség összefüggésében relevánsnak tekinthető: „...az én erőm erőtlenség által ér célhoz.” (2Kor 12,9) Vagyis Isten nem az erőt prolongálja, hanem az erőtlenséget tudja erővé alakítani a hívő számára.

Dr. Henrike Frey-Anthes szerint Pál arról beszél, hogy tövist kapott a testébe, és könyörgött Istenhez, hogy szabadítsa meg őt a szenvedéstől.⁵ De Isten nem ezt tette, nem gyógyította meg Pált. Ehelyett azt mondta neki: „Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.”⁶

Isten nem teljesítette Pál kérését. Nem azt olvassuk, hogy Pált finoman arra a gondolatra próbálná vezetni, hogy a dolgok nem is olyan rosszak, vagy hogy majd jobbak lesznek. Nem – ez rossz, és így is marad.

⁵ <https://www.predigtpreis.de/predigt-datenbank/predigt/article/predigt-ueber-2-korinther-12-9-3.html>. (Megtekintés: 2022. január 21.)

⁶ A német nyelvű fordítás szerint „az én erőm hatalmas a gyengékben”.

De Pál nem csalódott – persze nem tudjuk, hogy eleinte csalódott volt-e –, de Isten válaszát új erőforrásként éli meg. Pál számára Isten ereje éppen abban rejlik, hogy nem hagyja magát becsapni, vagyis ellenáll a megtévesztésnek, amely abban a hitben rejlik, hogy ő maga mindent a kezében tart, hogy a hite megvédi a szenvedéstől, és boldogsággal jutalmazza. Isten csalódást okoz Pálnak azzal, hogy megmenti őt attól a téveszmétől, hogy megtarthatja az életét, és ugyanakkor megengedi, hogy kegyelme láthatóvá és hatalmassá váljon.

Hogyan lehetséges ez?

Eric-Emmanuel Schmitt francia-belga író *Oszkár és Rózsa mami* című kisregénye 2002-ben jelent meg. Oszkár rákos. Még csak tízéves, de tudja, hogy nincs sok ideje hátra. A kórházban senki sem meri elmondani neki. A szüleit is megviseli ez a feladat – ezt meg lehet érteni. Oszkár azonban ezt nem érti. Számára a szülei gyávák, és emiatt csalódott bennük. Csalódott, hogy úgymond szeretetből inkább becsapják őt, semhogy szembenézzenek az igazsággal.

Aztán jön Rózsa mami. Ő nem fél beszélni a halálról. Oszkár szülei túlterheltek, de ott van Rózsa mami, és ő nem okoz csalódást Oszkárnak. Nem csapja be a fiút azzal, hogy nem fog meghalni. Beszélget Oszkárral, végtelen fantáziával. Aztán Rózsa mami arra bátorítja Oszkárt, hogy írjon levelet Istennek. Oszkárnak írnia kellene Istennek, és megkérni, hogy látogassa meg egyszer őt a kórházban, hogy Oszkár ne érezze magát olyan magányosnak. De Oszkár nem igazán hisz Istenben, ezért ezt mondja:

„– És miért írnak a Jóistennek?

– Mert akkor nem leszel olyan egyedül.

– Nem leszek olyan egyedül valakivel, aki nincs?

– Rajtad áll, hogy van-e vagy nincs.

Odahajolt hozzám.

– Minél jobban hiszed, hogy létezik, annál inkább létezni fog. Ha kitartó vagy, állandóan ott lesz veled. Jót fog tenni, hidd el!” (SCHMITT 2004, 17. o.)

Oszkár levelezni kezd Istenel: elmeséli Istennek a kórházi mindennapjait, Rózsa mami ötletét, hogy utolsó napjaiban egy egész életet éljen, és azt játssza, hogy minden nap tíz évvel idősebb lesz. Oszkár tehát tizennyolc évesen szerelmet vall Hupikék Peggynek, és a fiatalsággal járó bonyodalmak ellenére a harminchoz közeledő éjszakán összeházasodnak. Oszkár túléli az első találkozást az anyóssal is, és Rózsa mami is a tapasztalt férj mellett áll, amikor Hupikék Peggyt megműtik.

És mindeközben Oszkár várja Isten látogatását. Minél közelebb kerül a vég, és minél rövidebbek lesznek a levelei, annál sürgetőbbé válik Oszkár könyörgése, hogy Isten látogassa meg őt.

Végül Oszkár már kilencvenéves, és érzi, hogy a halál nagyon közel van, és azt is, hogy Isten közelít hozzá. Oszkár így ír neki:

„Megéreztem, hogy jössz. Reggel volt. Egyedül voltam az egész földkerekségen. Annyira korán volt, hogy a madarak is aludtak, és szendergett Brutál néni is, az éjszaka nővér, és Te próbáltad megfeszíteni a hajnalt. Nehezen ment, de nem hagytad annyiban. Az ég elhalványult. Fehéret, kéket, szürkét fújtál a levegőbe, elkergetted az éjszakát, felébresztetted a világot. Egyfolytában szorgoskodtál. Akkor jöttem rá, hogy mi a különbség köztünk és köztünk: te fáradhatatlan vagy. Soha nem unsz bele semmibe. Szüntelenül dolgozol. Lám, nappal lett. Lám, beesteledett. Lám, tavasz van. Lám, tél van. És lám, itt van Peggy! És lám, itt van Oszkár! És lám, itt van Rózsa mami! Micsoda egészség!

Megértettem, hogy itt vagy. És elmondtad a titkot: mindennap úgy nézz a világra, mintha először látnád.

Megfogadtam a tanácsodat, és a gyakorlatban is alkalmaztam. Életemben először. Néztem a fényt, a színeket, a fákat, a madarakat, az állatokat. Jó mélyet színpantottam, és lélegeztem. Hangok szálltak felfelé a folyosón, mintha egy katedrális boltívei felé szállnának. Éltem. Reszkettem az örömtől, hogy élek. Csodálatos volt!” (Uo. 91–93. o.)

Isten kegyelme erőteljesen megmutatkozott Oszkár és Rózsa mami életében – éppen azért, mert egyikük sem hagyja magát becsapni. Mert tudják, hogy el kell engedniük, hogy nem ők irányítják a saját életüket.

Oszkár még arra is képes, hogy megvigasztalja a hatalmas, erős, okos és mégis oly komoly és rettenetesen szomorú Düsseldorf doktort:

„Ne vágjon ilyen bűnbánó képet! Nem maga tehet róla, hogy a rossz híreket is magának kell közölni a betegekkel, azt a sok latin nevű betegséget, meg hogy nincs esély a gyógyulásra. Engedje el magát! Lazítson egy kicsit! Nem maga a Jóisten. Nem maga parancsol a természetnek. Maga csak megszereli, ami elromlott. Ki kell engedni a fáradt gőzt, ne okolja mindenért önmagát, különben nem lesz soha jó orvos.” (Uo. 88. o.)

Oszkár száztíz évig él, míg végül meghal. Az utolsó levél a könyvben magától Rózsa mamitól származik:

„Kedves Jóisten! [...] Köszönöm, hogy megismerhettem Oszkárt. Neki köszönhetem, hogy újra mókázni tudtam, legendákat költöttem a birkózásról, pedig nem is könyítok hozzá. Neki köszönhetem a sok nevetést, örömet. Megerősített a hitemben. Csordultig vagyok szeretettel, szinte összeroppanok, annyi szeretetet kaptam ettől a kisgyerektől. Hátralévő éveimre bőven elég lesz.

Viszlát, hamarosan találkozunk: Rózsa mami.” (Uo. 97–98. o.)

Oszkár és Rózsa mami megtapasztalja Isten erejét. Oszkár átéli, hogy Isten minden egyes nappal egy kicsit valóságosabbá válik számára, míg végül teljesen jelen van. Az utolsó utóirat Rózsa mamitól Istennek szól: „Élete utolsó három napjában Oszkár kitett az asztalkájára egy papírt. Téged érint. Az volt ráírva: »Csak a Jóisten ébreszthet föl.«” (Uo. 98. o.)

Isten valóságos lett Oszkár számára. Oszkár nem hagyta abba a levélírást, és végül Isten teljesen ott volt vele. És nem csak jót tett vele. Isten sok jót tesz Oszkárral és Rózsa mamival, Oszkár szüleivel, barátaival és Düsseldorf doktorral – különösen azokban a pillanatokban, amikor gyengék. Isten ereje hatalmas a Rózsa mami és Oszkár között létrejövő közösségben. A képzeletben, a történetekben, amelyeket Rózsa mami és Oszkár megosztanak egymással, és amelyek által megváltoztatják a világukat. Isten kegyelme erőteljes a kórházban a gyerekek, valamint Oszkár és szülei közötti zavarodottságban. Veszekedésben és megbékélésben, bánatban és gyászban éppúgy, mint boldogságban és örömben. És Isten kegyelme erőteljes abban a vigasztalásban, amelyet a kis könyvben szereplő emberek egymásnak adnak. Mert tudják, hogy egyikőjük sem Isten, és így megtapasztalják a kegyelmet, és azt, hogy lehetnek gyengék, hogy megvan nekik engedve a gyengeség, és éppen ezáltal láthatóvá válik Isten ereje:

„Engedje el magát! Lazítson egy kicsit! Nem maga a Jóisten. Nem maga parancsol a természetnek. Maga csak megszereli, ami elromlott. Ki kell engedni a fáradt gőzt...” (Uo. 88. o.)

Most engedjük el Schmitt könyvét és Oszkár történetét, és tegyük fel a kérdést: Mi milyen történeteket tudnánk elmesélni Isten kegyelméről, amelyek erőteljesen hatottak ránk? Milyeneket arról, hogy gyengeségünk Isten kegyelmének terévé vált az Isten által adott szavakban és képekben? Milyeneket arról, hogy Isten valóra válik számunkra, és jót tesz velünk, még akkor is, amikor gyengék vagyunk?

A bölcs Rózsa mami azt mondta: „A legizgalmasabb kérdések kérdések maradnak. A válasz rejtély. Mindegyik elejére oda kell biggyesztenünk, hogy »talán, lehet, elképzelhető, hogy«. Csak az érdektelen kérdésekre adható végleges válasz.” (Uo. 87. o.)

Mindez új utakra vezethet bennünket, ahol megtapasztaljuk azt, amit Pál tapasztalt. Amelyen átéljük azt, amit Oszkár és Rózsa mami átélt: hogy Isten meglátogat minket, közel jön hozzánk, és valósággá válik számunkra. Megismerhetjük annak a módjait, ahogyan Isten kiüresít minket, és így helyet foglal az életünkben, hogy abban teret kapjon Isten kegyelmének ereje, amely elúzi az éjszakát, és elhossa a reggelt.

Gwen Sayler, a wartburgi teológiai szeminárium biblikus professzora néhány éve előadást tartott egyházi szolgálatban állók, diakóniában dolgozók számára.⁷ Előadását Ézsaiás 40. fejezetének ezekre az igéire alapozta: „*En, az Úr, elhívtalak az igazságért, én fogom a kezedet.*” (Ézs 40,6) Sayler így fogalmazott: a mi különleges megbízatásunk a szolgálat fogalmán alapul, amelyet hivatásunkként fogadtunk el. Mint a szolgálak szolgálói: a mi szolgálatunk ilyen. Ott zajlik, ahová Jézus jött, az emberek között, akik gyógyulásért és reményért, jóvátételért és megbékélésért kiáltanak. Hídként működni szükségletek és kínálat között, és így munkálni emberi kapcsolatok születését. Az alulról jövő kezdeményezéseket felismerni, azokért dolgozni és az egyének és közösségek szolgálóivá válni. Rendelkezésre állni olyan egyének és közösségek számára, akiknek a hangját a hatalom gyakran figyelmen kívül hagyja – mindez a mi szolgálatunk része.

Nehéz szolgálat ez, mert hivatásunk a fájdalom és szenvedés helyére, bonyolult helyzetekbe visz minket. A fájdalmak és szenvedések mindig összetett helyzetet teremtenek, amelyekre nincsenek egyszerű válaszok. Éppen azok a dolgok a mi specialitásaink, amelyeket napjainkban oly sokan próbálnak elkerülni.

A szolgálak szolgálóiként meghalljuk az egyének vagy közösségek hangját, olyan közösségeket, amelyek alapjait személyes vagy közösségi tragédiák rengették meg: a „haladás” nevében történő pusztítás, ökológiai tragédiák, amelyek akkor is bekövetkeznek, ha a hatalmasok tagadják létezésüket. Meg kell hallanunk a hangjukat: „Istenem, hol vagy? Érdekel valakit, hogyan szenvedünk? Azért történik ez velem vagy velünk, mert nem érdemeljük meg, hogy törődjenek velünk?”

Mi pedig, a szolgálak szolgálói, halljuk kiáltásukat, és tesszünk az ellen, ami lekicsinyli, figyelmen kívül hagyja őket, vagy rosszul bánik az egyénekkal, csoportokkal vagy magával a teremtéssel. Mert a mi dolgunk, hogy elmenjünk ezekre a helyekre. Szolgálatunk része szenvedélyesen törődni a kiszolgáltatott egyénekekkel és közösségekkel, akik úgy érzik magukat, mint a kicsavart, meghajlított nádszál. A mi szolgálatunk megértetni velük, hogy nincsenek egyedül, hogy Isten méltósággal és tisztelettel ruházza fel őket, és sokra értékeli őket.

Mi pedig mellettük járunk; és akkor velünk lehet az evangélium gyógyító erejének fénye, legyen maga a világosság, amelyet megosztunk a kiszolgáltatott egyénekekkel és azokkal a közösségekkel, amelyek úgy érzik magukat, mint a füstölgő, alig parázsló kanóc.

⁷ <https://docplayer.org/53366898-Diakonia-bibelarbeit-nr-1-gwen-sayler-genesis-1-jesaja-42-1-9a.html>. (Megtekintés: 2022. január 21.)

Merjünk olyan egyének és közösségek szószólói lenni, akik csapdába esnek olyan rendszerekben és struktúrákban, amelyek megtagadják értéküket és méltóságukat. Hiszen halljuk a „nem lármázó szolga” parancsát nekünk és minden idők szolgálóinak, hogy ott, ahol dolgozunk, az igazságért fáradozzunk, igazat mondjunk a hatalomnak úgy, hogy közben nem latolgatjuk, mibe kerül ez nekünk. Mikeás próféta nagyon jól mondja: „*Ember, megmondta neked, hogy mi a jó, és hogy mit kíván tőled az Úr! Csak azt, hogy élj törvény szerint, törekedj szeretetre, és légy alázatos Isteneddél szemben.*” (Mik 6,8)

Hivatásunk mindig is megterhelő volt. De Isten felruház minket azzal, amire szükségünk van ahhoz, hogy hűségesen végezzük.

Hivatkozott művek

HERMISSON, Hans-Jürgen 2006. „Deutero-Ézsaiás” és „eszkatológia”. *Studia Biblica Athanasiana*, 9. évf. 57–73. o. Web: https://epa.oszk.hu/03800/03811/00009/pdf/EPA03811_studia_biblica_athanasiana_2006_09_057-073.pdf. (Letöltés: 2022. január 21.)

METTINGER, T. N. D. 1977–78. Die Ebed-Jahwe-Lieder. Ein fragwürdige Axiom. *Annual of the Swedish Theological Institute*, 11. évf. 68–76. o.

METZ, Johann Baptist 2008. *Memoria passionis. Veszélyes emlékezet a pluralista társadalomban*. Ford. Görföl Tibor. (Mai keresztény gondolkodók 1.)

SCHMITT, Eric-Emmanuel 2004. *Oszkár és Rózsa mami*. Ford. Gulyás Adrienn. Európa, Budapest.

ÜNNEPI BESZÉD ◀

A hosszú fáradozás értelme

*Ünnepi beszéd a Károli Gáspár-díj átvétele alkalmából**

■ REUSS ANDRÁS

Szívből köszönöm a Károli Gáspár-díjat. Megtisztelő felkerülni a listára, amelynek az elején a négyszázharminc éve elhunyt bibliafordító neve áll.

A tudományos munkában, így a teológiában is vannak olyan feladatok, amelyek természetüknél fogva türelmes, elvonult foglalatosságot kívánnak. Olykor nemcsak hetek, hanem hónapok, esetleg évek fáradozása után lehet az eredménnyel nyilvánosság elé lépni. És vannak olyan témák, amelyeknek időre van szükségük, hogy akár csak a céhbéliek figyelmét is felkeltsék. Akár az egyetemes vagy a sajátosan evangélikus hitvallások fordítása és történetük megírása fölé hajolva, akár az evangélikus-római katolikus dialógusok gyűjteményét szerkesztve úgy éreztem, hogy a feladatot nem én kerestem. Úgy gondolom, hogy az Úr-isten helyezte a vállamra és ajándékozott meg velük. Jól esik, hogy ezt egyházunk vezetői megbecsülik és a megbecsülést az állami vezetés is megerősíti.

Az ilyen munkálkodásnak az a veszedelme, hogy a fáradozás hosszúsága kedvét szegi az embernek. Megtörténhet, hogy a magányos fáradozás közben elhomályosul az ember előtt munkája értelme. A négyszázharminc

évvél ezelőtti vészterhes időkben, a három részre szakadt hazában sokan kardot fogtak a haza védelmére, mint Ballasi Bálint Esztergomnál vagy Zrínyi Miklós Szigetvárnál. Sokan az eke szarvára tették a kezüket, hogy élhessenek, akik nem hullottak el. Sokan mások pedig vasat izzítottak, hogy kardot és ekét kovácsoljanak. Ezalatt a gönci református pap társaival együtt évek munkájával elkészítette a teljes Biblia fordítását, amelyet azóta magyarárnak olvashatunk.

Nem vitás, azért tette, mert meg volt győződve, hogy a fennmaradáshoz, az élethez, a felemelkedéshez Isten szent akaratának és irgalmának, Isten ígéjének ismeretére szüksége van a magyar népnek. És Károli Gáspár „türelméről és alázatán által Az örök Isten beszél – magyarul” (Reményik Sándor) – azóta is. Szól kicsinyeknek és nagyoknak, szegényeknek és gazdagoknak, örvendezőknek és szomorkodóknak.

Hiszem, hogy nekünk is szükségünk van erre mindmáig. Szükségünk van arra, hogy Isten ígéje tisztán hangozzék és a mindenható Atyát nevéhez méltóan dicsérjük, hogy ékesen, jó rendben és békében élhessünk, és hogy mi másokkal együtt – gondolatban, szóban és tettekben – valóban keresztények, azaz Jézus Krisztus követői legyünk.

* Elhangzott a budapesti Károlyi–Csekonics-palota dísztermében 2022. január 25-én.

Hatvanad vasárnap

► Mt 13,10–17

Igehirdetési előkészítő

Mennyei misztériumok

A vasárnapról

Hatvanad vasárnapja a vízkereszt utáni vasárnapok és a böjt közé ékelődő böjtelő három vasárnapja közül a középső. Neve arra utal, hogy még hatvan nap van hátra húsvétig, azaz húsz nap a böjt kezdetéig. A farsangi időszak lecsengése és a böjti idő közeledésének feszültsége teszi ambivalenssé és talán a fogyasztói társadalomban szocializálódott mai ember számára érthetatlenné a vasárnap üzenetét. A bevezető zsolttár és az igehirdetési alapige egyaránt a hallás motívumát hozza elénk: elég éles-e a fülünk ahhoz, hogy meghalljuk Isten szavát az általános hangzavarban?

A textusról

Perikópánk Máté evangéliuma 13. fejezetéből származik, amelyben Jézusnak a mennyek országáról szóló példázataival találkozhatunk. Az igeszakasz azonban műfajilag nem példázat, hanem a magvetőről szóló példabeszéd és annak magyarázata közé beékelődő beszélgetés Jézus és a tanítványok között. Máté saját szerkesztése a szakasz, amelynek párhuzamai megtalálhatók a másik két szinoptikusnál is, de Máténak sajátos mondanivalója is van vele (JAKUBINYI 1991). Egyrészt az evangélista tompítja a Márknál nagyon is erős szembeállítását a tanítványok és a kívülállók, a „mi” és az „ők” között (például azzal az esz-

közzel, hogy nem hangsúlyozza, hogy Jézus egyedül van, amikor a tanítványok kérdezik); másrészt szó szerint idézi Ézsaiás prófétát egy beteljesedésformulával (Márk és Lukács csak utalnak rá); harmadrészt pedig más Jézus-logionokat fűz a szövegbe (például a 12. verset vagy a boldogmondást a 16–17. versben, amely a másik két evangélistánál máshol szerepel.)

Az igeszakasz szerkezete: 1. A tanítványok kérdése (10. vers); 2. Jézus válaszában első fele egy kettős ellentétes értelmű paralelizmus (ti és ők, akinek van és akinek nincs; 11–12. vers); 3. Jézus válaszában közepe utalással Ézsaiás prófeciájára és szó szerinti idézet a LXX-ből beteljesedésformulával (13–15. vers); 4. Jézus válaszában zárása egy boldogmondással, amely egyben paralelizmus (16–17. vers; lásd NEI 2009).

A tanítványok kérdését az indokolja, hogy Máté evangéliumában először a 13. fejezetben kerül elő a példázat műfaja (LUZ 2000). Eddig nem volt Jézus tanításának eszköze, nyíltan beszélt a sokasághoz. A példázat műfaja maga is ambivalens: egyszerre fedi fel és rejti el a mennyek országának valóságát. A képiség egyrészt segítheti a megértést a mindennapi életből vett példák alapján, másrészt erőfeszítést is követel a hallgató részéről, hogy értelmezze és a maga helyzetére alkalmazza a hallottakat. Az igeszakasz kontextusában a példázatok megértése vízváltó a hívő és hitetlen hallgatók között. De míg Márk erősen hangsúlyozza a tanítványi közösség számára az exkluzivitást ebben a megértésben, Máténál a megértés kizárólag Isten ajándéka, amelyre a hívőnek áldásként és kiváltsággént kell tekintenie (KARNER 1935).

A titok (μυστήριον) szó csak ebben a szakaszban és a szinoptikus párhuzamokban fordul elő az evangéliumokon belül (Jánosnál egyáltalán nem; vö. JAKUBINYI 1991). Máté a márki egyes számhoz képest többes számot használ („a mennyek országának titkai”). A görög szó a speci-

álsan misztériumvallásoknak tekintett kultuszok gyakori szakszava volt, és azt az ezoterikus tudást vagy rítust jelölte, amely a beavatottakat a kívülállóktól megkülönböztette. Az újszövetségi szóhasználat azonban közelebb áll a szó zsidó irodalomban (elsősorban az apokaliptikában) használatos jelentéséhez, amely szerint a „titok” Isten végső céljára és tervére vonatkozik a világtörténelemben, amelyet ő a kiválasztottak számára jelent ki (ebben az értelemben fordul elő Dániel könyvében és a qumráni tekercsekben; NEI 2009). A $\mu\nu$ a görög nyelvben a meglepődést kifejező szó, így a misztérium olyan titkot jelöl, amely az emberi értelem számára teljes mértékben nem fogható föl, de amelyet csodálattal szemlélhetünk (JAKUBINYI 1991).

Ézsaiás prófécija gyakran fordul elő az Újszövetségben (Jn 12,40; ApCsel 28,26–27; Róm 11,8), mindenütt a Jézussal szemben tanúsított hitetlenség magyarázataként jelenik meg. Úgy tűnik, az apostoli generáció számára ez az ige volt az egyik kulcsa annak a paradox jelenségnek, hogy Izrael népe nem ismerte fel Jézusban a messiást. Máténál ez a leghosszabban idézett szó szerinti prófécia, amely a Septuaginta szövegét követi, és amelynek beteljesedésformulája nem redaktori adalék, mint az evangéliumban általában, hanem Jézus szájából hangzik el. Érdekes, hogy a párhuzamos márki szakaszban az ézsaiási utalás inkább célhatározói értelmű: „...*hogy meg ne térjenek*”, Máténál viszont inkább természetes következmény Jézus bezárkózása, egyfajta válasz a nép hitetlenségére: „*Mert megkövérédet e nép szíve [...], szemüket behunyták*”, ami erősebben hangsúlyozza a nép személyes felelősségét saját sorsában (VIVIANO 2003). Az eredeti ószövetségi ige Ézsaiás elhívástörténetébe illeszkedik (Ézs 6,9–10), Isten figyelmezteti a prófétát, hogy szavára nem fognak hallgatni. A prófétai küldetés e paradoxona az őskeresztény gyülekezet számára jól alkalmazható volt Jézus szolgálatára is.

Az igehirdetés felé

A perikópa sok kísértést kínál: felépíthetjük a prédikációt a „mi” és az „ők”, a hívők és hitetlenek közti szembeállításra; elvethetjük az irányt a predestináció és a szabad akarat közötti dogmatikai feszültségre (vajon Isten zárja be a nép fülét, vagy ők maguk?); megmaradhatunk a kortörténeti adalékok magyarázatánál (Máté közösségének kisebbségi és üldözött helyzete a zsinagógai zsidóság körében). Ha figyelembe vesszük, hogy a böjtelői időszakban nagy százalékban a gyülekezet kemény magja a hallgatóságunk, akkor az a kérdés, mit mond egy ilyen hallgatónak ez a szakasz. Mit mond nekem mint lelkésznek, aki hivatásszerűen, hétről hétre, napról napra foglalkozom az igével? Vajon én értem az Isten országának titkait? Mennyire tesz elbizakodottá, amiről azt hiszem, megértettem? Mennyire hallom meg a hallott ígét, mennyire látom meg Isten megtapasztalt tet-

teit? Mennyire hízott el a szívem? A farsang (a fogyasztói kultúra) és a böjt (tudatos önmérséklet az Isten jelenlétére történő fókuszálás érdekében) harcában nálam éppen melyik van túlsúlyban?¹ A gyülekezet exkluzív csapatként tekint magára, amely szigorúan belső nyelvet beszél, vagy kifelé is nyitott? Mennyire értjük Isten titkait, és mennyire csodáljuk őt ezekért közösségként? Mennyire vagyunk boldogok ebben a megajándékozottságban, amit a látás és a hallás jelent?

Egy lehetséges vázlat

A böjtelő ambivalenciája: farsang és böjt küzdelme a lelkünkben (és a társadalomban)

Nehéz mit kezdenünk a köztés, átmeneti időszakokkal. Mi történik két ünnep között a lelkünkben? Lehet, hogy azért nem tudunk jól ünnepelni, mert nem tudjuk jól kihasználni a hétköznapi és a felkészülési időszakok idejét? Az ünnep a töltődésről szól, de mi történik, ha mindennap telítődünk valamivel, és soha semmiről nem mondunk le? Akkor hová érkezik meg az ünnep tartalma?

Jézus szavainak szűkebb és tágabb kontextusa

- Az evangéliumban a példázat és annak értelmezése között;
- Jézus történetében az elbeszélő részek közötti tanító részben;
- Az ősgyülekezet (Máté evangélista közösségének) kontextusában (kisebbségi és üldözött lét, erős kiválasztottságtudattal).

Jézus szavainak értelme számunkra: a hitetlenségből a hit boldog hallása felé vezet minket

A kisebbségi létet mi is megtapasztaljuk nap mint nap a magunk közép-európai, magyarországi, evangélikus közegében. Túlságosan is csábító lenne kifelé mutogatni, a „hitetlen, szekularizálódó világ”, „gyökértelemné váló Európa” címkéket ragasztgatni – másokra. Jézusnak ez a szava azonban a tanítványok felé hangzik, és mint ilyen, nagyobb felelősségre hívja a gyülekezetet. Jézus evangéliuma csakis a tanítványi közösség által juthat el a világhoz, tehát elsősorban az a létfontosságú feltétel teljesüljön, hogy mi magunk halljuk meg és értsük meg Jézus szavát! Jézus éppen erre a privilegizált helyzetre világít rá: a tanítványok közössége már messzebbre lát, mint az ószövetségi próféták és igazak, hiszen megtapasztalták Isten számos ígéretének beteljesedését. A kiváltságos állapot két következménye a boldogság és a küldetés a világ felé.

¹ A böjtre való felkészüléshez ajánlott olvasmányok: GRÜN 2015; FRÁTER 2020; 241–244. o.

Miben áll a tanítvány kiváltsága és boldogsága?

Nem saját érdem vagy teljesítmény, hanem Isten ajándéka a hit és a megértés, amelyek egymást erősítik (*credo ut intelligam*: hiszek, hogy megértsek – Canterburyi Anselmus). A tanítványnak nem válik dicsőségére az elbizakodottság vagy felfuvalkodottság az ismeret bőségében (vagy annak illúziójában), hanem a megértés az Isten iránti bizalmat kell, hogy erősítse, és a megismerőt még szomjasabbá kell, hogy tegye Isten dolgai iránt. Hívőnek lenni nem azt jelenti, hogy egy magasabb rendű kaszt tagjaivá válunk, hanem egyre erősödő elkötelezettséget a tanulásban és mások tanítvánnyá tételében.

A titok megtapasztalása Isten imádása felé vezet minket

Isten tettei és szavai nem zárják ki, de felülműlják az emberi értelmet. A racionális és hitbeli megértésen túl Isten lényének a csodálata és szemlélése vár ránk. Ez az a határ, amely segít a tanítványnak, hogy ne tévessze össze a saját értelmének teljesítményét Isten gondolataival és ítéletével. Míg a misztériumvallások tagjai a beavatás révén váltak az isteni titok részesévé és a belső kör tagjává, addig a keresztény ember szívében maga a Szentlélek munkálja a hitet és a megértést, és sohasem válunk egy exkluzív klub tagjává. Isten lényének egy része mindig titokzatos marad számunkra, a szeretet szemlélésében azonban közel kerülhetünk hozzá. A böjt mint testi-lelki gyakorlat ebben segíthet: élésíti érzékszerveinket, hogy ne bekötött szemmel és eltompult füllel, elhájjasodott szívvel közelítsünk Istenhez.

javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Az ógyházi evangélium a Lk 8,4–15, amely a magvető példázata a magyarázattal és a közbeékelte beszélgetéssel, a textus párhuzama. Ha szeretnénk utalni a párhuzamokra és a különbségekre, kivételesen az evangélium mellé ezt az evangéliumi lekiót is választhatjuk.

Énekek

EÉ 284; 323; 400

Illusztráció

Id. Pieter Brueghel: *Farsang és böjt harca*²

² <https://www.wikiart.org/en/pieter-bruegel-the-elder/the-fight-between-carnival-and-lent-1559-1>.

Felhasznált irodalom

- BALDERMANN, Ingo 2003. *A Biblia – a tanulás könyve. A bibliai didaktika alapjai*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- FRÁTER Erzsébet 2020. *A Biblia ételei*. Scolar Kiadó, Budapest.
- GRÜN, Anselm 2015. *Böjt – Test és lélek imája*. Bencés Kiadó, Pannonhalma.
- JAKUBINYI György 1991. *Máté evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság, Sopron.
- LUZ, Ulrich 2000. *Máté Jézus-története*. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest.
- NEI, Marius 2009. The Mysteries of the Kingdom of Heaven according to Matthew 13:10–17. *Neotestamentica*, 43. évf. 2. sz. 271–288. o.
- SPIETOLI, Ortensio da 1998. *Máté. Az egyház evangéliuma*. Agapé, Szeged.
- VIVIANO, Benedict V. 2003. Evangélium Máté szerint. In: R. E. BROWN – J. A. FITZMYER – R. E. MURPHY (szerk.): *Jeromos Bibliakommentár. 2. köt.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.

■ SEBEN GLÓRIA

▶ Ötvened vasárnap (Esto mihi)

Mt 23,23–36

Igehirdetési előkészítő

Színház az egész világ? A képmutató ember kritikája

A vasárnap jellege

„*Légy erős kősziklám!*” (Zsolt 31,3) A böjtöt megelőző utolsó vasárnap zsoltára megadja az ünnep karakterét. Témája: a kereszt felé vezető út. A hét igéje Lk 18,31, Jézus szava tanítványaihoz: „*Íme, felmegyünk Jeruzsálembe...*” Ez a végleges döntést, a szenvedés, a halál vállalását jelenti Jézus részéről. Ez jellemzi igazán e napot. Böjt felé igaz megtéréssel készülünk. Böjt küszöbéhez érkező önmagunkról is helyes látásra törekszünk. Isten igéje fényében a farsangi álarok lekerülnek rólunk, kiáltásunkat meghallgatja, megbocsát, és gyógyító keze megérint ezen a napon.

Jézus és a kor vallási vezetői

Tudjuk, hogy a képmutatónak nevezett írástudók és farizeusok (négyezer szövegünkben) valójában a nép tisztelt, megbecsült vallási vezetői voltak. Közülük kerültek ki a jogi és teológiai szakértők, akik a Szanhedrint is alkották. Haladó szemléletet képviseltek. Jézus nem emel kifo-

gást tanításuk ellen (Mt 23,3), életvitelüket azonban nem tartja követendő példának. A 22. fejezetben vitabeszédeket olvasunk Jézus ellenfeivel. A provokációra válaszul 22,34–40-ben Jézus megalapozza a helyes törvényértelmezést a nagy parancsolattal és a felebarát szeretetével: „E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták.” Ez a kijelentés fontos hermeneutikai szabály az előttünk álló szakaszra nézve is.

A 23. fejezetben Máté Jézus kritikáját közli az őt elutasítókról. A tanítványokhoz szóló bevezető sorok után (1–12.) következik Jézus hét jajkiáltása, amelyeket mindig a „Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok” formula vezet be. Ebből az első három az üdvösség, a szociális igazságtalanság és az ima, valamint a pogányok közti misszió témával foglalkozik. Az igehirdetés textusát alkotó következő négy pedig a tizeddel, a kultikus tisztasági előírásokkal és a prófétákat mártírrá tevő lelkülettel. Az utolsó szakasszal Jézus mintegy előre jelzi saját sorsát is. A fejezetet záró 23,37–39 már az ítélet közelségét mondja ki a próféta-gyilkos Jeruzsálem felett.

A textus kulcsszereplői tehát a képmutató írástudók és farizeusok, Jézus ellenfelei. „A tóratanárok pontos eligazítást adtak arra nézve, hogy mi jó és mi rossz, mi számít tisztának és mi tisztátalannak, mit szabad és mit nem szabad cselekedni. Ezzel az egyre bővülő normarendszerrel könnyítettek ugyan az egyéni döntés terhén, de az Istenért való buzgóságot óhatatlanul leszállították a törvényért való buzgóság szintjére, és így az élő kegyesség helyébe a vallásos előírások pontoskodó betartása lépett” – foglalja össze frappánsan jellemvonásaikat a *Keresztyén bibliai lexikon*.¹

Meditáció

A farizeusok és írástudók a törvény precíz megtartásával, sőt túlteljesítésével vélték elnyerni Isten jóindulatát és embertársaik tiszteletét. Vajon közel jutottak ezáltal Isten akaratának megértéséhez a maguk és mások életében? Jézus kritikája leleplezi alakoskodásukat. Álságos cselekedetekkel, kétszínű viselkedéssel nem hiteles mások előtt a kegyességük. Jézus hiányolja életükből az irgalmat és az igaz istenismeretet. Törvénytudásuk kevés volt ehhez. Jézus a törvényt a szeretet kettős parancsolata felől szemléli, és ezt éli tanítványai elé. Halálával így tölti be az isteni igazságot, tökéletes áldozatot hozva érettünk (Zsid 9–10). Leleplezi a belsőkben lévő képmutatást és törvénytiszteletet. Rámutat, ha tetteinkből hiányzik az irgalom és a kegyelem, azaz a szeretet, akkor a legnagyobb áldozat is

hiábavaló. Olyanok lettünk, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom. Jézus azt tanítja, hogy a törvény megtartása a szeretetben teljesebbé válik. És ez az új parancsolat, a szeretet felülírhatja a törvény betűjét is, mert olyan ismerettel rendelkezik Istenről és a másik emberről, amely szükségtelemé teszi a szerepjátékot egymás és Isten előtt. A keresztyén közösségeket nem a törvény, hanem a szeretet megélése teszi vonzóvá a világ előtt.

Az igehirdetés lehetséges témái

Szerepjáték, avagy képmutatás

„Színház az egész világ” – idézzük gyakran Shakespeare-t, amikor rádöbbenünk, hogy kortársaink hogyan cserélgetik szerepeiket a politikában vagy a magánéletben. Jó párhuzam erre a farsangi időszak, amikor mindenki kedvenc álarcát öltheti fel, kibújhat a bőréből, és azzá válhat, amivé szeretne. Talán mosolygunk gyermekeink öltöztetésén ilyenkor, de valójában tükröt tartanak elénk, hogy felismerjük világunk kétszínűségét.

A vallásos ember szerepjátéka Isten előtt

Nem csak a világ színpadán folyik az álarcosbál. Isten előtt is szeretnénk jó képet mutatni, magunkat a legjobb színben feltüntetni. Megadni Istennek, ami őt illeti. A Jézus korabeli Júdeában ez a gyógygyövényekből is tizedet adó, a kultuszi törvényt mások előtt látványosan betartó, példát statuáló farizeusok és írástudók szerepjátéka volt. Azt gondolták, buzgó vallásosságuk Istennek is tetsző. De Jézus leleplezi szívük keménységét, rámutat, hogy törvénytiszteletüket nem az Isten és ember iránti szeretet irányítja, hanem a képmutatás, a dicsőség keresése. Jézus ezt mondja el a farizeus és a vámszedő imádságáról szóló példázatban. Itt pedig nyíltan megítéli ezt a magatartást. Ezért jaj nekik és nekünk is, ha azt hisszük, tökéletes színészek vagyunk. Isten maszkjaink mögé lát.

Szerepjáték embertársaink előtt

A vallásos színjáték embertársaink előtt sem hitelképes. Ha az életünk nem harmonizál szavainkkal, ha nem tudunk őszintén szembenézni hibáinkkal és bűneinkkel, akkor hiteltelenné válunk. Ezt éljük meg kicsiben és nagyban egyaránt. Az egyház hitelét vesztetté válik a társadalomban, ha nem ragaszkodik Isten ígéretéhez, a kegyelem evangéliumához. Jézus őszinteséget és bűnbánatot vár egyházától.

A rideg valóság: a jézusi kritika

A képmutatókat nem kívül kell keresni. Jézus kemény szavai lerántják a leplet törvényeskedő kegyességünkről. Tükröt tart elénk: mi képezi keresztyén életvitelünk, hétköznapi döntéseink alapját? Megfelelési kényszerből, a belénk nevelt normákhoz, hagyományokhoz való ragaszkodásból

¹ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/f-C9C6F/farizeus-C9C7D/>. (Megtekintés: 2021. december 13.)

gyakoroljuk hitünket, vagy igazi Isten utáni sóvárgás van bennünk? A magunk erejéből nem vagyunk képesek hitelesen megélni Jézus szeretetét. A megoldás nem lehet más, mint annak belátása: ezért kellett meghalnia Jézusnak, nem volt más út. Jézusnak bele kellett halnia a mi kegyetlenségünkbe, képmutatásunkba, hogy összetörjön büszkeségünk, és segítséget kérjünk tőle a hiteles élethez. A megoldás a böjti út, Krisztus követése a szenvedésben. Erre hív a mai igénk.

Vázlat

A törvény és mi

Mi a törvény ellentéte? Sokak szemében a szabadság. A törvényben sokszor csak korlátot látunk, nem vesszük észre, hogy bennünket véd.

Isten törvénye ma támadások keresztjében van az egyházon kívül és belül is

A szabadság nevében minden relativizálható, megkérdőjelezhető. Valójában kevesen ismerik igazán Isten törvényét, amely a szeretet kettős parancsában teljesedik ki. A támadások oka vajon nem a hívők képmutatása, az egyház két-színű magatartása?

Jézus itt a törvény megtartása ellen beszél?

Nem, hanem a képmutatás ellen, amely nem vállalja a szeretet kockázatát. A képmutató ember hiányt szenved Isten szeretetében, mert ha teljes szívéből szeretné őt, akkor élete megnyílna a felebarát előtt. A szeretet parancsa tehát beszűkülés és bezárkózás helyett a másik emberért vállalt fegyelem szabadságát hozza el. Ez véget vet az öncélú kegyességnek. Nem lehet ugyanis Istent szeretni, törvényét megtartani a felebarát kizárásával. 1Kor 13-nak ez az üzenete.

„A szeretet a legpontosabb diagnoszta” (Pilinszky János)

Jézust irántunk való szeretete készíti a kemény szavak ki-mondására. De nemcsak kritizál, hanem felmegy Jeruzsá-lembe, és életét adja mindenkiért, hogy meggyőzzön minket szeretete erejéről. Ebből a szeretetből élünk. Ez a szeretet lesz a törvény betöltése: Róm 13,8–10.

További javaslatok az istentisztelethez

Ének

EÉ 441; 503

Lekciók

1Kor 13; Lk 18,31–43; Zsolt 31

Illusztráció

GONDOLATOK

„Ahol a külső cselekedetek belső jóindulat nélkül vannak, képmutatás vagyon ott és a jó magaviselésnek csak árnyékja.”

Apáczai Csere János (1625–1659) erdélyi magyar pedagógus, filozófus, kálvinista teológus, a magyar nevelésügy és az anyanyelvi tudományos ismeretterjesztés előfutára

„Születésemkor a sors az őszinteséget bölcsőmbé tette pólyának, s én elviszem magammal a koporsóba szemfedőnek. A képmutatás könnyű mesterség, minden bitang ért hozzá, de nyiltan, őszintén, a lélek mélyéből szólni csak a nemesebb szívek tudnak.”

Petőfi Sándor (1823–1849) magyar költő

„Ha meglévőknek állítunk be olyan érzéseket, amelyeket nem érzünk, az képmutatás... De pusztán elhatározás dolga, hogy szeretetből megtegyünk valamit, ami a másik javát vagy örömét szolgálja.”

Gary Chapman (1938–) amerikai író, párkapcsolati szakértő, házassági tanácsadó

„Színház az egész világ, és színész benne minden férfi és nő: fellép s lelép: s mindenkit sok szerep vár életében.”

William Shakespeare (1564–1616) angol drámaíró, költő, színész: *Ahogy tetszik*

„A szeretet lehet kemény, és mindig igazságosnak kell lennie, hazug szív sikeréhez hazug arc kell.”

William Shakespeare

„Tisztítsátok meg lelketeket az igazság iránti engedelmséggel képmutatás nélküli testvérszeretetre!” (1Pt 1,22)

„Mi a képmutatás? Mondhatjuk, hogy az igazságtól való félelem. A képmutató fél az igazságtól, inkább színlel, mint hogy önmaga legyen. [...] A képmutató színlel, hízelkedik és becsap, mert álarcot visel, és nincs bátorsága szembenézni az igazsággal. Emiatt nem képes igazán szeretni – a képmutató nem tud szeretni –, csak önmagára figyel, és nincs ereje áttetszően megmutatni a szívét. A képmutatás sokféleképpen megnyilvánulhat. Gyakran megbújik a munkahelyen, ahol barátságosnak akar mutatkozni a munkatársak előtt, miközben a versengés szelleme arra vezeti, hogy hátulról leüsse őket. A politikában nem ritka olyan képmutatókat találni, akik a nyilvános és magánélet kettősségét élik. A képmutatás az egyházban különösen is visszatetszést keltő, és sajnos létezik képmutatás az egyházban, ahol sok képmutató keresztény és sok képmutató szolgálattevő van.”

Ferenc pápa beszéde a Galata-levél kapcsán

„Eszembe jutnak emberek, akiknek az egész életük szerep-játék. Képtelenek már arra, hogy álarcaikat letegyék. Talán mindannyian egy kicsit ilyenek vagyunk, csak máson jobban észre vesszük. Azt hiszem, jobban félünk attól, hogy meglássanak minket igazán olyannak, amilyenek vagyunk, meztelenül. Erre a megnyílásra csak a szeretet segíthet el.”

Fekete Ágnes: *Adventi gondolatok* (részlet)

■ GERŐFINÉ BREBOVSZKY ÉVA

Böjt 1. vasárnapja (Invocavit)

▶ Zak 3,1–7

Igehirdetési előkészítő

Tűzből kiragadott üszkös fadarab

A vasárnap jellege és a perikópa

Megkezdődik a böjti időszak, amely az egyházban a bűnbánat ideje, amikor a megtérésre hívó szó hangzik el.

A perikópa mennyei pert, bírósági eljárást idéz. A szöveg számos olyan motívumot tartalmaz, amely az Újszövetségben is felbukkan. Ez a zakariási ige, látni fogjuk, az ítélet alá került, majd rehabilitált főpapról a bibliai hástörténet részeként a közelmúlt egyháztörténetében is szerepet kap.

A textusról

A proto-zakariási munka Dárius uralkodása második évének tizenegyedik hónapja huszonegyedik napjától, egyes szám első személyben fogalmazva nyolc éjszakai látomást ölel föl, ebből a negyedik alapigénk: Jósua főpap igazzá válása (3,1–7 + Jahve közbeiktatott szavai: 3,8).

1. vers

A látomás bevezetése szempontjából atipikusnak mondható: nem a szokásos „láttam” vagy „felemeltem a tekintetemet” bevezetéssel kezdődik, hanem *הִנֵּנִי* gyök hifil igetörzsű alakjával (*הִנֵּנִי*), amit így kell fordítanunk: „látattam/megmutatta nekem [Jósua főpapot]” vagy „[Jósua főpap] láttatására készítetett engem”.¹ A szövegben szereplő *הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל* kifejezés egy fogságban létrejött társadalmi funkciót, a nép társadalmi és vallási vezetőjét, a főpapot jelöli. Személyében várták a messiást, a felkentet, aki ember-

ként, jó vezetőként megszabadítja népét. A *לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה* („az Úr angyalának színe előtt”) és *וְהִתְשַׁבַּח* kifejezés együttes említése többször előforduló kép az Ószövetségben. JHVH ül trónján, és a tárgyalt ember két oldalán egy-egy „istenfi”, angyal áll, az egyik vádolja, a másik védi. Jellegzetes ókori keleti kép a despotikus uralkodók által meghatározott kultúrákból, ahol hagyományosan ez volt a bíráskodás, törvénykezés módja. Láthatjuk ezt például Jób könyvében is: *„Történt egy napon, hogy az istenfiak megjelentek, és megálltak az Úr előtt. Velük együtt megjelent a Sátán is.”* (Jób 1,6) A zakariási szakaszban explicit módon nem szerepel, de a kor gondolkodása ezt tükrözi: Isten a teremben ül, előtte zajlik az ügy. Ahogy a JHVH szájaként (egyfajta Metatronként) működő angyal, úgy ez a kép is a távolságot, nagyságot és alávetettségünket hivatott kifejezni. A sátán mint a mennyei udvartartás közvádlója² ellenzi a jelölt beiktatását³ annak méltatlanságára hivatkozva. A vád alól nem létezhet felmentés; a vád elég nagy, hogy az embernek ne legyen lehetősége azt gondolni, bármit tehet, hogy magát megmentse. Ugyanakkor konkrét vétekről nincs szó a szövegben, ami nagymértékben valószínűvé teszi, hogy Jósua Izrael reprezentánsaként áll a mennyei „bíróság” előtt.

2. vers

A vers első része problematikus. A BHS főszövege szerint JHVH szólal meg jussivusban, míg a kritikai apparátus szerint – a magyar fordítás is ezt követi – az Úr angyala beszél. A „dorgáljon” (*וַיִּגְעַר*) értelmileg: „utasítson rendre”, „hallgattasson el” (tkp. „rákiált”, „megszid”). Figyelemre méltó a Káldi-Neovulgata megoldása is: *„Csendet parancsol neked, sátán, bizony, csendet parancsol neked az Úr.”* Az alak egyébként fordítható kijelentő mód jelen vagy jövő időben is. A felszólítás tartalmát tekintve erőlyesen leinti az „ügyészt”,⁴ és Jeruzsálem választottságára – azaz Isten megmagyarázhatatlan, csupán önmagával indokolható, népéhez lehajló szövetségi szeretetére – hivatkozik: az Úr, a Seregek Ura, aki kiválasztotta Jeruzsálemet.⁵ Fontos megfigyelnünk ezt a momentumot, mert a fogságból való visszatérés után újra hangsúlyt kap a ki-

² Ez a fogalom ekkor, a 6. század második felében még korántsem volt kifejelet, s itt még nem tekinthető minden további nélkül az abszolút gonoszság foglatának. Az Ószövetségben még messze nem az a nagy hatalmú ellenlábás, mint az Újszövetségben, ahol legyőzetik, letaszítatják (gnózis), de csak a sötétségben keresztül vezet a világosságához, megtéréshez út, hanem egy az istenfiak közül, quasi ügyész. Fő dolga, hogy vádol (szó szerinti jelentése is ez). A fogság előtti időben általában beszélhetünk vádlóról, a fogság után azonban a mennyei vádló szerepe az övé.

³ Ez a szintaxisból látszik: a prepozícióval és az infinitivus constructussal képzett célhatározói mellékmondat (*וְהִתְשַׁבַּח*) fordítása: „hogy vádolja őt”.

⁴ Vö. 2. jegyz.

⁵ A szövegben erre a *הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם* („Jeruzsálem kiválasztója”) participális szerkezet utal.

¹ Ugyanakkor igaz az is, hogy nyelvileg és tematikusan erősen rokon vonásokat mutat az első és második látomással, része a hét éjjeli vízió-nak, közvetlenül kapcsolódik az ötödikhez.

választás, akkor is, ha Zak 4,14-ben⁶ az egész föld Urának is nevezik. Az אֵרֶב מִזֵּל מֵאֵשׁ (tűzből kiragadott üszkös fadarab) kifejezés utalás Ám 4,11-re: „*Olyan pusztulást hoztam rátok, mint amikor Sodomát és Gomorát elpusztította Isten. Olyanok lettetek, mint a tűzből kiragadott üszkös fadarab, mégsem tértetek meg hozzám – így szól az ÚR.*” A „tűzből kiragadott” jelentheti a Jeruzsálem pusztulásától megmenekültet, de az üszkös fa a bűnös nép és ember képe, aki használhatatlan, megsemmisült, semmire se jó. Isten a népének bűne miatt kilátásba helyezett büntetőeljárást merő irgalomból már elejtette, haragjának tüze ellobbant, sőt ő maga ragadta ki abból a „maradékot”, amelybe pedig már belekaptak a lángok. Az üszkös fa képe ugyanakkor utal arra is, hogy a szövegben konkrét bűn nem szerepel, olyan bűnről van szó, amely már megtörtént, nem aktív, hanem, mint az „üszkös fa”, befejezett, végleges, lezárt.

3–5. vers

Jósua főpap szennyes ruhába való öltözöttsége⁷ arra utal, hogy ő az egész népet képviselve hordozza a bűneiket. Az angyal az előttük vagy körülöttük állóhoz szól, az eredeti szövegben szereplő לְהַעֲמִידִים kifejezés fordítható „a rendelkezésre állókhoz”, „szolgáihoz” értelemmel is. Az átöltöztetés motívuma a megbocsátást hivatott kifejezni. A tiszta, vagy fehér ruha archetipikusan kifejezi a megújulást, hagyományos keresztény ikonográfiai használata is gyakori, ha az ember felemelését, megváltását kívánja kifejezni. Az angyal az Isten üzenetét hivatott kihirdetni, mikor azt mondja, hogy elvette⁸ Jósua főpap bűnét.⁹ Ebben a mozzanatban az egyedüli aktív szereplő JHVH, ő az, aki megszólítja az embert, ő öltöztet át, ő mozdul. Ebben az összefüggésben a szennyes ruhába öltözöttség passzivitása és Isten büntetést megadó aktivitása meghatározza a fikcionális teret. A szakasznak ebben a részében fontos elem még a süveg vagy turbán. Különös, hogy az eredeti szövegben itt nem a papi süveg szavát, hanem a כִּיָּץ szót használja a szerző, amely a civil szféra vezetőjének dukált, és nem csupán a vallási vezetőnek. Ez talán fontos politikai tartalommal bírt akkor, amikor a perzsa helytartó uralta Júdea tartományt. Tehát olyan vezetővé teszi JHVH a főpapot, aki azzal a feladatkörrel élhet, mint korábban csak

Salamon, azaz királyi és főpapi szerepet visel egy személyben. A süveg adása fontos jel, mert JHVH nem ekkor teszi főpappá Jósuát, hiszen ő ekkor már főpap, hanem megbocsátásával újra kegyelmébe fogadja őt, és teszi így méltóvá új felelősségéhez, feladatához.

6–7. vers

A 6. versben szereplő הִיָּדִיִּם hifil imperfectumi alak fordításának tekintetében két fő irány mutatkozik meg a különböző bibliafordításokban: „bizonyosságot tett”,¹⁰ „figyelmeztette”;¹¹ továbbá figyelemre méltó Bodrog Miklós fordítása is: „ünnepélyesen kijelentette”. A 7. verset bevezető tipikus formula (וְהָיָה כִּי־אָמַר יְהוָה זְכָרוֹת) – „*Így szól a Seregek Ura*”) is azt fejezi ki, hogy az angyal JHVH üzenetét hirdeti meg. A vers szövegében olvasható héber szó (מְשַׁמְּרֵהוּ), amelyet a magyar fordítások többnyire a „szolgálat” szóval adnak vissza, szó szerint az „őrség”, „őrzés” értelemben állnak, amelynek tárgya a papi tiszt ellátása. A אֲשַׁמְּרֵהוּ ige (qal imperfectum) pedig szó szerint így fordítható: „ítéled”: „irányítod”, „kormányzod”. Ez a kifejezés pedig a JHVH útján járás motívumával egységet alkotva Salamon kettős, királyi és főpapi jogkörére emlékeztet. A versben szereplő הָעֹמְדִים („az itt állók”) kifejezés az említés szintjén, de sokat elárul a kor világképéről, arról, mekkora jutalom a nálunk magasabb hatalmak között járnivaló, vagyis velük egyenrangúvá tétel. Hogy ez az akkori ember szemében mekkora „szintlépés” az embernek, azt jól illusztrálja az apokaliptikus irodalom anyaga (például Dániel vagy a nem kanonikus Henoch apokalipszise).

Az exegézis összefoglalása

Ennek a szakasznak az üzenete nem az, hogy a történeti Jósuának súlyos ellentéte támadt volna más zsidó vezetőkkel,¹² és ebben a vitában Zakariás próféta a főpap mellett vetette volna latba személyes prófétai befolyását. Az üzenet szempontjából az a liturgiai aspektus sem lehet számottevő, hogy milyen főpapavatási rituálét lehet a textusból rekonstruálni. Jósua személyén és az akkori történeti-kultikus viszonyokon túlmutatva ez az egész avatási „per”, majd cselekmény az eljövendő üdvör fényében ragyog föl. Jósua alakja pedig mintegy egyesítetten utal egyrészt az egyház mindennapi papi szolgálatára, másrészt pedig az egyedüli és páratlan Messiás-főpapra, aki az egyetlen közbenjáró: Jézus Krisztus.

⁶ „Ekkor így felelt: Ezek ketten a fölkenetek, akik az egész föld Urának [עַל־אֲדִינֵי כָּל־הָאָרֶץ] a szolgálatára állnak.” (Zak 4,14)

⁷ Az eredeti szövegben qal passzív participium szerepel: כֹּבֵשׁ.

⁸ Fontos figyelni arra, hogy az eredeti szövegben perfectum szerepel, vagyis a kihirdetés pillanatában már megtörtént a bűn elvétele. Ebben az összefüggésben szép párhuzamot alkot, hogy az átöltöztetést pedig infinitívus absolutus fejezi ki, ami azért különös, mert az infinitívus absolutus önállóan ritkán fordul elő.

⁹ Az eredeti szövegben az וַיִּשָּׂא szó egyes szám második személyű, hímnemű suffixummal szerepel, amely a látomás szintjén minden bizonnyal Jósua főpapra utal.

¹⁰ A Károli Gáspár nevével fémjelezhető bibliafordítói hagyományra jellemző ez a megoldás, de a Káldi-Neovulgáta is ezt az utat követi.

¹¹ Az ÚF (1990) és a RÚF (2014) megoldása.

¹² A konfliktus egyik feltételezhető oka lehetne, hogy a Babilonból hazatért főpapot tisztátalannak tartották volna, és ezért van szükség az átöltöztetésére.

Igehirdetési vázlat

A prófétai látomás egy bírósági tárgyalásra vezet az olvasót/hallgatót. A Bíró természetesen maga az Úr, a vádló – nevéhez illően – a Sátán, felbukkan azonban a védő is. Az exegetikai eredmények szakszerű felhasználása nyomán az igehirdetésben meghirdethetjük azt az örömhírt, hogy Jézus Krisztus a mi védőnk.

A bűn kötelékéből feloldozva

Bűneink miatt megkötözöttünk vagyunk, ám Isten Jézus Krisztus kegyelméért feloldozást, *absolutiót* hirdet. Megszabadulhatunk mindattól, ami megkötöz, fogva tart. Ezek emberi gyengéink, külső körülményeink, leginkább azonban a bűneink.

Üszkös fadarabként a tűzből kiragadva

A „tűzből kiragadott üszkös fadarab” képe nagyon szemléletes. Isten az utolsó pillanatban is ki tud menteni a legnagyobb veszedelemből. Megint csak Jézus volt az, akit nem riasztott vissza a tűz. Pilinszky írja *Introitusz* című versében:

„Az ismeretlen tűzvészébe nyúlni
ki merészel közülnék? S ki merészel
a csukott könyv leveles sűrűjében,
ki mer kutatni? S hogy mer pusztá kézzel?

És ki nem fél közülnék? [...]

A bárány az, ki nem fél közülnék,
egyedül ő, a bárány, kit megöltek.”

Tiszta ruhába átöltöztetve

Nagyon szemléletes a szennyes öltözetet felváltó tiszta ruha képe is. A bűnök levetését, az elnyert bocsánatot, az új kezdetet jelképezi ez. Jézus példázatában a tékozló fiúval történik ugyanez: az apa előhozatja neki „*a legszebb ruhát*” (Lk 15,22).

Jézus Krisztus a mi védőügyvédünk, általa – de csak általa – lehet kegyelmes az ítélet.

Illusztrációk

TÖRTÉNET

Túróczy Zoltán püspök 1948. november 4-én „Levettem rólad álnokságodat” címmel tartotta püspöki jelentését Nyíregyházán. A kontextus megértéséhez tudni kell, hogy őt a népbíróság 1946-ban tíz év börtönre ítélte, ahonnan kilenc hónap elmúltával pertöreléssel szabadult. „Mikor itt

állok, püspöki tisztet minden kötelességének és jogának birtokában, az egyházkerületi közgyűlés színe előtt, elém áll Zakariás könyvéből Jósua főpap képe, ki szennyes ruhában vád alatt állott. Az ige nem beszél arról, hogy a Jósua ellen emelt vád hazug, sőt egyenesen megállapítja, hogy a ruha, mely rajta van, beszennyezett. A szennyes ruhába öltözött főpapnak azonban szól a kegyelem: »Vegyétek le róla a szennyes ruhákat!« (Zak 3,4) A kegyelem olyan teljes, hogy nem elégszik meg a bűnbocsánattal, hanem visszaállítja Jósuát főpapi tisztébe. A beszennyezett ruhájú Jósua alázatosságával s ítélet előtt meghajló némaságával, de az Istentől kegyelmet kapott és tisztébe újra visszaállított, megtisztított ruhájú Jósua kötelezettségnek tudatában jelentem be egyházkerületünk közgyűlésének, hogy [...] a köztársaság elnöke a népbíróság előtt folyamatban volt ügyemben kegyelemből pertörlést rendelt el.” (CSERHÁTI-FABINY et al. 2002, 538. o.)

Balog Zoltán református püspök 2021. január 25-i beiktatásakor – a *Reformatus.hu* tudósítása szerint – „Zakariás könyve 3. fejezetének alapján mondta el köszöntő gondolatait”. Egyebek mellett így alkalmazta önmagára a zakariási ígét: „Nem vagyok főpap, nem is leszek, egyetlen főpapunk van: Jézus Krisztus. Ez a látomás mégis nekünk és nekem szól, mert Isten szolgálatára választottatok.” Mint mondta, leginkább azért érzi személyesnek az ige sorait, mert „piszkos ruhát” visel, mint az a főpap a látomásban, de az angyal ma is azt mondja, hogy közössége vegye le azt róla. „Elvettem bűnödöt, és ha az én utaimon jársz, felügyelhetsz udvaraimra és megengedem, hogy az itt állók között járj – így szól az Úr” – hangsúlyozta Balog Zoltán püspök, majd hozzátette: „Jézus volt, aki magára vette szennyes ruhánkat, Ő az, aki egy nap alatt eltörli az ország összes bűnét.”¹³

Felhasznált irodalom

- BODROG Miklós 1967. Böjt 1. vasárnapja (Invocavit) Zak 3,1–7. *Lelkipásztor*, 37. évf. 12. sz. 731–732. o.
- CSERHÁTI Péter – FABINY Tamás et al. 2002. *Isten embere. Túróczy Zoltán evangélikus püspök (1893–1971). 2. köt.* Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, Budapest.
- HALLASCHKA, Martin 2010. *Haggai und Sacharja 1–8. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung.* De Gruyter, Berlin – New York.
- KÖRMENDY Petra 2004. Böjt 1. vasárnapja – Zak 3,1–7. In: Jutta HAUSMANN (szerk.): *Az Ószövetség a szószéken. A 2004/2005. évi egyházi esztendő ószövetségi alapigéinek igehirdetési előkészítői I.* Luther Kiadó, 2004. 15–19. o.

■ FABINY TAMÁS

¹³ <https://reformatus.hu/egyhazi/hirek/megalakult-a-dunamelleki-egyhazi-uj-kozgyulese/>.

Böjt 2. vasárnapja (Reminiscere)

▶▶ 2Kir 20,1–7

Igehirdetési előkészítő

„Harcban” Istennel

A vasárnap jellege

Jánossy Lajos hangsúlyozza, hogy ez a böjti vasárnap is a harcról szól. Míg az előző vasárnap, Invocavit centrumában a Kísértővel vívott küzdelem állt, Reminiscere igéi az ember Istennel folytatott tusakodását és annak esélyeit tárják eléink. A vasárnap névadó zsoltárverse is ebbe az irányba mutat, mintha nekünk kellene Istent felráznunk: „Emlékezz, Uram, irgalmadra” (Zsolt 25,6). Némileg tompítja a felszólítás élet a RÚF, ahol így olvassuk: „Gondolj, Uram, irgalmadra...” Szép Hajdók János költői fordítása: „Uram, gyöngédségre gondolj...”

A harci jelleget erősíti a vasárnap evangéliuma, a kánaáni asszony küzdelme beteg leánya gyógyulásáért a szívtelen, közönyös tanítványokkal és az elsőre ugyancsak elutasító Mesterrel. Bár jelenlegi perikóparendszerünkben nem szerepel, de Jánossy figyelmünkbe ajánlja Jákób győztes tusakodását Isten áldásáért (1Móz 32,23–29).

A vasárnap *Agenda* szerinti témája: „Az Úr Szolgája”. A nagy kezdőbetűs Szolga egyértelműen Jézusra utal. De alapigénk fényében kirajzolódik két hűséges ószövetségi szolga alakja is: az Isten ítéletét és gyógyító kegyelmét egyaránt engedelmesen közvetítő Ézsaiás próféta, valamint az Úrra figyelő és hozzá imádkozó Ezékiás király.

Amit a textusról tudni kell

Alapigénk főszereplője Ezékiás király. Neve (*Hizkijjáhu*) hitvalló üzenetet hordoz: az Úr erős. Kr. e. 716–687 között uralkodott. Megítélése pozitív, hiszen egyfajta reformációt hajtott végre, amikor megtisztította a vallási kultuszt a pogány elemektől. „Az tette, amit helyesnek lát az Úr, egészen úgy, ahogyan tette őse, Dávid. Ő szüntette meg az áldozóhalmokat, összezúzta a szent oszlopokat, kivágta a szent fákat, és darabokra törette a rézkígyót, amelyet Mózes készített, mert Izráel fiai mindaddig annak tömjéneztek... Bízott az Úrban, Izráel Istenében; nem volt hozzá hasonló senki Júda királyai között, sem előtte, sem utána.” (2Kir 18,3–5)

Ezékiás uralkodásának tizennegyedik évében támadta meg az országot Szanhéríb, Assíria királya. Ezt megelőzően esett súlyos betegségbe, amiről textusunkban olvassunk. Imádkozó uralkodó volt, aki nem csak a saját nyomorúságában fordult Istenhez. Amikor megkapta Szan-

héríb fenyegető üzenetét, akkor is az Úrtól kért segítséget: „Uram, nyisd ki szemedet, és láss! Halld meg Szanhéríb beszédét, aki ideküldte ezt az embert, hogy gyalázza az élő Istent! [...] De most te, Urunk, Istenünk, szabadíts meg bennünket az ő kezéből, hadd tudja meg a föld minden országa, hogy te vagy, Uram, az egyedüli Isten!” (2Kir 19,14–19) Isten meghallgatta Ezékiás közbenjáró könyörgését, és csodálatos módon közbeavatkozva megszabadította Jeruzsálemet (2Kir 19,35–36).¹

A perikópa megértése

Ha perikópánkat a párhuzamos helyével, Ézsaiás 38. fejezetével együtt tanulmányozzuk, izgalmas teológiai kérdésekkel szembesülünk, amelyek megszólalhatnak a szószéken is. Mi a küldetése a prófétának ebben a történetben? Meglehetősen szenvtelenül közvetíti az Úr „halálos ítéletét”. Nincs semmi nyoma, hogy megpróbált volna közbenjárni az istenfélt királyért. Így érthető, hogy a „reformátor” uralkodó elfordul a rosszhírhozó „közvetítőtől”, és közvetlenül Istenhez kiált segítségért. Visszatérő kérdés az Ószövetségben, hogy az Úr ítéletét hozó hírnök mennyiben lehet empátikus az „elítéltekkel”. Ábrahám könyörög Sodomáért éppúgy, mint Mózes a hűtlen népéért, Jónás viszont alig várja, hogy elpusztuljon Ninive... Ezzel szemben Jézus sírva fakad az ítélet felé rohanó Jeruzsálem népe felett, akik nem ismerik fel a békességre vezető utat.

Elgondolkoztató, hogy alapigénk és Ézsaiás könyve egyaránt megemlíti, hogy végül a próféta is hozzájárul a király gyógyulásához egy sajátos „préseltfüge-terápiával”. Viszont csak a prófétai könyvben olvashatjuk Ezékiásnak a gyógyulása után elmondott, költői szépségű hálaimáját. Ez a zsoltárok által ihletett himnusz akár el is hangozhatna ezen a vasárnapon a szószéki vagy az oltári szolgálat keretében.

Igehirdetési vázlat

A halál árnyékában

Amikor előkészítőmet írom (2021. december elején), éppen tetőzik a járvány negyedik hulláma. Lassan második esztendeje járunk a szó legszorosabb értelmében a halál árnyékának völgyében. Aligha akad olyan igehirdető és igehallgató, akit ez idő alatt ne csapott volna meg az elmúlás fagyos lehelete, aki ne veszített volna el valakit, aki közel állt hozzá. Igencsak aktuális és szívünkéből fakadó a vasárnap névadó zsoltárfohásza.

¹ Ezékiás alakjához lásd: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztien-bibliai-lexikon-C97B2/e-e-C9B2A/ezeki-as-C9C62/>.

Alapigénk legelső verse, az Ézsaiás által közvetített kijózanító figyelmeztetés is szívbe markoló: „*Renделkezz házadról, mert meghalsz, nem maradsz életben!*” A távlatot, hogy majd egyszer meg kell halnunk, mindannyian kénytelenek vagyunk elfogadni. De igencsak keményen hangzik, hogy már itt és most ideje végrendelkeznünk!

Fülembe cseng Bach 106. kantatájának (*Actus tragicus*) igenket is megszólaltató, gyönyörű basszus áriája: „Bestelle dein Haus, denn du wirst sterben und nicht lebendig bleiben.” Ugyanakkor sokatmondó az egész kantáta vigasztaló főcíme: *Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit* – „Isten ideje a legalkalmasabb idő”.

Ezt a nagy titkot ismerte fel Ezékiás is, akinek élő kapcsolata volt Istennel: „*Bízott az Úrban, Izrael Istenében [...]. Ragaszkodott az Úrhoz...*” (1Kir 18,5–6) A beteg király ezért fordul Ézsaiástól a fal felé, az Úr felé, akit ott remélt a háta mögött, ahogyan ezt pár ezer évvel később József Attila is felfedezte: „Az Isten itt állt a hátam mögött / s én megkerültem érte a világot”... Igazi Reminiscere vasárnapi segélykiáltás szakad föl a testileg beteg, de lelkileg egészséges király ajkáról: „*Ó, Uram, ne feledkezz meg arról...*”

Gyógyító könnyek

A király nem szégyelli könnyeit. Ezek nem csupán a fájdalom és az önsajnálát könnyei, hanem a gyógyulás felé vezető út első lépései. Akárcsak Péter keserves zokogása azon a sötét nagypéntek hajnalon. Az őszinte könnyek segítenek kimosni szemünket, hogy tisztán lássuk életünk legsötétebb szakaszaiban is Urunk valódi arcát, ahogyan könnyei között Péter is felfedezte Mestere őt kereső, megtartó, megmentő tekintetét.

Isten azonnal válaszol a szívből fakadó könnyögrésre és könnyekre. Az ő ideje valóban a legalkalmasabb idő, ő soha nem késik el. A hömpölygő időáradat (kronosz) sodrásában a legalkalmasabb pillanatban (kairosz) kínál kapaszkodót, nyújt mentőövet. „*Meghallgattam imádságodat, láttam, hogy könnyeztél. Én meggyógyítalak, három nap múlva már fölmehetsz az Úr házába.*” A „három nap” akár merész újszövetségi asszociációkra is indíthat minket...

Több mint megtoldott élet

Az ószövetségi harmadik nap ígérete csupán szerény előképe annak az újszövetségi harmadik napnak, amelyről Pilinszky János olyan hatalmas erővel énekel:

„És megérik a fényt a gyökerek
És szél támad. És fölzeng a világ.

Mert megölhették hitvány zsoldosok,
és megszünhetett dobogni szive –
Harmadnapra legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.”

Ezékiás, Isten segítségével, csupán a betegségét győzi le, és kap még tizenöt év „hosszabbítást”. Ha úgy tetszik, kegyelmi időt arra, amit a már idézett Bach-kantáta tenor ariózója kér: „*Taníts úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk!*” (Zsolt 90,12) A király valóban megkapta az Úrtól a bölcs szív ajándékát. Ennek ékes bizonyítéka hálaímája, amelynek talán legismertebb sora vigasztaló traktátusok címében is visszaköszön: „*Bizony, javamra vált a nagy keserűség.*” (Ézs 38,17a)

Vajon ugyanezt mi is el tudjuk mondani a világjárványról? Vajon mikor köszönt be, ha valaha is beköszönt, a remélt post-Covid kor? Megkerülhetetlen a kérdés: mit tanultunk, mit tanulunk ebből a krízisből? Csak túlélni akarjuk, vagy készek vagyunk tudatosan meg is élni? Nyitottak vagyunk-e elismerni törekenységünket, sebezhetőségünket? Felismerjük-e végre korlátainkat, határainkat? „Eszünkbe jut-e” az, aki mindezek fölött van? Ugyanis nem Isten küzd memóriazavarral, nem őt kell emlékeztetnünk, hanem önmagunkat. Amint ezt a zsoltáros Dávid is teszi: „...*ne feledd el, mennyi jót tesz veled!*” (Zsolt 103,2) A legnagyobb jót azáltal tette, aki a harmadik nap fényes hajnalán győztesen lépett ki sírjából. Aki által „*megváltja életedet a sírtól, szeretettel és irgalommal koronáz meg*” (Zsolt 103,4). Aki nem „hosszabbítással”, hanem örök élettel tudja és akarja megajándékozni hű szolgáit, tanítványait, barátait!

Ne feledjük, hogy a böjti vasárnapok is Urunk feltámadását hirdető ünnepnapok. A hat vasárnap olyan hegycsúcsként emelkedik ki a böjti pusztaságból, ahonnan mennyei távlatok nyílnak. Nem csupán Jézus Krisztus múltbeli győzelmére emlékezünk, hanem a jövőre is: „...a Győző életet kínál / Győzelméből ma néked” (EÉ 225,1). Ez az éltető reménység csillan föl már Ezékiás hálaímájában is: „*Uram, az éltet mindenkit, és engem is az éltet, hogy te majd megerősítesz és meggyógyítasz engem! [...]* Hiszen megmentettél az enyészet vermétől...” (Ézs 38,16.17b)

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Mt 15,21–28; 1Thessz 4,1–8

Énekek

EÉ 77, 81, 403, 431, 432

Imádság

Hálát adunk, Urunk, hogy a mai vasárnapon igéddel felfrissítéd memóriánkat. Lelkeddel megerősítéd hitünket, hogy minden élethelyzetben bátor bizalommal forduljunk hozzád. Köszönjük, hogy jogos ítéleted elől irgalmas szeretetedhez menekülhetünk. Ámen.

Illusztrációk

Érdemes figyelembe venni, hogy a március 15-i nemzeti ünnep felé vezető négynapos hosszú hétvége „közepén” állhatunk szószékre. Mindez akár igazi tavaszi nyitány is lehet majd, ha a járványhelyzet úgy alakul...

EGYHÁZZENE

Bach 106. kantatájának 2b és 2c tétele.²

TÖRTÉNET

Azt, hogy miként élhetjük meg és élhetjük túl életünk krízishelyzeteit, egy igen egyszerű tanmesével is szemléltethetjük. Ha egy szakadék szélén megállva úgy érezzük, hogy valaki hátulról a mélybe akar lökni minket, egyetlen túlélési esélyünk, ha megfordulunk („megtérünk”), és belekapaszkodunk a taszító kézbe, amely így megtartó kézzé válhat...

Felhasznált és ajánlott források

- CZANIK Péter 1997. *Ézsaiás könyvének magyarázata*. Iránytű Kiadó, Budapest–Gödöllő.
- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Jav., 2. kiad. Fratertitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
- ROSSIER, Henri é. n. 1–2. *Királyok könyvének magyarázata*. Evangéliumi Kiadó, Budapest.
- STAMPS, Donald C. – ADAMS, J. Wesley (szerk.) 2020. *TűzBiblia. Magyarázatos Biblia a Revideált Új Fordítás szövegével*. CLC – Life Publishers (A hatékony imádkozás szócikk.)

■ GÁNCS PÉTER

² <https://youtu.be/xXMUpqSyJJo>.

Böjt 3. vasárnapja (Oculi)

▶ Ézs 43,22–25

Igehirdetési előkészítő

Az Isten báránya mint az egyetlen áldozat

A vasárnap jellege

Oculi vasárnapja a nagyhetet nem számítva a böjti szakasz közepe. A lutheránus ortodoxia ezért kiemelte a többi vasárnap közül. Bach csak erre a böjti vasárnapra komponálhatott egyházi kantatát.¹

¹ BWV 54, 80a – ebben az *Erős várt* dolgozza fel...

A vasárnap evangéliuma – Lk 11,14–23 (24–28) (a néma ördög kiűzése) – és levélbeli igéje – Ef 5,1–9 (a világosság gyermekei) – az európai evangélikus rendekben állandó. A legutolsó német rend cserélte le az utóbbit a heti igét is magában foglaló Lk 9,57.62-re. (A *Losung* heti igéi általában az evangéliumhoz kapcsolódnak. A német rend több helyen cserélte az ógyházi elemeket, ami miatt nincs mindig harmónia a mi rendünkkel). A vasárnap karaktere – ez magyar agendális sajátosság! – „az Isten Báránya”.

Wilhelm Stählin a vasárnap propriumának magyarázatában kiemeli: „A démonok feletti Krisztus győzelmi evangéliuma különösen érthetővé teszi, ahogyan ennek a vasárnapnak az igéi húsvétra tekintenek előre, és azok előkészületi útját kísérik, akik majd a húsvéti éjszakában fogadják a keresztséget, és ezzel szabaddá válnak a sötétség uralma alól. A sötétség és világosság alapellentétéről és Krisztushoz tartozásunkról szól az epistola.” (Agende 1962, 66. o.) A mai *Evangelisches Gottesdienstbuch* (2000) függelékében Karl-Heinrich Bieritz magyarázata már az új irányt követi. Ugyanakkor (méltán) a modern egyháziév-értelmezés alapján tartott művében ugyanő így ír: „A régi evangélium [...] érthető utalás volt a keresztes előkészítés gyakorlatára, és utalt az ördögűzésre, amely a keresztes vizsga része volt. Arra figyelmeztetett, hogy a vizsgák sora ezen a vasárnapon kezdődött el.”² (BIERITZ 2014, 195. o.) Ezt a szemléletet jelzi a *Liturgikus könyv* mind a gyermek, mind a felnőtt keresztes rendjében a zárójeles kérdéssel is. Az idézett levél hangsúlyos volta látszik abban is, hogy a gyónás végén, a kegyelemhirdetésben ennek egy sora szerepel. Erre más alkalmakon alig van példa az ógyházi igék összefüggésében!

Textus

Az ószövetségi bevezetések Ézsaiás könyvének hármastagolását tényként kezelik, az utolsó egység mint egység kétséges, inkább gyűjteményként tekintenek rá. A középső rész (40–55.) szerzője, a keletkezés helye és ideje ismeretlen. Egyértelmű, hogy az ézsaiási hagyományba illeszkedik, az elsőhöz mérhető nagy formátumú próféta, talán iskolájának tagja, ha nem is az első nemzedékből. Szakít a fogság előtti fogalmazási klisékkel (konkrét bűn miatti fenyegető prófécia hirdetése), inkább a vigasztalásra helyezi a hangsúlyt. Az ógyház nagyon sokszor ezen igéreteket beteljesedéseként értelmezte Jézust. Természetesen az Úr szolgáljáról szóló szakaszok is kihagyhatatlanok a messiási várakozásból. A mű vigasztaló hangvétele nem azt hangsúlyozza, hogy nem lesz ítélet, hanem az az utá-

² Ezt a *Magyar katolikus lexikon* is hangsúlyozza.

ni újrakezdeésről szól. Szokás ezt a tizenhat fejezetet Izrael vigaszaként is emlegetni.

Pröhle Károly emelte be a perikópaend A sorozatába. Ez a válogatás általában olyan szakaszokat tartalmaz, amelyek más rendekben nem szerepelnek. Ez az állítás most is igaz, a külföldi szakirodalomban előkészítő (Predigthilfe) jellegű anyagot nem találunk, ezért a kommentárok exegetikai anyagát célszerű a vasárnapra vonatkozó szempontok szemüvegén át nézni. Az elmúlt fél évszázadban készült több Lelkipásztor-anyag erről. Érdekes egybeesés, hogy 2020-ban Oculi vasárnapján még tarthattunk istentiszteletet, azután jött a zárás...

Szerkezetileg 43,22–28 szerepel általában egységként a kommentárookban. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a 22–25. vers zárt ívet képez, 26–28. újranitja a vitát, ezért a kivágás határainak megvan a dramaturgiai és teológiai létjogosultsága.

Az igehirdetés felé

Sajátos helyzetben vagyunk: a vasárnap jellege azonos a Pröhle-agendában és a *Liturgikus könyv* első kötetében. Ugyanakkor sem a lekción, sem a textus nem tartalmazza a „bárány” szót. (A választható kollektaimádság már igen!) „Látszólag szabad a pálya!” vagy „Úristen, nincsenek turistajelzések, hogyan érünk célba!” – hangulat és karakter szerint ezek a szélsőértékek lehetségesek ebben a helyzetben.

A kifejezések lehetőséget adnának más egyháztettekkel folytatott vitára az áldozat kapcsán, az áldozat értelméről és gyakorlatáról. Ezt az előbbre most nem vezető, öncélú apologetikát kerüljük el, inkább pozitív alapot keresve: „Az Isten báránya mint az egyetlen áldozat.” Gyülekezetünk nagy részében van úrvacsoraosztás ezen a vasárnapon is.³ Érdemes az istentisztelet ívét így felépíteni, az igehirdetést is erre irányozni, a liturgikus szövegek is támogatják ezt az irányt.

Vázlat

Önmagát adta

Kezdeként a lekciónra fókuszáljunk: „*önmagát adta értünk áldozati ajándékul*” – az Isten Báránya önmagát adta önként, és áron felül fizetett értünk. Saját – nem könnyű – döntést hozott, nem a feleslegét adta áldozatként, hanem többet és jobbat, mint ami szükséges volt. Bár egy kitérő

³ Ahol eddig nem volt, érdemes lenne elgondolkodni a lehetőségen. A járvány előtti években az adventi és böjti úrvacsorai alkalmak száma növekedett egyházunkban.

tehető lenne ugyan elvben a mai áldozatvállalási szokások felé, de ne ez legyen most a fő irány. Krisztusnak a megváltásban betöltött centrális szerepe a lényeg! Nem mi váltjuk meg magunkat, nem is egymáson segítünk (thesaurus ecclesiae: csak szép elv volt – a reformáció előtt, ma már nem emlegetik).

Elközelített országa

Az evangélium szavaiból: „*elközelgett az Isten országa*” – szemben a deuteró-észaiási helyzettel – nem a rabság vagy a hirtelen és bizonytalan szabadság kora van itt, hanem – még ha most nem is látható formában – Isten büntelen, hibátlan országa. A mai sok bizonytalansági tényező időszakban erről külön is érdemes elgondolkodni! A Bárány itt, ebben a helyzetben sem statisztika, hanem a súlyponti figura: a győztes uralkodó, akihez mindenki ítéletre járul (és akinek kimondva vagy kimondatlanul kegyelmében reménykedik). Benne és csakis benne következett el mindez! A mai kultúra a tökéletes imádatában él – Krisztus a tökéletes megoldás. Ő a perfekt – a nyelvtani értelemben is, hiszen megváltói műve már befejezett, azaz perfekt!

Eltörli álnokságomat

Azt hangsúlyozza az alapige utolsó verse is: „*Én, én vagyok az, aki eltörölöm mégis álnokságodat önmagamért, és vétkeidre többé nem emlékezem.*” A „megbocsátok, de nem feledek” emberi pozíciójával szemben áll a prófétai szó: „eltörölöm – és többé nem emlékezem”. Ennek távlata hatalmas: nem büntetett előéletűek leszünk, akiket saját múltjuk mindig kísér, hanem újrakezdők, tiszták. Az ógyházban a keresztesre készülők számára már a húsvét hajnal is egyfajta új élet kezdete volt – mi nagyrészt nem emlékszünk erre az élményre. Él bennünk azonban a vele való közösség minden bünt elsőpró élménye.

Javaslatok az istentisztelet megtartásához

Énekek

EÉ 195 ismert dallam, szövege megfelel az általános böjti hangvételnek, alkalmas kezdőéneknek. Az ajánlott ének a *Liturgikus könyv* szerint az EÉ 370. Nem a legkönnyebb dallam, szövege jól kapcsolható a fentiekkel. Igehirdetés előtt énekeltném. (Választása esetén a GYLK 620 kiesik!) EÉ 469 az egyetemes könyörgés előkészítésére alkalmas ezen a vasárnapon. EÉ 517: a bárányszimbólika ellenére inkább húsvéti ének, mint böjti. Most nem ajánlanám. Úrvacsorai énekként az EÉ 188 (*Krisztus, ártatlan Bárány*) az egyik javaslat. Természetesen nem a 11. liturgiával párosítva! Másik opció az EÉ 312 (ebben az esetben nincs ütközés a liturgiával). Természetesen minden ének végigénekelve!

Illusztráció

FESTMÉNY

Érdeemes a képzőművészet két nagy ívű szárnyas oltárát felidézni (akár ki is vetíteni):

1. Az egyik a műfaj zárópontjaként emlegetett alkotás: Matthias Grünewald isenheimi oltárának⁴ bezárt (legkülső) formája a Golgotával. Keresztelő János a megfeszítettre mutat: „Íme, az Isten Báránya” – a sebből folyó vér a zászlós bárány lábánál lévő helyre folyik.
2. A másik a típus kezdőpontja: Jan van Eyck (valószínűleg testvére, Hubert segítségével készített) műve, a genti oltárkép.⁵ A főkép: a Bárány imádása. Ádámtól és Évától az angyalokon keresztül a világ fontos (vagy annak tartott) csoportjai látszanak. (Majdnem eltakarják a lényegét.)

Érdeemes a két képet sorba állítani: a golgotai kereszt nélkül nem teljes az áldozat – azaz a Megváltás eme lépcsője kihagyhatatlan! (Vigyázzunk, hogy ne mi fedjük el mások elől ezt a távlatot!)

ZENEMŰ

A zeneirodalomban az Agnus Dei a mise részeként megta-

lálható. Önálló feldolgozásai közül Samuel Barber említendő (és akár hallgatható).

VERS

Kalász Márton: *Világ báránya*

Világ báránya föltépett akolban –
reggelre más-más,
ismeretlen nyom hág a rengeteg felé;
fölrémlik tövisen megújult gypjúsálad –
s nappal itt vagy, megállsz fehéren
hófolton, szélben, szalmavizes fényen,
kihívod aztán a rettenetet; világ
báránya, hallod-e, járja eszelős köreit a farkas,
akikkel formáz, kel sanda homályban,
nem értik, nem érti, ahányszor elvisz,
széjjeltép, fölfal, dél jön s újra vagy –
világ báránya, élre-tett aklodban,
gonosz szánandó ingerlője, érvel
szemed: értetleneidnek, értetlenül.

Felhasznált irodalom

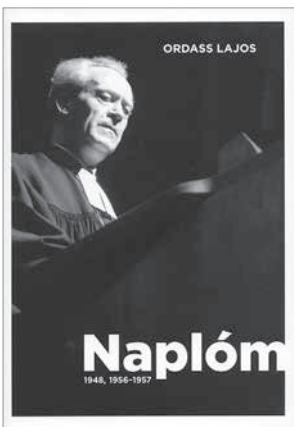
BIERITZ, Karl-Heinrich 2014. *Das Kirchenjahr. Feste, Gedenk- und Feiertage in Geschichte und Gegenwart*. 9., átdolg. kiad. C. H. Beck, München.

Kirchenleitung der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands 1962. *Agende für evangelisch-lutherische Kirchen und Gemeinden*. 1. köt. Lutherischer Verlagshaus, Berlin.

■ LACKNER PÁL

⁴ Ma Colmar (Franciaország), Museum Unterlinden.

⁵ Ma is eredeti helyén, Gent, Szent Bávó-székesegyház.

Ordass Lajos: Naplóm

Ordass Lajos evangélikus püspök naplófeljegyzései 1948, 1956–1957

Szerkesztette: Isó Gergely

Luther Kiadó – Nemzeti Emlékezet Bizottsága – Ordass Lajos Alapítvány, Budapest, 2021.

Ordass Lajos evangélikus püspök naplóját tartja kezében az olvasó, aki az 1945 utáni magyar történelem sorsdöntő éveiben állt egyháza élén. Feljegyzései nem pusztán szikár beszámolók, hanem reflektált rögzítései az általa meg- és átélt eseményeknek, élményeknek. Megismerhetjük belőle a meggyőződéséhez végsőkig ragaszkodó egyházi vezetőt és magánembert, aki sohasem habozott kimondani az „igent” vagy a „nemet”, s csak akkor bizonytalanodott el esetleg, amikor látta, hogy döntései rajta kívül másokat is hátrányosan érintenek. Könyörtelenül szókimondó sorait manapság talán már némi fenntartással olvassuk, kissé simulékonyabban fogalmaznánk, tekintettel lennénk

a körülményekre, mert jobban szeretjük az „igennél” és a „nemnél” az „ist”, a „habárt” és a „talánt”. Ordass Lajos feljegyzéseit ugyan nem a nagyközönségnek szánta, meglátásait mégis – mint minden közéleti szereplő – abban a tudatban vethette papírra, hogy azokat egy napon a szélesebb nyilvánosság is megismerheti. Naplója évtizedek távlatából világít rá korábban figyelmen kívül hagyott nézőpontokra, miközben új ismereteket nyújt az írás történelmi háttereként szolgáló korszakról, valamint magáról a szerzőről, aki ezt a kort nemcsak megélte, hanem meg is szenvedte.

Lelkészkadédia

Kedves Lelkészek!

Nagy szeretettel ajánlom figyelmetekbe a 2022-es évre tervezett lelkészkadémiái kurzusokat. Remélem, hogy találtok az idei kínálatból is számotokra megfelelő továbbképzési lehetőségeket. Első körben ajánlom figyelmetekbe a révfülöpi kurzusokat, amelyeket a szokásos rendben szeretnénk megtartani vasárnap estétől szerda délig. A Lelkészkadédia kínálatában tavaly jelentek meg új elemként a kreditet érő online továbbképzések. Ennél a képzési formánál regisztrálni kell a megadott időpontra az alábbi e-mail címen, hogy részt tudjatok venni az előadáson, majd a rövid összefoglaló reflexió elküldésével válik teljesítetté a kurzus.

Szeretnénk folytatni a vezetőképző kurzus I. képzéseit is, amelyről egy későbbi körlevélben adunk részletes tájékoztatást.

A kurzusokra a következő e-mail címen lehet jelentkezni: mate.joob@lutheran.hu

Legyen Isten áldása a közös tanulásunkon!

Dr. Joób Máté,
a Lelkészkadédia vezetője

Tervezett kurzusok 2022-re

A zene szolgálatában Istennel és Isten szolgálatában a zenével

Helyszín, időpont: Révfülöp, 2022. március 27–30.

Szervezők: dr. Bence Gábor és meghívott előadók

A kurzuson a zene szerepét járjuk körül egyházi szemmel. Néhány kérdés, amelyekre együtt szeretnénk keresni a választ: Miért kap a zene kiemelt szerepet szinte minden vallási kultúrában? Hogyan érezhetünk rá, hogy milyen zene szolgálja a legjobban az evangélium ügyét? Miként segítheti lelki életünket a zenével való foglalkozás? Mi az, amiben alapjaiban különbözik a komoly és a populáris zene? El szabad-e intézni a zenei kérdéseket azzal, hogy kinek-kinek megvan a maga ízlése, éppen ezért ízlésbeli kérdésekről nem lehet vitatkozni (de gustibus non est disputandum)? Milyen objektív paraméterei vannak az értékes zenének? az előadások és beszélgetések közben élményszerű éneklési módokkal ismerkedünk meg, amelyek elmélyítik kapcsolatunkat az énekeskönyvi énekekkel.

Jelentkezési határidő: 2022. március 14.

Beszél az Isten

Igehirdetés, ahogy mi megéljük, és amire a mandátumunk szólaltatja

Helyszín, időpont: Révfülöp, 2022. április 24–27.

Szervezők: dr. Hafenschner Károly – Sefcsik Zoltán

Igehirdetők vagyunk. Ez nem szakma csupán. Ez életforma. Nemcsak heti néhány órányi feladat, amíg a szószéken állunk, hanem 168 órás folyamat. Akár alszunk (álmában is ad eleget az Úr...), akár ébren vagyunk, bennünk munkálkodik az ige, érlelődnek gondolatok, gyűlnek élmények és tapasztalatok, összeáll érzés, tudás és gyakorlat, s közben fújdogál a Szentlélek. S azután még jön a műhelyben az aprómunka.

Az igehirdető az elhívása pillanatától az utolsó szívdobbanásáig igehirdető. Még csak nyugdíjba sem mehetünk, mert az ige nem megy nyugdíjba. S ha valamiért le kell állni a szolgálattal, már-már elvonási tüneteink vannak. Csodálatos teher, félelmetesen nagyszerű lehetőség, öröm és nyűg, folyamatos kihívás, örök magasfeszültség. Szenvedélyes folyamat, csontjainkba rekesztett tűz... Állandó összetartozással, egymásra épülő és építő munkával, mindig közösségben és mindig magányosan. Olyasmit mondunk, ami csak a mi szánkából hangozhat el, és mégsem mondhatjuk a magunkét. Mert igehirdetők vagyunk.

Éppen ezért szükségünk van társra, hogy együtt gondolkodjunk erről a kihívásról, szükségünk van új impulzusokra, mert néha fogytán a muníció, kellenek az új ötletek, mert vannak szűkebb esztendő, s kell a tűz, mert ezt csak szenvedélyesen lehet és szabad csinálni. Ezért jövünk össze a Lelkészkadédia igehirdetéssel foglalkozó kurzusán. Egy kicsit megállni, hogy tankolás után újra nyomhassuk a gázt. Mert nemcsak kínálatunk van, de várják is az ígét. Nagy szükség van rá.

Jelentkezési határidő: 2022. április 10.

„Mi lakik mélyen a szívemben?”*Lelkigyakorlat lelkészeknek*Helyszín, időpont: *Bakonybél, 2022. október 3–7.*

Szervezők: dr. Percze Sándor – dr. Varga Gyöngyi

A kurzus elsődleges célja a személyes istenkapcsolat elmélyítése és megélésének lehetősége mindazok számára, akik erőforrást és megújulást keresnek aktív lelkési szolgálatukban. A résztvevők megismerhetik a személyes ima-, hit- és lelki élet különféle formáit, mint például Luther Miatyánk-imádságát, az ignáci bibliameditációt, a Jézus-imát. Bevezetést kapnak a szerzetesi lelkiség és a keresztyén önismeret és önvizsgálat alapjaiba. A lelkigyakorlatos napok segítséget nyújtanak a befelé fordulásban és Isten előtti elcsendesedésben, kérdések és kételyek tisztázásában – igény esetén a kurzusvezetők személyes lelki kísérésével és a velük való beszélgetéssel.

Jelentkezési határidő: *2022. szeptember 19.***Hogyan tartsunk jegyesoktatást?**Helyszín, időpont: *Révfülöp, 2022. október 2–5.*

Szervezők: Kígyóssy-Bozsó Andrea – Kígyóssy Örs

A kurzus elsődleges célja, hogy körbejárja a gyülekezeti jegyesoktatás esküvőre történő felkészítésének kérdéseit és kihívásait. A Kígyóssy házaspár évek óta tart műhelyeket a Két Igen Alapítvány keretében. A két szakember segítségével lehetőség nyílik arra, hogy figyelembe véve a helyi sajátosságokat, mindenki ki tudjon dolgozni egy olyan tematikát, amelyet a későbbiekben használni tud a lelkési munkájában.

Jelentkezési határidő: *2022. szeptember 18.***Befolyásolható-e a Jóisten?**Helyszín, időpont: *Révfülöp, 2022. november 13–16.*

Szervezők: dr. Béres Tamás – dr. Varga Gyöngyi – dr. Radvánszky Péter – dr. Török Csaba

Isten és ember kapcsolatáról szóló mondanivalójában az evangélikus teológia elsősorban Isten „akaratának” feltétlenségét, „gondolatainak” elrejtett voltát és „tervei” történelmi megvalósulásához kötődő állandó aktivitását emeli ki. Ez a lutheri örökség ugyanakkor az ember Isten kegyelmére való radikális ráutaltságát, korlátozott istenmegismerési lehetőségeit és a Teremtő kiismerhetetlen útjainak többnyire passzív elfogadását hangsúlyozza. De van-e mondanivalónk e kapcsolat megfordításáról, amikor az ember a maga aktív fellépésével Isten akaratának, gondolatainak, terveinek megváltoztatását tűzi céljává? A Lelkészakadémia keretein belül ezúttal a zsidó és a katolikus teológia inspiráló megközelítéseitől indulva keresünk válaszokat Isten passzivitásának, meggyőzőhetőségének és befolyásolhatóságának kérdéseire.

Jelentkezési határidő: *2022. október 30.***Online továbbképzések (1 kredit)****Mit nyújthat nekünk az Egyesített Bibliaolvasó (EBO)?**Időpont: *2022. február 22., 16.00 – 17.30.*

Szervező: dr. Fabiny Tibor

„Hogyan olvasod?” (πῶς ἀναγιώσκεις;) – így hangzik Jézus kérdése (Lk 10,26). Milyen egyéni bibliaolvasási gyakorlatunk van? Hogyan olvassuk a gyülekezeti bibliaóráinkon a Szentírást? Érdemes-e összehasonlítani a Losung napi igéit a református Bibliaolvasó Kalauz vagy a római katolikus Igenaptár ugyanarra a napra kijelölt bibliai szakaszaival? Tudunk-e könnyebben készülni egy igehirdetésre, ha az adott textus különböző magyar fordításait, az eredetit a német és az angol fordításokkal összevetjük? A <https://ebo.kre.hu/> címen megtalálható különleges honlap két nagy újdonsága, hogy egyrészt egyszerre akár négy különböző bibliafordítás párhuzamos olvasását is lehetővé teszi, másrészt különböző felekezetek napi bibliaolvasási útmutatóit is nyomon követhetjük rajta. Az EBO lehetővé tesz bizonyos exegetikai, biblia-tanulmányozási módszereket, de a tudományos kutatást is megkönnyíti. A különböző fordításokat egymás mellett látva képzelőerőnk és gondolkodásunk is élénkebbé válik, ez összetettebb értelmezéseket tesz lehetővé. „Boldog aki (fel) olvasa” (μακάριος ὁ ἀναγιώσκων; Jel 1,3); „Kutassátok az írásokat” (ἐραυνᾶτε τὰς γραφάς; Jn 5,39).

Mi a kérdés a gender-kérdésben?

Időpont: 2022. február 24., 16.00 – 17.30.

Szervező: Járay Márton

Mindenkinek más. Társadalmi, politikai, gazdasági, egészségügyi stb. témává vált. Krisztus bennünket lelkésként az emberhez hívott. Nem témák, hanem személyek vannak. Emberek, akik számára ez egzisztenciális kérdés. Krisztus hozzánk is az egzisztenciális kérdésünkön keresztül kapcsolódik. Mi tehát a feladatunk lelkésként? Mire hív bennünket Isten, amikor látjuk az egyént, a családot, a közösséget, az evangéliumot? A kurzus ehhez kíván impulzusokat adni tudomány, a teológia, a lelkigondozás és az emberi kapcsolatok megélései alapján.

Istenképek – az emberért

Időpont: 2022. március 10., 15.30 – 17.00.

Szervező: Seben Glória

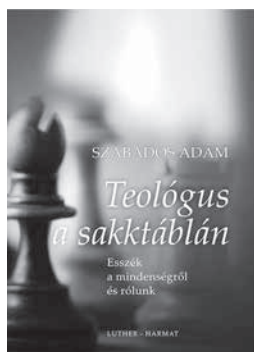
Az interaktív online alkalom résztvevőit arra hívom, hogy egy rövid (másfél órás) időtartam erejéig gondolkodjanak el velem együtt saját istenképüknek a hitéletükben, szolgálatukban, teológiájukban betöltött szerepén. Az előadásnak része egy rövid bevezetés az elméleti háttérbe, és ezenkívül lehetőség lesz kipróbálni néhány önismereti gyakorlatot (párokban és kiscsoportokban), amely segít körbejárni, milyen is az „én Istenem”.

Temetési szolgálatunk aktuális kérdései

Időpont: 2022. március 24., 16.00 – 17.30.

Szervező: dr. Hafenscher Károly

„Változik, pusztul minden körülem...” – énekeljük szép esti énekünkben (121). Változik – minden, folyamatosan, kihívóan –, de van, ami állandó: az elmúlás, a pusztulás, a halál. „Te, ki nem változol, maradj velem” – énekeljük tovább. A tegnap és ma és mindörökké ugyanaz Jézus Krisztust marasztaljuk. Nélküle lelkési szolgálatunk legnehezebbike, a temetés, üres szertartássá silányul. Maradj velünk, Urunk... – kérjük az emmausiakkal együtt. Mit jelent a Krisztus-központú temetés? Milyen régi és új kihívásokkal nézünk szembe? Hogyan válik a temetési szolgálatunk minden erőszakosság nélkül miszsióivá? Igehirdetés és temetési liturgia – sok fejlődést okoznak. Nem válhatnak szokványos rítussá, nem silányulhatnak egyházi szolgálatossá. Ősi és mai gyakorlatok, tapasztalatok és kérdések sora fogalmazódhat meg az előadásban és a beszélgetésben, inspirálva a még evangéliumibb temetési szolgálatunkat.

Szabados Ádám: Teológus a sakkasztalán

Esszék a mindenségről és rólunk

Luther Kiadó – Harmat Kiadó, Budapest, 2021

A teológus kis pont az univerzumban, de a kinyilatkoztatás lámpása van nála, hogy a valóság minden zugába bevilágítson vele. Ez az esszékötet válogatás egy évtizednyi kíváncsiságból, amely egyszerre törekszik tanulásra és tanításra, meggyőződésre és meggyőzésre. Mindegyik fejezet a Divinity blogon jelent meg először, de így, egybefűzve talán nyilvánvalóbb a cikkek mögött meghúzódó szándék, hogy az olvasó az egész valóságot Isten világaként lássa, amelyben a kinyilatkoztatás fénye mutatja meg a valóság sakkasztalján a jó lépéseket.

TARTALOM Mécses a te igéd

BALOGNÉ VINCZE KATALIN: *Haragszol?* 41

Tanulmányok

FAZAKAS SÁNDOR: *Reformátori teológia és demokratikus kultúra* 42

JASPER-MAKAY EMESE: *Válságmenedzsment a Zsidókhöz írt levélben*
21. századi reflexiók 48

Valláspedagógia

SIMON RÉKA: *Pasztorálpszichológiai szemlélet a hittanórán* 54

Figyelő

Előadás

RÉZ-NAGY ZOLTÁN: *A gyengeségben megmutatkozó erő Ebed Jahveh*
szolgálatában. Bibliatanulmány Ézs 42,3–6 alapján 59

Ünnepi beszéd

REUSS ANDRÁS: *A hosszú fáradozás értelme. Ünnepi beszéd*
a Károli Gáspár-díj átvétele alkalmából 64

Az igehirdető műhelye

SEBEN GLÓRIA: *Hatvanad vasárnap (Mt 13,10–17)* 65

GERÓFINÉ BREBOVSZKY ÉVA: *Ötvened vasárnap (Esto mihi) (Mt 23,23–36)* 67

FABINY TAMÁS: *Böjt 1. vasárnapja (Invocavit) (Zak 3,1–7)* 70

GÁNC S PÉTER: *Böjt 2. vasárnapja (Reminiscere) (2Kir 20,1–7)* 73

LACKNER PÁL: *Böjt 3. vasárnapja (Oculi) (Ézs 43,22–25)* 75

Lelkészakadémia – Tervezett kurzusok 2022-re 78